

KONYA

HALKEVİ

KÜLTÜR

DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Konyada bir Orta Anadolu Enstitüsü kurulmalı

Gençler için ve iyi adama dair

Lozan

*Ziya Paşanın Konya Valiliği ve Akşehir Kaymakamı Bereket
zadenin hatıratı*

Konya Sarayları

Edebiyat Coğrafyası

Hattatlar Armağanı

*Seydi Harun menakıpnamesi dolayısıyla Mahmut Seydi
hakkında vakfiye ve beratlar*

Şuarâ Tezkireleri

İlgında boşanma meseleleri

Konya Bilginleri

Türklük âlemi (Oğuz Hanın ölümü)

Müسابakaya iştirak eden şiirler hakkında bir kritik

Halkevi Haberleri

Prof. Sadi IRMAK

M. Nedim GÜNTEL

Fâkir USMAN

Celâleddin KİŞMİR

Mehmet ÖNDER

Kaya CAN

V. Sabri UYAR

Naci KUM

Necati ELGİN

Fehim ÇAYLI

V. S. UYAR

Basri GÖKKAYA

K. CAN

.

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL XIII

TEMMUZ — AĞUSTOS 1949

SAYI : 129 - 130

Konya'da Bir Orta Anadolu Enstitüsü Kurulmalı

Prof. Dr. Sadi IRMAK

Türkiyemiz çeşitli iklimler diyarıdır. Hemen hemen dünyanın bütün iklimlerini memleketimizde tensip edilmiş bulmaktayız. Gerçekten yüksek yayla ve step şartlarından ovalar ve binik sıcak iklime kadar her cinsten iklim numunelerine rastgelmekteyiz. Bu hal bir bakıma memleketimiz için bir zenginlik kaynağıdır. Çünkü bir birini bütünleyen ekonomi şartlarına sahip olunmak büyük ve bir millî iktisat bünyesi için temel unsurdur. Amma, bunun bir de işimizi zorlaştıran tarafı vardır.

Bu kadar çeşitli şartlara basit ve yeknesak tedbirle hakim olmak mümkün değildir. Her iklim bölgesi için ayrı ayrı tedkikler yapmağa ve imkanları tam olarak değerlendirmek için çok dikkatli tedbirler almağa mecburuz. Kanaatımızca şimdiye kadar millî Ekonomimizin gümrak bir gelişmeye kavuşamamış olmasının başlıca sebebi, memleket şartlarının yerinde incelenmemiş ve hususi tedbirler alınmamış olmasından.

Memleketin ihtiva ettiği çeşitli böl-

geler için bir çok bakımlardan en enteresanı orta Anadoludur. Bu bölge, vatanımızın kök bölgesidir Buna rağmen sakladığı imkânları en az değerlendirilmiş olan bölgede burasıdır. Vakıa hububat yetiştirme bakımından memleketi besliyen mıntaka olma vazifesini asırlardanberi ifa etmektedir. Fakat tabiat imkânları bu bölgeye hiç şüphesiz başka imtiyazlar ve görevler de vermiş bulunmaktadır. Bir defa bu bölgenin yer üstü ve yer altı su serveti istismar edildiği için tabiatın acı cilvelerinden en çok mütessir olan yerdir. Halbuki orta anadolunun su serveti, esas itibariyle, kendi ihtiyaçlarına yetecek ve gümrak bir gelişme sağlayacak hacimdedir. Bir kerre, Orta Anadolu ; Yayla gölleri mıntakasıdır. Bu göllerin ihtiva ettiği su, rasyonel bir sulama ile büyük sahaların ihtiyacını karşılayabilecek haldedir. Sonra yer altı suyuda, bazı son-tajlara ve jelojik teşekkülün icabına göre az değildir.

Orta anadoluyu, sadece bir hububat bölgesi saymak hata olur Her türlü yay-

la Vegekasgonu ile birlikte hayvancılığı bu bölgede arzettiği imkânlar hububat servetinden aşağı kalmaz. Nihayet tarihin delaletiyle biliyoruz ki maden yatakları bakımından da bölgemiz fakir değildir.

Bütün tabiat servetleri arasında şüphe edilemez ki bizzat insan başta gelen kıymettir. Bir bölgenin gelişme imkanları araştırılırken o mıntakanın insanını ele almak ve her yönden incelemek gerekir.

İşte böylece memleketin ana iklim bölgeleri için ayrı ayrı araştırma enstitülerine ihtiyaç olduğu belirmektedir.

Bu mıntakayı araştırma entitülerinden ilkinin kanatlarca Konyada kurulması ve Orta Anadolu enstitüsü ismi alınmalıdır. Bu hususta elimizdeki ilk imkan İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin bazı enstitülerini ya tamamen veya hutta onlara bağlı tali enstitüler halinde Konyaya nakletmektir. Biliyoruz ki bu

usul, bizim yeni tecrübe edeceğimiz bir usul değildir. Bir çok Üniversiteler memleket meselelerini tetkik için vilayetlerde bu nevi enstitüler kurmaktadır.

Böyle bir müessesenin kurulması prensip olarak kararlaştırılması emrine koruyacak mahalli cemiyetler ve teşekküller meydana geleceği şüphesizdir.

Bizim kanatımızca (Konya Enstitüsü) böyle mütevazî bir şekilde işe başlamakla beraber müstakbel Konya Üniversitesinin çekirdeğini büyük teşkil etmelidir. Biz şuna inanıyoruz ki üniversiteler için en tabii doğuş yolunu böyle küçük çekirdeklerin uzvi bir tarzda gelişmesidir. Bütün namlı üniversiteler böyle doğmuştur.

Bu satırları yazan, hem bir üniversite hocası hemde sevgili Konyanın Milletvekili sıfatıyla ortaya attığı fikrin gerçekleşmesinde vazifeli olduğuna kanidir. Yeter ki davaya hem bölgemize hem Türk kamu efkarına maledelim.

Gençler için ve iyi adama dair

Yazan : Mahmut Nedim Güntel

Erken ve yanlış atılmış bir tek adım, bütün hayat müddetince ayağımıza dolaşmaktan hali kalmaz. Binaenaleyh, her genç, hayatın dönüm noktalarında, adımlarını tam zamanında atmak için çok dikkatli ve muhakemeli olmak mecburiyetindedir.

Genç bir muhakeme, kararlarında kendisini haklı ve isabetli görmek için bir çok sebepler ve hatta mantıkî deliller bulabilir ; Fakat, bu sebep ve delillerin sıhhatını muayene ederek kaç sene yaşayabileceklerini hesap edemez; Çünkü, onların hep endamı güzel, yaklakları penbe ve dudakları kırmızıdır.

Hayatın nimetlerinden şuurlu bir hürriyet havası içinde faydalanmak için kendisine oldukça uzun bir zaman ayırmayan bir genç, hiçbir zaman ağlamak hakkına malik değildir.

Gene tecrübenin mahsulü olan ilim Tahsil ile, tecrübe ise, yaşamakla kazanılır. Binaenaleyh, yalnız bilgisine güvenen gençlerin tecrübesizlikten çekekleri vardır.

Senenin başka mevsimleri de olduğunu düşünmeye vakit bulamayan bir gencia bütün ömrü, baharın kendisine ne kadar pahalıya mal olduğunu düşünmekle geçer.

Gençlerin gözleri, bazı şeyler karşısında, gözlük camları gibi buğulanır

ve o vakit, hiçbir şey görmemek, onlara zevk verir ; Fakat bu tatlı rüya, uzun sürmez. Etrafı olduğu gibi görmeye başladıkları zaman, kırıp döktükleri şeylerin de dehşetle farkına varırlar.

ÖLÜME karşı duyulan tecrübesiz gurur, en basit bir sebeble genç bir intihar olabilir.

Zararlı olmaya başlayan eğlenceyi terkede bilmek, onu tekrara hak kazanmak demektir.

Hak kazandığımız eğlence ve neşeden korkarak faydalanmalıyız ; Çünkü o bize bazan çok pahalıya mal olmakla kalmaz, bazan hayatımıza da mal olabilir.

İyi Adama dair

İyi adam, mütevazidir ;

Fakat, buna mecbur olmadığını düşünmek için hiçbir sebep yoktur. Esasen, sahibini utandırmıyacak kaç tavazu vardır ?

İyi adam, herkese karşı elinden geleni yapar.

Bu, onun ehemmiyetsizliğine delil olmaktan başka bir şeye yaramaz. Nabzımızı bedava tutan elin reçetesini yaptırmak külfetine katlanmadığımız gibi.

İyi adam, doğrudur. Riya ve tabasbusu sevmez.

Bu itibarla onun kaba ve muaşeret bilmez bir insan olduğunda herkes ittifak eder.

İyi adam, haksızlığa karşı pek titiz davranır.

Bu bakımdan kimsenin işine yaramaz bir mahlûk olduğunda hiçbir tecrübenin şüphesi kalmamıştır.

İyi adam, hiçbir kimseyi incitmek istemez.

Bu, onun kâfi bir cesaret sahibi olmadığının işaretidir.

İyi adam, haketmediği hiçbir lutfu, geliri kabul etmez.

Bu, hiçbir zaman onun cazip bir fırsatın imtihanından geçmemiş olduğuna delâlet eder.

İyi adam, hiçbir kimse için kötü niyet sahibi değildir.

Bu, ona her zaman pahalıya mal olduğundan kehdisine herhangi bir münasebetle işi düşmüyenerin teessüfünü mucip olur.

İyi adam, az konuşur.

Bu, onun susmasını bildiğine değil

de daha kolayı tercih ettiğine delil sayılır.

İyi adam, gösterişten hoşlanmaz ;

Fakat, gösterecek bir şeyi olmıyan kimsenin başka türlü hareket etmesi tasavvur oluna bilir mi ?

İyi adam, müsamahalıdır, kusurları affetmeyebilir.

Müdafaaya muktedir olmıyan, ceza tertip etmek iradesini gösteremiyen insanlar için bu faziletlere sığınmaktan başka bir çare var mıdır ?

İyi adam, haksızlık gördükçe, aldıldıkça zaferin onlarda olmadığına daha çok inanır.

Bu, onun hakkıdır. Hiç bir kimse tesellisiyle başbaşa kalmaktan menedilemez.

İyi adam, daha birtakım faziletlere sahip olan insandır ;

Fakat, bir tanesi bile, en kötü bir adamı tadile kâfi gelebilecek olan bütün bu faziletler, insanı en az tahammül edilir bir varlık haline sokmaktan başka neye yarar ?

Ve iyi adam, bütün bunlara rağmen daima öyle olandır.

LOZAN

Yazan : Fâkir USMAN

24/Temmuz/923 büyük lozan günü asil Türk milletinin kükreyişi önünde emperyalist emellerin parçalanıp gittiği büyük gündür. Asırlardır sürüp gelen şark meselesi bu günden sonra tarihe karışmıştır Osmanlı imparatorluğu geri lemiye başladığı günden beri avrupa devletlerinin gözü ham madde bakımından pek zengin olan şark illerine çevrilmiş ve bilhassa on sekizinci asırda endüstrinin inkişafı avrupa büyük devletlerinin osmanlı ülkeleri üzerindeki emperyalist emellerini bir kat daha kamçılıyordu. İmparatorluk iyice zayıflayınca bu hasta adamın mirasını paylaşmak kaygusu bütün avrupa devletlerini sarmış ve fakat bu paylaşmada devletlerin anlaşamamaları imparatorluğu bir müddet daha ayakta tutabilmişti. Nihayet 914-918 Cihan harbinden sonra sevr faciasıyla imparatorluk tamamen parçalanmış, Türk milletinin bir çok hakları elinden alınmış; padişah yalnız kendi rahat ve saltanatını bozmamak için sevr'i imzalamakta bir an bile tereddüt etmedi. Fakat istiklâlinden bir nebze bile fedakârlık etmiye razı olmayan ve tarihin seyri boyunca daima hür ve müstakil yaşıyan Türk milleti sevr'i asla kabul edemezdi. İşte bu yüzden istiklâl savaşı başladı: Karşımızdaki düşman silâhca sayıca çok üstün olmasına rağmen azmini fedakârlığını ve bütün metanetini süngüsünün ucuna takan Meh-

metcik kahraman Atatürkün önderliği ile birinci, ikinci İnönü Kütahya Eskişehir, Sakarya ve 30 Ağustos zaferlerini kazanarak hasmını denize dökmiye muaffak olmuştu. Türkün bu amansız zaferi önünde devletler mütareke yapmak mecburiyetinde kaldılar. Ve 4 ekim ile 11 ekim 922 arasında Mudanya mütekkesi toplandı ve garp cephesi kumandanı İsmet paşa haklı dileğimizi kabul ettirdi. Sıra barış görüşmelerine gelmişti Fakat barışda savaş kadar çetin olacaktı çünkü savaşta kazananları bir diplomasi oyununa kurban giderek feda etmek tehlikesi hiçte uzak değildi. İşte bu sebepten dolayı Atatürk lozanda milletin dertlerini pek yakında bilen silah arkadaşları İnönü kahramanı İsmetpaşayı göndermeğe karar verdi Lozan konferansı 21 Kasım 922 de başladı konferansda bir yanda Türkiye diğer tarafta İngillere: Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya vardı. Rusya Boğazlar görüşmelerinde konuşmalara iştirak etti ve Amerika birleşik devletleri müşahit sıfatıyla orada bulundu. Konferansda görüşülecek meseleleri sınırak borçlar kapütülasyonlar Boğazlar Ekaliyetler, Mülteciler gibi çetin meseleler teşkil ediyordu. Bu sebepten ve bilhassa karşı taraf âkitlerini konferansı uzatarak Türkleri bıktırmak siyaseti gütmeleri yüzünden müzakereler çok çetin oldu. ve hatta konferans 4/Şubat/923 e kadar iki buçuk aylık bir kesintiden sonra tekrar başladı ve 923 Temmuzunun

24 üncü günü 17 parça ve 143 maddeden müteşekkil, Lozan antlaşması imza edildi. Lozan muahedesi iki kısımdan müteşekkil birinci kısımda kapütülasyonlar ecnebi postalar ecnebi mahakim İmtiyaz ve muafıklar gibi Osmanlı imparatorluğunun dertlerini halleden antlaşmaların hükümleri diğer bir kısımda da yeni genç devletin diğer âkitlerle eşit olarak yaptığı antlaşmalar vardır.

Sevr ile Lozanı mukayese edince görürüzki sevr bir devlet yılan Lozan ise müstakil yepyeni bir devlet kuran bir antlaşmadır. Sevre göre Avrupa hududu çatalca hattından biraz ilerda bulunan PODEMA KALIKRATYA HATTIDIR Lozanda ise Karaağaç bizde kalmak üzere meriç hattıdır. Lozan muahedesi ile İzmir tamamen işgal altından kurtulmuştur. Sevrin kurduğu Ermenistan toprak ayırdığı, Kürdistan Lozanda tamamen kaldırılmıştır. Sevr muadesine göre İstanbulda güya gene saltanat baki kalacaktır ve fakat azınlıkların haklarına riayet edilemediği takdirde veya asayiş temin edilemediği takdirde saltanata verilen bu hak geri alınacaktı. Bu gayet kurnazca düşünülmüş bir hükümdü, zira Osmanlı devleti nasıl olsa Anadolu'da beliren millî hareketleri önleyemeyecek ve böylece İstanbulda el atılmış olacaktı, Netekim Fransada intişar eden (Jurnal) gazetesi 1920 senesi başında yazdığı bir yazıda şöyle diyordu: "İstanbuldan Türkler çıkarılırsa bu tarihi ve değerli şehrin hükümdarı kim olacak? Bulgarlar mı? ceza görenlere lüzumsuz bir lutuf olur, Yunanlılar mı? müdafaayı temin edemezler, milletler cemiyetini tavsiyeye kadar işgöünülemez, o halde kim? İngilterenin hakiki arzusu bumu? Gizlemeyelim açık söylemek zamanı gelmiştir," diyor. Lozanda bütün bu emperyalist gayeler kökünden sökülmiş ve öz Türk olan İstanbul hakiki sahibine iade edilmiştir.

Sevrde Anadolu muhtelif iktisadi nüfus mıntıklarına ayrılmıştı galip devletler bu mıntıkları gene aralarında taksim etmişlerdi gene Sevre göre ecnebinin Türkiyede şerbestce Doktorluk, Eczacılık, Avukatlık gibi devletin münhasıran tebasına tanıdığı meslekleri ecnebilere yapabileceklerdi, Lozanda gerek bu ecrebi hakları gerekse iktisadi nüfus mıntıkları tamamen kaldırılmıştır.

Sevre göre Osmanlı devletinde Jandarma, Subay, Asker hepsi dahil olmak üzere ordunun adedi elli bin yedi yüz kişiyi geçemeyecekti. Deniz kuvveti ise yedi ganbot ve altı torpidadon ibaretti; ve mecburi askerlikte kaldırılıyor gönüllü askerlik usulü konuyordu. Gene Sevr'e göre bir mali komisyon kurulacak ve bu mali komisyon bütçeyi kontrol edecek ve bütçe ondan sonra mebuslar meclisine sevk olunabilecekti. Mebuslar meclisi bütçe üzerinden dilediği değişikliği ancak bu komisyonun tasvibi ile yapabilecekti. Sevrde gümrük istiklâlimiz ve adli istiklâlimizde kaldırılmıştı. Andlaşma hükümlerine göre galip devletler baskılarını hukuki teşkilatımız üzerinde de gösterebileceklerdi Lozanda askerî tahtitler tamamen kaldırılmış adli mali ve gümrük istiklâlimiz elde edilmiştir. Yalnız muvakkat bir müddet için muhtelif mahkemeler kurulması kabul edilmişti. Lozanda bu muhtelif mahkemelerin Türkiyede devamlı olarak kalması teklif edildiği zaman Başmurahtas İsmet paşa (böyle bir daimiyetin Türk adli istiklâli ile kat'iyyen bağdaşamıyacağı ve esasen Türk hakiminin ecnebi hakimi aratmıyacağını) cevaben bildirerek teklifi şiddetle reddetmişti.

Lozanda Türk devletinin hakimiyeti ile bağdaşamayan ve uzun bir tarihin hatırası olan kapitilasyonlarda kökünden yıkılıp gitmiştir. Osmanlı devletinin borçları da bir esersa bağlanıp

ödenmiştir. Artık bugün duyunu umumiye sözü ibret alınacak tarihi bir sözden başka bir şey ifade etmez.

Lozanda kazanılan muvaffakiyetler burada sayılmakla bitmez fakat bu muvaffakiyetlerin en mühümü boğazlar meselesidir ki Montrö antlaşması ile tamamlanmıştır. Boğazlar mevki itibarıyla bütün dünya milletleri için önemlidir. 1833 tarihine kadar boğazlar Osmanlı hakimiyeti altında ve hiç kimseye imtiyaz tanımadan idare edilmiştir. 1833 de Mısır valisi Mehmet Ali paşanın isyanı üzerine devletin Ruslardan yardım talep etmesi dolayısıyla imzalanan hünkâr iskelesi antlaşmasıyla ilk imtiyaz Rusyaya tanınmış oldu 1841 de nihayetlenen bu antlaşma bir daha yenilenmedi ve 1856 paris konferansı ile karadenizin silahsızlaştırılması kararlaştırılmış ise 1870 de bu silahsızlaştırma keyfiyetine de nihayet verildi 915 Çanakkale harbinde kendisine hayati önemi olduğunu anlayan Türk milleti boğazları kahramanca müdafa etti. 915 Boğaz müdafaası Türk tarihinin en şanlı sayfalarından birini teşkil eder.

Bu kahramanca müdafaayı Hamasi şairimiz Mehmet Akifin kaleminden dinleyelim:

*Bomba şimşekleri beyninden inip her
siperin
Sönüyor göğsünü üstünde o arslan neferin
Yerin altından cehennem gibi binlerce lağam
Atılan her lağamın yaktığı yüzlerce adam
Ölüm indirmede gökleri ölü püskürmede
yer
O ne müthiş tipidir savruluk enkazı beşer.
Kafa göz, gövde bacak kol çene parmak
el ayak
Boşanır sırtlara vadilere sağnak sağnak
Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller
Yıldırım yayılımı tufanlar alevden seller
veriyor yangını durmuşta açık sinelere
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare
Top tüfenkten daha sık gülle yağan mer-
miler*

*Kahraman orduğu seyret ki bu tehlide
güler
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmın-
dan
Alınır kal'amî göğsün deki kat kat iman?*

Lozanda boğazlar meselesi istediğimiz şekilde halledilememiştir antlaşmaya göre boğazlarda tahkimat yapılmıyacak, Karadeniz Çanakkale boğazları ile Trakya da asker bulunmıyacaktır ve boğazlar milletler cemiyetine bağlı bir komisyon tarafından idare edilecekti.

Lozanda kabul olunan bu esaslar Türk istiklâli için bir noksanlık teşkil ediyordu. Tabiidir ki bu şekilde devam edemezdi netekim 936 da hükümetimiz devletlere müracaat ederek boğazlar rejimini tatilini teklif etti ve 936 da Montrö muahdesiyle bu günkü durum meydana geldi ve böylece Lozanın noksanlarını Montrö tamamlamış olur.

Nitekim Atatürk Lozanı tamamlayan Montrö zaferini millete şu sözlerle müdelemiştir:

(Milletinin yüksek seciyesine, ordunun bükülmez pazusuna ve medeni beşeriyetin aldanılmaz bonsansına dayanarak ve güvenerek kullanılan zeka lojik ve enerjinin bütün beşeriyetin muhtaç olacağı sulh huzur, bahşeden neticeler doğurabileceğinin bir delili olan möntro konferansı eseri cidden sevinmeye ve sevindirmeğe değer bir tarihi hadisedir.)

Kendi istiklâli kadar dünya sulh ve sukunu üzerinde de büyük bir titizlikle duran Türk devleti ikinci cihan harbi gibi en çetin bir harpte Montrö muhadesini büyük bir anlayışla tatbik etmiş ve tamamen Montrö muhadesinin hükümlerine sadık kalmıştır. Gerçi bazı devletler ikinci cihan harbinde Türkiyenin boğazları Montrö muhadesine aykırı surette idare ettiği iddialarında bulunmuşlardır. Fakat bunlar asılsız

şayialardır. Türk devleti Montröye sadık kaldığını vesikalarla isbat etmiştir. Ve bir çok devletlerde devletimizin bu büyük anlayış ve idaresinden dolayı müteşekkirlere bugün Montrönün ikinci cihan harbinden sonraki duruma uymadığı söylenmektedir. 945 temmuzunda Potsdam görüşmelerinde Rusya Montrönün şimdiki şartlara uymadığını ileri sürmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere de keyfiyeti Türkhükûmetine bildirmeye karar vermişler ve hükümetimizi haberdar etmişlerdir. Hükümetimiz Montrö muhadesinin tatilini Montröye iştirak eden devletlerle birlikde ve tamamen hukukî esaslara dayanarak yeniden gözden geçirmesini kabul etmektedir. Fakat tek taraflı bir görüşmeyi ve Türk emniyet ve istiklâli ile kabili telif olmıyan şartları nasıl bundan önceleri kabul etmemişse bundan böyle de kabul edemeyeceği aşikârdır.

24 Temmuz Türkün kılıncıyla kazandığı eşsiz zaferi önünde kalemlerin boyun eğdiği büyük Lozan günüdür.

Lozan Türk tarihinde bir temel noktasıdır istiklâl bu temele Cumhuriyet bu temele inkılaplar bu temel dayanmıştır.

Lozan ve Montrö sevrin yıktığı Türkiyeyi yeniden kuran ve Türk milletini askeri sahadaki zaferlerinin neticesinde doğan antlaşmalardır.

Lozan Türk milletinin esasî haklarını ve boyun eğmemezliğini bütün dünyaya tanıtan bir zaferdir.

Bugün Lozanın yıldönümünü kutlarken Lozanı kazanmak için yurt topraklarını kanlarıyla sulayan kahraman şehitlerimizin, Milletimizin kurtarıcısı, Atatürkün hatıraları önünde hürmetle eğilir. Tarihe ismi altın kalemlerle yazılmış Lozan kahramanı İnönüyü saygı ve sevgilerle selamlarız.

Ziya Paşanın Konya Valiliği VE Akşehir Kaymakamı Bereket Zadenin Hatıratı

Yazan : Celâleddin KİŞMİR

Edebiyat tarihimiz, kendisinden evvel ve kendisinden sonra kolay yazan, güzel ve noksansız yazan bir tek Ziya Paşayı gösterir. Onun nazmı yıllardan beri dillere destan bir şöhretle yayıldı. Tarihçiliğini, dilciliğini, hatta edebiyat tarihçiliğini bir tarafa bırakınız. O, her şeyden evvel bir nazım üstadı idi. Söyledikleri yıllarca darbı mesel halinde kulaklarımıza küpe oldu.

Sultan Muradın halli ile Abdulhamidin tahta çıktığı ilk sıralarda Ziya Paşanın mebusan meclisine İstanbul halkı tarafından mebus seçileceği rivayetleri dolaşmağa başladı. Bunun üzerine kurnaz ve vesveseli Padişah halk arasında nüfus kazanmış inkılâpçıları uzaklaştırma yolunu tuttu. Mithat Paşa Taif'e sürüldü. Namık Kemal Midilliye ikamete memur olarak, Ziya Paşa da güya terfih'i rütbe ile 1877 senesinde Suriye Valiliğine gönderildiler. Paşa üç buçuk ay sonra tenzili rütbe ile Konya Valiliğine naklonuldu.

Ayrıca Konyaya geçerken de İstanbul'a uğraması şart koşuldu. Yolda Ziya Paşa karşılaştığı zahmet ve güçlükleri şu üç beyitle pek güzel anlatmıştır:

*Vali-i Şam olarak üç buçukay,
Konya ya sonra göründü gitmek.
Dağda dondum, ovalarda yandım
Mersin üstü Karamana giderek
Göstere göstere germü serdin
Dünyeyi Konyeyi öğretti Felek!*

Ziya Paşanın Konya ya 1877 de geldiğinde Vilâyet işlerinin bozuk düzen gittiğini görerek fevkâlede bir çalışmayla derhal kendisini muhitine sevdirmeye başladığı anlaşılmaktadır.

İbret gazetesi kapandığında Ahmet Mithat, Ebuzziya ve Nuri beylerle beraber sürûl'ênlerden Ziya Paşanın Valiliği sırasında Akşehir Kaymakamı bulunan Bereket zade İsmail Hakkı Paşa Ziya Paşanın Konya ya gelişini, Valiliğini ve sözünde sohbetinde bir adam olduğunu hatıratında şöyle anlatır:

"Sahibi Harabat Şairi esher Ziya Paşa merhum Konyaya Vali ta'yin olunmuştu. Gittim, kendisini ziyaret eyledim ve kazaya dair ma'lûmat ve meşhudatımı birer birer arz takrir eyledim. Pek teessüf etti. Meğer murabâhacıları merhum hiç sevmez imiş. Murabahacılar hakkında sonraları Vilâyetten ta'mimen şiddetli muharrerat

gelmeğe başladı."

"Bir defa Paşayı pek hiddetli buldum. O aralık Vilâyete havale veriliyordu. Bunlar ehemmiyetine göre yüzü on beşe, yirmiye, yirmi beşe.. kırılmış şeyler olduğundan Paşa bunlardan Konya Belediyesi için yüzde bilmem kaç nisbetinde bir meblağ alıkoyarak mutebakisinin hâmiline tediyesini kaide ittihaz eylemiş. Bu iş havalecilerin işine gelmediğinden Der Saadet'e şikâyet etmişler... Paşanın hiddeti bundan idi. Attı, tuttu, yerden göğe kadar hakkı vardı.."

Bereket zade İsmail Hakkı Bey Ziya Paşanın o sıralarda pek zayıf ve rahatsız olduğunu, meclisi idare azalarından birini nasıl payladığını da şöyle anlatır:

"Merhum o zamanlar vucutça pek rahatsız olduğundan zamanın evzâı nâhemvarından gayetle mütezzi oluyor idi. Meclisi idare-i vilâyet gayrimüslim azasından biri, menafiine ve mesalihi zatiyyesine ait iş olduğu zaman meclise gelirmiş. başka vakitler meclisin semtine uğramaz imiş. Bundan dolayı hiddetlenerek bir gün o adamı haşlamış, fakat pek üzölmüş. Yavaş yavaş hiddeti sükûna yüz tuttuğunda:

"Bu halkı evvelâ sopa ile terbiye itmeli, sonra kendilerine hürriyet vermeli. Nafîle yere Avrupa köşelerinde ifnâyı şebab etmişiz;" dedi.

"Paşa son zamanlarda fikren meyyus ve cismen pek zaif ve ma'lûl olduğundan insanın, o hükümet konaklarını inşa eden ve bu kadar yollar küşad ederek yollarda kervansaraylar, Amasyada dere boyunca rıhtımlar yaptıran Amasya mutasarrıfı Ziya Bey, sanki Suriyede, Konyada, Adanada da Valilik eden bu Ziya Paşa değilmiş diyeceği gelür.."

"Paşanın neşesi yerinde olduğu zaman bezmi sohbetine doyum olmazdı.

Tath fıkraları, nükteâmiz sözleriyle mahfili ünsün yüzünü güldürürdü. Rakımılhurufa evlât muamelesi eder ve ifayı vazifede şayet ifratımı görse onu bir hüsnü surete ifrağ eyler idi.."

Harp esnasında Konyadan Mudanya ya sevk edilecek buğdaylara dair bizzat Kaymakam İsmail Hakkı Beyin yanlış bir hareketini bile affedecek kadar sahulet ve hüsnüniyet sahibi Ziya Paşa Konyada bilhassa dürüst ve namusluluğuyla tanınmıştı.

Bereket zade, Ziya Paşa tarafından affedildiğini söyledikten sonra (mankıbbi velâdeti Resaletpenahı nâzımı) Süleyman Dedeye hürmeti mahsusası olduğunu ilâve ederek:

"Asârım içinde en ziyade iftihar ettiğim (terci' ve terkibibend) imdir. Dedeyi bunun da önünde görüyorum," dediğini hatırlatmış ve hatıratına Harabattan bir parça olarak son vermiştir.

Ziya Paşa 1878 senesinde Adana valisi oldu. Son memuriyeti buradadır. 1880 mayısında öldüğü zaman ne cenâzesi pek öyle kalabalıktı, ne de açıktan açığa, doğru dürüst arkasından bir ağılayan bulundu? Yalnız vefakâr bir vergi müdürünün mezar taşına: "Adana vilâyeti Valisi Abdülhamit Ziyaeddin Paşa merhumun..." diye yazdığı bir kaç satır nesircikten gayri bir şeyler yapılmadı.

Ziya Paşanın kendisi için ağlayış ölümünden sonra başlamıştır.

NOT :

Bu gün Konya kitaplığının klasik eserler kısmı ve o zamanlar Sultan Selim Camii'ne mülhak Yusufaga kitaplığında merhum Şair Ziya paşa tarafından üç cilt Harabat, zafername, tercii ve terkibi-bend ve bir çok edebi ve tarihi kıymetleri yüksek kitaplar hediye edilmiş ve bu kitapların her birine «Vali vilâyet Abdülhamit Ziya» imzalı mühürü kazılmıştır.

C. K.

TARİH BOYUNCA

Konya Sarayları

Bugün tamamen kaybolmuş ve tarihin karanlıklarına gömülmüş Saraylar

Vazan : Mehmet ÖNDER

Konya'da, Anadolu Selçuklu devletinin kuruluşundan önce ve sonra yapılmış büyük sarayları tanıtmak ve böylece Konya tarihine-ufakta olsa-bir döküman hazırlamak niyetinde idim. Karıştırdığımız şark ve garp kaynaklarında bu konu ile ilgilenmiş pekaz müverrih bulabildik. bunlar da çok sathi bilgiler veriyor ; sarayların ne yeri, ne de yapısı hakkında hiçbir müsbet kayda tesadüf edilmiyor. Meselâ Konya'da araştırmalar yapmış bilginlerden (Charles Texiér, Cl Huart, Dr. Fr. Sarre) daha ziyade bugün dahi yaşıyan cami, türbe, mescit v. s. gibi eskieserlerden bahsediyorlar.

Yerli kaynaklara gelince, Evliya Çelebinin (Üçyüzkırk kadar bağlı bahçeli, abı revanlı sarayı âlileri vardır. Paşa sarayı meşhurdur.) (1) dediği saraylar nerede ve kim tarafından yaptırılmıştır, bilinmiyor Kanaatımızca Evliya Çelebi gördüğü büyük-konakları, zata mahsus köşkleri saray olarak zikretmiştir. Şikari'nin «Karamanoğulları

(1) : Eyliya Çelebi Seyahatnamesi, c: 3, s: 21

tarihi»nde bahsettiği saraylar dahi mübalağalarla anlatılmış olduğundan hakikatı bulup çıkarmak güçleşmektedir. Muhakkak olan birşey varsa, Konya'da gerek bizanslılar devrinde, gerekse Selçuklular devrinde yapılmış birkaç saray vardır. Her iki devre ait saray kalıntıları bugün mevcut bulunmaktadır.

Romen davrine ait bir saray bakiyesi, 1935 yılında Konya'nın Muhacir Pazarı mahallesinde bir şahsın evinde yaptırmış olduğu bir kazı neticesinde bulunmuş, saray yeri tesbit edilmiş, arkeolog Prof. Franz Miltner ve M. Mes'ud Koman'ın başkanlığı altında kazıya devam edilerek duvarlar vetemeller meydana çıkarılmıştır. Toplanan mozaik parçaları Konya müzesine nakledilmiş, bu sarayın da şimdiye kadar ilim aleminde bilinmiyen bir Romen sarayı olduğu kanaatine varılmıştır. (2).

Selçuklular devrine ait Konya'da birkaç saray yapılmış olduğunu biliyoruz Bugün tek duvar halinde rüzgarın yağmurun kemirici pençesine bırakverdiğimiz ve heryıl dir parçasını kaybet-

(2) : Konya dergisi, sayı : 7

tiğimiz Selçuklu sarayı bu devrin eseri-ridir. Kılıç Aslan 11. nin (1166-1188) yıllarında yaptırmış olduğu bu saray (3) sonradan ilavelerle genişletilmiştir. Bu saray herhalde çok yüksek olmalıdır ki, Şikari : (Bütün Konya ayak altındadır...) demektedir.

15 inci yüzyılda Konya Osmanlıların eline geçtikten sonra, Osmanlı valileri ekseriya bu saraya oturmuşlardır. Sul-

(3) : Prof. Dr. Friedrich Sarre, Reise in kleinasiën, adlı eserinde bu sarayın dördüncü Kılıç Arslan zamanında (1246-1264) yılında yaptırdığı zikredilirse de bu ihtimat çok uzaktır. Tarihçilerimizden merhum Abdülkadir Erdogan bu saraya ait kitabeleri istinsah ve naklederek diyor ki: (Gerçi bu kitabeden sarayın üçüncü ve dördüncü Kılıç Aslanlara ait olması varid ise de onların Konya'da hiçbir asarı görülmemesi ve birde üçüncüsünün bir senne, dördüncüsünün müstereken icrayı hükümet etmesi bu ihtimali kuvvetsiz bırakmaktadır. Binaenaleyh İkinci Kılıç Arslan'ın sarayı olması ağılebi ihtimaldir, bak: Babalık, 29 aralık 1914)

tan Cem Karamanda vali iken sık sık bu sarayda oturmuştur. Kaynaklarda zikredilen Konyadaki (cimcime) sarayının da bu saray olması, Cem in ikamet etmesinden dolayı da bu ismi alması ihtimal dahilindedir (4).

(Nasuhi)nin bahsettiğine göre, 1535 yılında, bu saray tam teşkilatı ile mevcut bulunuyordu. Saray yüzyılların geçmesi ile yıpranmış, yıkılmış çinileri ve kitabeleri kaybolmuştur. 19 uncu yüzyılda dört duvar halindedir. Taşları çalınmış ve dağılmıştır. 1905 te son darbeyi bir valinin kazmasından yemiş, ancak birkaç yıl önce Türk Tarih Kurumu tarafından tek bir duvarı tamir edilmiştir. Şimdi büsbütün yıkılıp mahvolmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Kaynaklarda zikredilen saraylardan Havuzhan'da (Konyanın bir semti) ve Musalla civarındaki saraylar, (5) bugün bize çok karanlık bir konu ortaya atmaktadır. Başka bir zaman da bunları tetkik edeceğiz.

(4). (5) : Mimar Şahabettin Uzluğ, Selçuk Sarayı, 1935.

Edebiyat tetkiklerinde yeni bir çübe :

Edebiyat Coğrafyası

Yazan : Kaya CAN

Edebiyat tetkiklerinde en mühim mes'ele "Bir şair veya muharririn eserini niçin ve hangi sebepler altında öyle yazmış olduğu", sualine cevap vermektir. Meselâ Fikret ve umumiyetle Serveti fûnûn nesli bedbin (Bu fikir, bilhassa Fikret için, 1908 Meşrutiyetine kadar ileri sürülebilir; çünkü, malûm olduğu üzere, Fikret bu tarihten itibaren nikbinleşmiş ve adeta içtimai bir şair olmuştur.) ve, sayın Doçent Dr. Mehmet Kaplan'ın da çok güzel izah ettikleri gibi, en çok üç tem işlemektedir: 1 — Hayal 2 — Hakikat 3 — Daima, onlar için kötü olan, hakikatin galebesiyle neticelenen hayal ve hakikat çarpışması. Bu iki unsur, hayal ve hakikat, onların sadece muhtevalarında değil hattâ roman, şiir ve mecmuayı eş'ar isimlerinde dahi görülmektedir. Maî ve Siyah, Rûbab ı Şikeste, Hayal ve Hakikat vs. Burada Maî ve Rûbab mefhumları hayal ve Siyah ile Şikeste mefhumları ise hakikatı temsil etmektedirler. İşte en mühim mes'ele yukarıda da zikrettiğimiz gibi, misal olarak aldığımız, bu neslin neden bedbin olduğu ve yine neden bu temleri, o anlayışla, işledikleri keyfiyetini izahtır. Şimdiye kadar yapılan tetkiklerde bu sual devir, rejim, mevzubahis olan şair veya muharririn yetiştiği muhit, ailesi,

içtimai hayat ve saire gibi hep Edebiyat Tarihi sınırları içerisine giren amillerle cevaplandırılmağa çalışıldı ve hakikaten her hangi bir millete ait edebî ve hatta bilumum fikir mahsullerinin içtimai vaziyet ve devirle çok yakından alâkadar ve bu amillerden kuvvetle müteessir olduğu tebellür etti. Bu tesiri, başlı başına tabiat ve cemiyetle en az alâkalı bir edebiyat olarak telâkki edilen, Divan Edebiyatı mahsullerinde dahi görmek mümkündür. Meselâ üstad Fuzulî ile hercaî, şen Nedim arasındaki derin fark ancak devir ve yaşayışla izah olunabilir. Keza aynı asrın iki şairi olan nükte perdaz ve hikmetimiz şiirler yazan Nabî ile hepimizin tanıdığı Nedim'in gazelleri arasında da adeta uçurumlar vardır. Bu ayrılık ise mevzubahis iki divan (şairinin) yetiştikleri muhitin tesirinden ileri gelmektedir. Bütün dünya edebiyatında göze çarpan bu tesirleri biz en ziyade Tanzimattan sonraki edebiyatımızda görüyor ve takip edebiliyoruz. Bu edebiyatımızı şöyle bir taksime tâbi tutmak kabildir. 1839—1860 ilk kımıldanış; 1860—1876 siyasî ve içtimai fikirler (Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa nesli); 1876—1896 Ferdiyetçilik ve büyük ızdıraplar devri (Hamit, Recaî Zade). Bu devrin son senelerini ayrı bir devir olarak tetkik

etmek ve buna da günlük hassasiyet ve ızdıraplar devri demek mümkündür ki bu nesil 1876—1896 nesli ile bunu takip eden 1896—1908 Edebiyat-ı Cedideciler arasında bir köprü vazifesini görmüş ve Serveti fûnûn edebiyatını hazırlamışlardır. 1908—1923 Fecr-i Âti, Türkçülük ve saire cereyanları; nihayet 1923—1936 Millî Edebiyat. (Son nesil henüz tamamen tebellür etmediği için bu hususta bir fikir ileri süremiyoruz.) Şimdi en kısa bir şekilde bu nesillerden bazılarını ve devrin bunlar üzerindeki tesiratını gözden geçirelim:

1 — a) Namık Kemal nesli Abdülmecit ve Abdülaziz devirlerinde yetişmiştir ki oldukça serbesttirler. İşte bu kısmî serbestlik edebiyatçıların, dahilî ve haricî, siyasî mevzuları işlemelerine imkân vermiş bunun için en çok «Hürriyet» ve «Meşrutiyet» temlerini işlemişlerdir Bunların esas gayeleri faydadır. Estetik gaye ikinci planda kalır.

b) Aynı serbestiyet tesiriyle bu devirde halka hitabeden gazete ve tiyatro nevilerine pek fazla iltifat gösterilir.

c) Bu nesil saray ve Babîali erkânı çocuklarıdır ve siyasî ve içtimai bir hava içinde büyümüşler, bînetice ihtirasları da ona göre gelişmiştir.

d) Bu nesil kalemde yetişmiştir. Babîali kalemleri ise siyasetle doludur.

2 — Ferdiyetçilik, büyük ızdırap ve ihtiraslar devri: Esas karakter: Şahsî ızdırap ve ihtiraslar anlatılır felsefî fikirler vardır; çünkü :

a) Abdülhamit istibdadı başlamıştır. Kemal-Ziya Paşa nesli susturulmuş ve vatan, hürriyet mefhumlarını terennüm ve içtimai, siyasî mevzulara temas edenler yok edilmiştir. Şu halde bu nesil ancak kendisinden, aşktan, ailesinden ve bilhassa tabiatından bahsedebilir; Şairler içlerine çekilmişlerdir.

b) Matbuatda sıkı bir sansür vardır.

Mizaçlarına en uygun olan Romantikler örnek tutuyorlar.

3 — Ara nesil: a) Rejim müstebittir. Gazete ve tiyatro nevileri susmuş ve siyasetle alâkası olmayan mecmualar intişar etmiştir ki bu, devrin karakteristik hususiyetidir.

b) Halk sefalet içindedir. c) İşsizlik vardır. d) Rus muharebesi neticesinde bir çok sefil muhacir gelmiştir e) Hayat pahalı ve verimli çoktur. Binaenaleyh bu neslin muhtevası fakirler, veremliler, hastalar, âşıklar v.s. olacaktır. Ayrıca bunlar üzerinde Hâmit-Recaî zade neslinin de tesiri olmuştur.

4 — Serveti fûnûn nesline gelince: Bu edebiyatın esas karakteri «Hasta» oluşudur. Çünkü:

a) Bu nesil de Abdülhamit devrinde doğmuş ve ölmüştür.

b) Bu devirde bütün dünya edebiyatında romantizmin müsebbibi olan bir ruh hastalığı vardır ki buna Asır Hastalığı denmektedir.

c) Bu asırda büyük sanayi meydana gelmiş ve neticede içtimai hayat değişmiştir: İnsanlar hayat, dünya ve kendilerinden memnun değildirler.

d) Osmanlı İmparatorluğu çökmektedir. Bu devlet hastalığı edebiyatta da bir hastalık ve ızdırap doğurmuştur. (Gerçi bu devlet hastalığı daha önce de vardı; Fakat buna pek inanılmıyor ve kurtulması hususunda ümit besleniyordu.) Hariçte ordu mütemadiyen mağlubiyetlere uğruyor, dahilde ise memurlar maaş alamaz, sefalet artar, hastalık çoğalır; fakat erbabı kalem bu sefaleti haykıramaz zira siyasî ve içtimai mevzular yasaktır. Bu sebeple ancak şahsî ızdırap, aşk, macera ve hayaller anlatılır ve bunun için hakikat kötü, hayal iyidir.

e) Bu nesil orta tabakaya mensuptur ve evlerinde siyasî ve içtimai mevzuları işitmemişlerdir. Bunun neticesi olarak bu mevzulardan gayet tabii zevk almayacaklardır. Orta tabaka daima hayalperesttir.

f) Bu nesil mektepten yetişmiştir ve hemen hepsi garpci mekteplerde okumuşlardır. Şark kültürü hemen hiç yok gibidir.

Yine mecmualar inkişaf etmektedir. Görülüyor ki 33 senelik Abdülhamit istipdadı devrinde iki nesil yetişiyor ve bu iki neslin her ikisinde de müşterek olan taraf ve karakteristik nokta bunların siyasî ve içtimai mevzularda temas etmemeleri ve ferdî ızdırapları ele almalarıdır ki bu da istipdat tesiriyle neş'et etmektedir. Devirler arasındaki fark nesillerin tercümelerine dahi tesir etmektedir. Bilfarz tanzimat nesli en ziyade Klâsikleri tercüme ettiği halde serveti fûnûncular Parnassisme, Romantisme ve Symbiysime'den müteessir olmuşlardır. Bu tercümeler de muhtevanın değişmesinde çok müessirdir.

Demek ki devir ve içtimai hayat-daki değişiklikler, kültür ve aile muhitleri edebî eserler üzerinde çok geniş tesirler icra etmektedir. Bununla beraber son zamanlarda edebiyat alemini bu yolda bir sual daha meşgul etmeye başlamıştır: "Acaba Coğrafya'nın edebiyat mahsûlleri üzerinde tesiri varmıdır ve Coğrafya da yukarıki suale verilecek cevaplar meyanında yer alabilir mi? İşte bu sual ve bu yolda yapılan incelemeler kendisine bir tetkik hatta bir ilim şubesi doğurmuştur: EDEBİYAT COĞRAFYASI. Yeni teessüs etmiş olması dolayısıyla bu vadide geniş tetkiklerin yapıldığı ve kat'î neticelerin alındığı iddia edilemezse de bunun dahi edebiyat tarihi kadar ehemmiyeti haiz bir mes'ele olduğu muhakkaktır. Memleketimizde üzerinde başlı başına henüz hiç durulmamış olan Edebiyat Coğrafyası'nda şimdilik şu usulün tatbik edildiğini söyleyebiliriz :

1 — Bir müellif ele alınıyor ve bütün dolaştığı yerlerin mufassal bir haritası yapılıyor. Yalnız bu harita çizilirken aşağıdaki esaslara dikkat etmek lâzımdır.

a) Haritada gösterilen yerlere hangi tarihlerde gittiği yani seyahat sırası tesbit edilecektir. Bu suretle aşağıda gösterilecek olan tesirlerin sırası meydana çıkarılmış olur.

b) Bu yerler arasında müteaddit defa gittiği yerler varsa bunlar da ayrı ayrı işaret olunacak ve yine seyahat sırası göz önünde bulundurulacaktır. Bu suretle de tesirin tekerrürü tesbit edilmiş olur.

c) Nerede ne kadar kalmıştır ve bu yerlerde en çok hangi muhitlerde bulunmuştur? Bu husus bize tesirin şiddeti hakkında malûmat verir.

d) Bu seyahatlerde takip ettiği yol ve vasıta nedir? Bu keyfiyet de geçici tesirleri ve bu tesirlerden muharririn veya şairin ne dereceye kadar müteessir olduğunu izah için lâzımdır.

Bu adeta şair veya müellifin bibliografik bir haritası demektir.

11 — Bu harita çizildikten sonra müellifin eserleri ele alınıyor ve bu eserlerin hepsinin, yazılış sıralarına dikkat etmek üzere, birer haritası yapılıyor. Bu, bahis mevzuu olan müellifin eserlerinde vak'aların nerelerde cereyan ettiği hususunun tesbit edilmesi demektir. Bu hususta eserlerin yazılış sırasının göz önünde bulundurulması müellifin seyahat sırası ve gittiği yerlerden aldığı tesirat ile eserlerini karşılaştırmak için lâzımdır. Nihayet bu iki harita yan yana getirilerek buntar arasındaki münasebetler meydana çıkarılıyor. İşte bu münasebetin çok derin olduğu iddia edilmektedir. Meselâ: Bir müellifin her hangi bir eserinde vakanın şu veya bu yerde cereyan etmesi

veyahut eserde oralardan alınmış intibaların bulunması, oralara ait her hangi bir âdet, tabiat, varlık ve sairenin anlatılması ancak mezkûr yerlere seyahat yapıldıktan sonra ve bu seyahatin tekerrürü, müellifin orada kalış müddetiyle mütenasip bir surette, olduğu görülmektedir.

Edebiyat Coğrafyası, yukarıda da zikredildiği veçhile, henüz teşekkül devrinde olduğu için bu hususta kat'î bir fikir beyanı imkânına malik değiliz; yalnız, çok ihtiyatlı davranmak şartıyla, şahsî olma sınırlarını aşmayan bir kaç fikir ileri sürebiliriz :

Bir eserin niçin öyle yazıldığı meselesinde Coğrafyanın da devir, aile, muhit, cemiyet kısaca tarih kadar önemli rol oynadığı iddia edilebilir ve bu hususta yalnız tarihi müessir addetmek hiç te doğru olmaz. Çünkü Coğrafya bir şairin imajları, tahlil ve bihassa tasvir tarzı ve hattâ mevzuu üzerinde geniş bir surette tesir icra eder. Mevzu veya muhtevanın ise üslup ve şekli zorladığı ve binnetice değiştirdiği muhakkaktır. Şimdi Coğrafyanın bir müellifin imajları üzerinde ne gibi bir tesiri olabileceğini gözden geçirelim: Hep aynı muhit, aynı tabiat içerisinde bulunan bir kimse, hasseleri intibalarını yalnız o muhitten alacağı cihetle, yalnız o muhite, o tabiata ait imajlarla meşbu bir hale gelir. Buna mukabil gezen bir kimse yeni gördüğü her yerden yeni bir intiba alacağı için, bu intibaların tevliit ettirdiği imajların bir birine inzıvamı neticesinde, muhayyyesi daha büyük bir inkişafa malik olacaktır. Bu

mutalâayı daha geniş çerçeveler, mese-lâ şehirler değil ülkelere şamil kıldığı mız takdirde Coğrafyanın bu husustaki tesiri meydana çıkar. Aynı düşünüşü mevzu ve tasvirler için de ileri sürmek mümkündür. Zira hayat ne kadar aksa ve ne kadar değişse de dar bir muhit içerisindeki değişme daha geniş muhitlerdeki kadar vâsi ve muhtelif cephelerde olamaz. Her değişiklik ise yeni mevzular doğurur. Gerçi edebiyatta kıymetli olan mevzu değil onu işleyiş tarzıdır. İşleyiş tarzı ise imaj, tahlil, tasvir ve şekle bağlıdır.

b) Şair veya muharrir her gittiği yerin edebî cereyanlarıyla yakından alâ-kadar olacak ve onların tesiri altında herkesten daha ziyade kalacaktır. Ayrıca o beldenin örf ve âdetlerini, telakkilerini bizzat görecektir. Bu ise onun üzerinde muhakkak surette bir tesir icra edecektir. Dikkat edilirse bazı noktalarda Edebiyat Coğrafyası tesiriyle muhit tesiri bir birine karışmakta ve adeta bir gibi görünmekte ise de hakikatte ayrı ve belki de biri başlangıç diğeri bitişir. Yalnız yukarıda (Edebiyat Tarihi mevzuunda) bahsolunan muhit müellifin büyüdüğü ve yetiştiği muhittir. Burada ise bulunduğu yeni coğrafya muhitinden bahsedilmektedir. Diğer taraftan bir eser tedkik edilirken şu veya bu tesiri münferit olarak değil hepsini bir arada mutalâa etmek lâzım gelir.

Son olarak bütün bu fikirleri (Edebiyat Coğrafyası hakkındaki) büyük bir ihtiyatla dermeyeran ettiğimizi tekrarlarız.

Hattatlar Armağanı

V. Sabri UYAR

(127-128 Sayıdan devam)

162 Hattat Abdurrahim efendi.

1310 tarihinde Konya'nın Pürçüklü mahallesinde doğmuştur Babası askerî binbaşı Şakir efendidir Küçük yaşta iken vazifeyi askeriyesi dolayısıyla babasıyla bir müddet manastır vilâyetine gitmişlerdir. Qranın harbiye mektebi idâdisine devam ederek ikmal ettikten sonra şehadetname ile çıkmıştır. Oradan da tekrar Üstüp vilâyetine gitmişlerdir, oranın askeri mektebi hüsnü hat muallimi binbaşı Hafız Galip beyden sü üs, nesih ve ta'lık ve divan yazılarını öğrenmiştir. Her çeşit yazıları yazar pederinin vukuu vefatı üzerine memleketi bulunan Konya'ya avdet etmiştir. Pürçüklü mahallesinde halen sag olarak kendi evinde ikamet etmektedir.

163 Hatat Çumralı Hacı Abdurrahman efendi.

Konya'nın Durakfakı mahallesinde doğmuştur. Karahüyükü Ali aganın oğludur. Konya Milletvekili Sedat Çumralı'nın dedesidir İlk tahsilini sıbyan mektebinde bitirdikten ve hafızı kur'an olduktan sonra medreseye girmiştir. Konya müftisi Abdullah Vahti efendinin halakayı irfanına devam ederek ikmalî tahsil ettikten sonra ondan icazet almıştır. İlmî kiraatten vucuhu aşara ve tak-

ribi şeyh-al kura kafalızade Hacı Hasan efendiden okumuştur. Güzel vucuh okurdu. bilahare sadası ve edası hakikaten gayet güzel olduğundan bir aralık inhilal eden Aziziye camii şerifinin hitabet vazifesi bil imtihan uhdesine tevcih olunmuştur. Ulema ve meclisi idareyi vilâyet azasından oğlu Hacı Hüseyin efendi ile birlikte Konya'da yağlıtaş mevkiinde Hakimiyeti millîye ilk okulu karşısında (Şimdiki hanın) olduğu yerde bir camii şerif ile bir medrese bina ettirmiş ve yaptırdığı medreseye müderris olmuştur. Tedrisle meşkul olmakla iken Çumralıların ısrarı üzerine iç Çumra kazası camii şerifine imam olarak götürmüşlerdir. Senelerce iç Çumra da imamlık vazifesini ifa etmiştir. Hattatlığı Konya'nın meşhur hattatlarından Alaiyyeli Hacı Abdulgani Vehbi efendiden öğrenmiştir. Sülüs, nesih ve ta'lık yazardı. Bazı risalelerle bir kaç adet mushafı şerif yazmıştır. Hattı destiyle yazdığı kurandan birisi torunu Çumra ilcesi müftisi Fatih efendide mevcuttur. Alaiyyeli hattat Mehmet fehmi efendi yetiştirdiği değerli talebesindendir. Yedi defa hicaza gitmiştir. Alim ve fazıl natikalı ve geniş karihalı ve malumatlı ve hilm-ü sükunet sahibi bir zat olup yedinci defa hicaza gittiğinde Torisina da 1307 yılında vefat etmiştir.

164 Hattat Ahmet Efendi

Sillelidir. Babası Silleli Hüseyin

efendidir. Sille hocalarında okumuştur. Hattatlığı Sillenin meşur hattatlarından Ahmet Şükrü dede den öğrenmiştir. Sülüs, nesih ve ta'lık yazardı. Yedi sekiz tane mushafı şerif yazmıştır. El yazısıyla yazdığı tezhipli kuranikerimden bir tanesi Lise el işi öğretmenlerinden Asım Tabanlı da mevcuttur. Bizzat görülmüştür. Yazdığı kuranı kerimin sonuna şöyle yazmıştır.

قد وقع الفراغ من تقيق مسكية الحتام بعناية الملك العلام
على يد عبد الضعيف الضعيف إلى رحمة ربه السلام أحمد بن حسين
من تلاميذ أحمد الشكري غفر الله ذنوب أسائنا ولا جدادنا
ولجميع المؤمنين والمؤمنات أجمعين لسنة اثنتان وسبعين ومائتين
والف ١٢٧٢

165 Hattat Mehmet Fehmi Efendi.

Anasıl Alaiyyeli isa de küçük yaşında iken Konya'ya gelerek ilmi irfan sayesinde çalışmış ve değerli hocalardan okumuş ve Müfti Abdullah Vahdi efendiden icazet almağa muvaffak olmuştur. Konya'da tehhül ve tevattun etmiştir. Medrese de tertip dersleri okutmağa başlamıştır. Bu sırada tahsili ulum etmekte olan Çumra ilcesi camii şerif imam hattat Hacı Abdurrahman efendiden hüsnü hat öğrenmiştir Sülüs nesih ve ta'lık yazardı. Bir çok risalelerle ve levhalar yazmıştır. 1301 yılın hattı destiyle nesih yazı ile arabî-al ibare 163 sahifeden mürekkep bir Şema-al şerif yazıp müfti Abdullah Vahdi efendiye armağan etmiştir. Merhum müfti efendide kitabın kenarlarını kendi el yazısıyla kayıtlamıştır. Bu kıymetli kitap Merkez vaızı aksekili zade Hüseyin efendide mevcuttur. Bizzat görülmüştür. Yazdığı eserin sonuna şöyle yazmıştır:

تم الكتاب المستطاب بعون الله الملك العزيز الوهاب على
يد الضعيف العباد محمد الفهيمى العلأيهوى القنوى من تلاميذ

الحاج عبدالرحمن افندى القنوى المعروف بامام چومره
١٢٠١

166 Hattat Abdulvehhab efendi

Abdulvehhab efendi ulemadan Mehmet efendinin oğludur. Zamanının değerli hattatlarından sülüs, nesih ve ta'lık yazılarını öğrenmiştir. 966 da Kanuni devrinde bir mushafı şerif yazmıştır. Kabı meşin, kabının üzerinde Süleymanı kanuninin yaldızlı tuğrası vardır. Baştan birinci, ikinci ve üçüncü sahifesi tezhipli ve nakışlıdır. Yazısı nesihtir. Kıymetli bir kurandır. Yalnız sonundaki sahifeleri güve denilen muzur böcek kalbur gibi delik delik yapmıştır tezhip ve nakış ve teclit işlerinde ihtisası vardı kur'anı kerim se-dirlerli Eyvaz zade Hacı Mustafa efendi mevcuttur. Bizzat görülmüştür. Hattı destiyle yazdığı kuranikerimin sonuna şöyle yazmıştır.

تم كتابة هذا المكرم الكريم يوم الجمعة آخر يوم من
شهر ذي القعدة الحرام سنة ست و سبعين وتسعمائة كتبه
أقل عباد الله واصغرهم واحوجهم اليه عبدالوهاب بن محمد
بن علي ابن نور الدين الكويناتي الداكن بمكة قريب بجبل
أبي قبيس غفر الله له ولوالديه ولن علمه ولن احسن اليه
بالدعاء ولن ان السبب لذلك في كتابة ولجميع المؤمنين اجمعين
برحمته يارحم الراحمين والحمد لله رب العالمين.

167 Hattat Hafız Mehmet Efendi

Mehmet efendi: Babası Şeyh Mustafa efendidir. Hafızı kurandır. Güzel hattattır. 1408 sahifeden mürekkep noksansız olarak 1114 yılında bir tefsiri tipyan yazmıştır. Kabı meşin, Şemseli Osmanlı tarzındadır. Yazısı gayet güzel nesihtir. Her bir sahifesi 29 satırdan ibarettir. Birinci sahifesi nefis tezhiplidir. Yalnız tefsiri tipyanın nerede yazıldığı belli değildir. Sanat bakımından güzeldir, bu da sadırlarlı sarraf Eyvaz zade Hacı Mustafa efendide mevcuttur.

Bizzat görülmüştür. El yazısıyla yazdığı tefsirin sonuna şöyle yazmıştır:

الحمد لله على الاتمام والصلوة على سيد الامام وعلى آله
الكرام وواحدا به العظام قد وقع عن تسويد هذه النسخة الميمونة
المباركة على يد احقر العباد اضعف الضعفاء وحافظ محمد بن
الشيخ مصطفى عليهما رحمة الله الملك العلي الاعلى في وقت الضحى
من يوم الاربع التاسع والعشرين من شهر رمضان المبارك
المنتظم في سالك الشهور سنة اربع عشر ومائة الف من عمرة
من له الزوال والشرف - ١١١٤ -

168 Hattat Seyit Mehmet Efendi

Konya'da Türbe mahallesinde doğmuştur. Sülâleyi Mevlânâ dan postnişin Hüseyin çelebinin oğludur. Türbe sıbyan mektebi hocası Yusuf ve Ahmet efendilerden okuduktan sonra medrese lerde de ders görmüştür. Tahsil arasında mevlevi derviş Aliden hattatlığı öğrenmiştir. Güzel sülüs nesih ve ta'lik yazardı. 1113 yılında bir çok risalelerle evrad ve en'am yazmıştır. El yazısıyla yazdığı eserin sonuna şöyle yazmıştır:

« حرره اضعف الضعفاء السيد محمد الخطاط ابن حسين
جلبي ملي تلاميذ درويش علي المعروف سنة ثلث عشر و
مائة والف - ١١١٣ -

Bu eser eski at pazarında saraç Ahmet usta da mevcuttur. Görülmüştür. Mevlânâ dergâhı hazirasında metfundur.

169 Hattat Nuh Naci

1307 senesinde Konya'nın kabasakal mahallesinde doğmuştur. Babası ulema ve hattadiyeden dülgerzade Ahmet efendidir. İlk tahsilini hacı fettah mektebinde bitirmiştir. Hüsünü hat hocası ilk mektepler yazı muallimi Ahmet Naci efendidir. Güzel sülüs, nesih ve ta'lik yazardı. Hattı destiyle yazdığı değerli meşkler (örnekler) ve levhalar biraderi Emekli polis Tefvik efendide mevcuttur. Kendisi ticaretle meşkuliken

eceli mevcudiyle 1944 tarihinde vefat etmiştir. Üçler mezarlığında metfundur.

170 Hattat muhasebe mümeyyizi Hacı Nafiz Efendi

Anasıl aladağın dülgerler köyündendir. Konyada medrese tahsili gördükten sonra memuriyete intisap ederek evvela muhasebe baş kâtipliği yapmakta iken maliye mümeyyizliğinin ilk teşekkülünde kendisinde görülen gayret ve gabiliyet ve liyakat üzerine muhasebe mümeyyizliğine terfi etmiştir. 32 sene kadar muhasebe mümeyyizliğinde bulunmuştur. O zamanın hattatlarından sülüs' nesih ve ta'lik ve rik'a yazılarını öğrenmiştir. Rüştüye mektebinde Hüsnü zat muallimliği yapmıştır. Hututu mütenevviayı güzel bir uslub ve kavait üzere yazardı. Kendi el yazısıyla yazdığı levhalar merhum torunu sarraf Hacı Sait efendi evinde mevcuttur. Kendi afif ve mestakim ve nezih bir zat idi. 1324 tarihinde vefat ederek üçler mezarlığına defn edilmiştir. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

١ - قونية اشرفند ٢ - وميميزاندن ٣ - الحاج
عبدالله نافذ ٤ - افنديك روحچون ٥ - الفاتحه
١٣٢٤

171 Hattat Osman Efendi

Lise Kız Muallim mekteplerinde el işleri öğretmeni olan Mustafa Asım Tabanlı'nın evinde kitaplar arasında "ETİ-YEİ Me'sureden," yazma bir delail-al hayrat gördüm Hattadı Osmanı sani imzalı nesih yazı ile 1190 yılında yazılmış ise de mezkûr hattadın nereli olduğu incelememizden belli olmamıştır. Yazısı gayet güzeldir. Baş tarafı ve sahife kenarları ve durak yerleri tezhipli olduğu gibi içinde bazı yerleri o vakit duygusuna göre Mekkeyi Mükerre me ve medineyi münevvereni nakışlı

resmi de vardır. Kabı meşin, Şemşeli ve köşebentli ve yaldızlı Osmanlı tarzındadır. Sanat bakımından gayet hoş olduğundan hattatlar arasında onuda derc etmeğe mecburiyet hasıl olmuştur. Hattı destiyle yazdığı eserin sonuna şöyle yazmıştır:

كتبه افقر العباد احوجهم الى رحمة الله افهور عثمان
انثاني حامداً لله تعالى ومصلياً على نبيه ١١٩٠

172 Hattat Beşkazalı Mehmet Emin efendi.

Emin efendi: Aydın'ın beş kazasında doğmuştur. Babası Osman efendi oğlu Halil efendidir. İstanbul Avkatlarından Baro reisi Halil Uygun'erin babasıdır. Mukaddematı ulumu memleketinde tahsil etmiştir. Yaşının tam tamsil çağında okumak üzere Konya'ya gelerek Ceviz altı namıyla anılan medresede bir odaya yerleşmiştir. Oranın müderrisi olan müfti Abdullah Vahti efendinin halakayı tedrisine devamla ikmalî nüsh ettikten sonra ondan icazet almıştır.

Medrese de geceli gündüzlü çalışarak az zaman içinde herkes tarafından parmakla gösterilmeğe başlanmıştır. Ovaloğlu mahallesinden bir ev edinmiştir. Fevkalâde zekaya malik, fazla liyakatını taktir ettiği cihetle en nihayet Müfti abdullah vahti efendiye damat olmak şerefine nail olmuştur.

Gençliğiyle beraber neşri uluma başlamıştır. Güzel taktir ve ifadeye malik olduğundan halakayı tedrisinde bir yekûn tutan talebeyi mevtun ve hayrette bırakırdı. Bu suretle günden güne teveccühü umumiye kazanmış idi. Beş kazalı Emin efendi demekle maruf idi. Hattatlığı meşhur hattatlardan alaiyyeli Hacı Abdulgani Vehbi efendiden öğrenmiştir. Sülüs nesih ve ta'lik yazardı. Fıkıh ekber, vasiyeti imamı azam, medni akaide dair üç risale yazmıştır. Bu eser-

ler Lise el işi öğretmeni Asım Tabanlı da mevcuttur. Bizzat gömülmüştür. Yazdığı eserlerin sonuna şöyle yazmıştır:

تمت بمون الله تعالى وكرمه من يد اضعف العباد محمد
امين ابن خليل ابن عثمان ١٢٩٩ في ربيع الاول

Alim ve fadıl ve zühtü takva sahibi bir zat nadi rül vucut idi. Bir aralık sıla için memleketine giderek avdetinde Konya'ya bağlı Kızılviran bucağında hastalanarak pek genç yaşta olduğu halde 1296 yılında vefat etmiştir nahiye mezarlığında metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur.

المرحوم بش فضالى امين افدى روحه فاتحه
١٢٩٦

173 Hattat 'Ömer Şensoy

1315 yılında Konya'nın ölü bekledi mahallesinde doğmuştur. Babası Dülgerzade demekle meşhur hafız İbrahim efendidir. Konya'da mahmudiye ilk mektebini bitirdikten ve hafızı kuran olduktan sonra Darulhilâfa Konya şubesinin ikinci sınıfına imtihan vererek dahil olmuş ve üçüncü sınıf imtihanını verip dördüncü sınıfına terfi ettikten sonra 1333 senesinde emsaliyle birlikte İstanbul ihtiyat subayları talimhahına sevk edilmiştir. Talimhahı ikmal ettikten sonra dördüncü ordu emrine verilerek Medineyi Münevvere şimendifer hattı muhafazasına memur yüzellinci alayda hizmet sırasında kıtasıyla birlikte İngilizlere esir düşmüş ve mısır'a gönderilmiştir. Esaretten avdetinde ticaretle iştigale başlamış isede tekrar silâh altına alınarak ikinci süvari fırkasının on dokuzuncu alayına verilmiş ve istiklâl harbinin devamı müddetince bu alayın iştirak ettiği birinci ve ikinci İnönü ve Sakarya muharebelerine iştirak etmiş ve bir kıta istiklâl madalyasıyla taltif edilmiştir. Terhis edildikten sonra Ankara memurlar kooperatif şirketi depo

müdürlüğünde ve istifa suretiyle ayrıldıktan sonra da Singer kumpanyası bölge müfettişliğinde çalıştığı sırada da ve 1941 senesinde tekrar silâh altına alınarak beşinci kolordu muhafız süvari takım kumandanlığına tayin edilerek bu raya sevk edilmiştir.

Terhisinde Konya Belediyesi su işlerinde vazife almış ve bir müddet sonra vazifesi mezbaha idare memurluğuna tahvil olunmuştur 1947 senesi nihayetinde kadro harici bırakılmış olup halen Konya eski eserler müzesi muhafızlığında bulunmaktadır. Hattatlığı Konyamızın meşhur hattatlarından merhum Başaralı zade Fevzi efendiden öğrenmiştir. Sülüs, nesih ve ta'lik ve divan yazılarını maharetle yazar eserleri bizzat görülmüştür. Ahlakı güzel mufavazı ve mahviyyetkâr bir zattır.

174 Silleli Hattat Osman Haki Dede.

1210—1795 yılında Sillede doğmuştur. Babası Kadı oğullarından Ali Rüştü efendidir. Sille mahalle mektebinde iptidai tahsilini bitirmiştir. Talik yazıyı babasından öğrenmiştir. Babası Üsküpte kadı iken orada şeyh Şaban adında bir zadden medrese dersiyile hattatlığı öğrenmiştir. Ve ondan icazet almıştır. Sülüs, nesih ve ta'lik ve divan yazılarında ihtisası vardı. Pek çok kur'an ve kitap ve risale ve levhalar yazmıştır. Çok kimselere yazı hocalığı yapmıştır. Kendisi meşayihinden ve melevi tarikinden idi. Meşayih kadiriyeden Borlu Ahmet Kuddisi ile muasırlar idi. Hazreti Mevlânâ ya olan muhabbetinden dolayı küne saher vaktinde silleden gelir sabah namazını dergahı mevlânâ da kılar olduğu torunları tarafından rivayet edilmektedir. 1252-1836 yılında vefat etmiştir. Sillenin aşağı mezarlığında metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

١ - هوالباق

٢ - اهل ذلك سحر غنجه سي ٣ - جنت ايلينك
تاره كاي ٤ - قطبولايت شاهولي ٥ - شيخ عتبهن خاكي
من على ٦ - قدس الله سره ٧ - روحچون فاحمه
ن ٢٥ - ١٢٥٢

Hattı destiyle yazdığı Menakip Tercüme'yi sevakip sonunda şöyle yazıyor:

علماء الاعصار والاعلام بيد احقر الدرر والذيل القرى
عثمان بن علي الميفي خاكي السلولي المولوي المعنوي
قدس سره العالوي ١٢٣٧

175 Silleli Hattat Osman Hamdi Efendi.

1260—1844 tarihinde Sillede doğmuştur. Ahmet Şükrü dedenin oğlu ve Osman haki dedenin torunudur. Babası gibi hattat, nakkaş, müzehhip ve mücellit idi Sille hocalarından merhum Hacı İsmail Nazifi efendiden ders almıştır Yazdığı büyük kıtada bir müşhafı şerif kapu camii şerifine konulmuştur. Eski Konya valilerinden Ferit paşaya yazdığı Menakibül Mevlâna eski türbedarlardan Ispartalı Osman Vehbi dedeye yazdığı mushafı şerif türbeyi mevlâna müzesine alınmıştır. Konya vilayet matbaasında da bulunmuştur. Emeli şerhi, Celalettin, Devvani, Kasideyi nuniye şerhi, iradeyi cüzüyyeye ait risaleyi mümeyyize, bi mezhebi ehli sünne vel cemaat daha bu gibi birçok risaleler yazmıştır. Bunlar hep merkez vaızı Aksekili zade Hüseyin efendide mevcuttur. Bizzat görülmüştür. Yazdığı eserlerin sonuna şöyle yazmıştır:

حرره المصنف عثمان الحمدي السلولي بن احمد الشكري
ابن حافظ زين العابدين غفر الله ذنوبهما ولوالديه آمين

Osman Hamdi çok değerli ve ünlü hattatlarımızdandır. 1323 tarihinde vefat etmiştir. Sillenin aşağı mezarlığında metfunbur.

176 Hattat Simavlı Osman Zühtü Efendi

1215—1800 yılında Kütahya'nın Simav kazasına bağlı şimdi Sındırgı ilçesinin Çorum bucağında doğmuştur. Babası Ali Zühtü Efendidir. İstiharı meskadi reisine nisbettedir. İlk tahsilini Simavda ikmal ettikten sonra Kayseri ve Kilis medreselerde okumuş ve 1255 yılında Konyaya gelmiş ve müteaddit hocalardan Ali ve âli ilimleri tahsil etmiştir. Bu arada Hüsnü hat kabiliyetinin istikmal ve inkişafıhususunun de ihmal etmiyerek bilhassa sülüs, nesih hatları üzerinde çalışmıştır. Yazı hocası Konyanın hattatlarından Akşehirli Yusuf Hilmi efendidir. 1260 tarihinde Kurşuncu Osman efendinin hafidesi ile evlenerek Konya yerleşmiştir. Yine aynı tarihlerde Şükran mahallesinde ki (Fettahiyye) dairesine müderris olmuştur. Bilahare mezkûr medrese merhumun kendi şöhretiyle (Simavlı dairesi) diye anılmağa başlamıştır. Osman Zühtü efendi mantık, sarf ilimlerine vakıf sülüs, nesih hatlarında mahir idi. Dersanedeki mesaisinden maada Cuma ve Salı günleri sabahdan öğleye kadar epeyce pekûn tutan talebesine hüsnü hat talim etmekle meşkul olurdu Bu suretle bir çok kimselere yazıdan icazet vermiştir. Her sene yazdığı Kur'anı kerimin getirdiği para ile, memleketten gelen bir parça erzak maişetini temine kâfi gelirdi. Cerre çıkmaz ve münzevi ve mutevazı bir ruhu, bedenî faaliyet müsaite olmıyan vazı ve mariz bir vücudu vardı. Daha talebelik zamanında silâ için memleketine giderken merkepten düşerek Fıfık (Yarık) illetine duçar olmuş idi Yaşı ilerledikçe hastalığı artmış ve nihayet doktorlar bağırsakları haya içine indirmeğe mecbur kalmışlar ve bir torba içine koyarak boynuna asmışlar. Onun için merhum iki tarafına yalpa vurarak yürür

ve yere oturunca torbaları önüne, iki bacağı arasına almış, soğukta müteessir olmasın diye yünden dokuttuğu beyaz şelmesinin bir tarafını altına sererdi, öbür ucunu da dizlerine örtermiş, Söylendiğine göre talebeliği sırasında derse gidip geldiği yol üzerinde iki küçük kız kardeş kendisine musallat (tebelles) olurmuş. (ve şelmeli Loca şelmeli) hoca diye tazibederlermiş. Her gün tekrar eden bu halden bizar olan hoca bir gün dönerek biriniz gelin olsun gün dirlik görmesin birinizde kız kalsın er görmesin demiş aradan seneler geçtikten sonra bu kızlar bu inkisarin cezasına uğradıkları hoca merhumun kerimesi Fatmaya anlatmışlardır. Yine rivayete göre ekabiri ulemanın içtima ettikleri bir meclis herkesin mucibi rızayı rabbani badeni duhulu cennet bir amelini söylemesi tekrarr etmiş Osman Zühtü hoca sıra kendisine gelince benim hakkı yarar bir işim yok demiş ve önündeki torbayı işaret ederek yalnız şu babanın şefaatinı umarım latifesiyle meclistekileri bir hayli güldürmüştür. İlmiyle hakikatı, Sanatıyla güzelliği ve bütün hayatıyla hayrı benîmseme için çalışan merhum 1260 yılına doğru çocukları yetişince hayrına kur'anı kerim yazmağa başlamıştır. Bütün hayatınca kendisini rahatsız eden vücudunun sakatlığı bu zevli meşkale ile unutmuş ve 1301 tarihinde küçük bir tahatsızlığı müteakip vefat etmiştir. Aziziye ve Şerafettin cami şeriflerinin mihrapları yanında iki, Kapu camiinde büyük kıtada kur'anı kerim nushası ve Kapu camiindeki bir nusha eczayı şerife hattı destiyledir. Ravzayı mudahharayede hediye eden bir kur'anı kerim göndermiştir. Bunlardan maada torunlarında ve Konyanın bir çok ailelerinde uzun mesai senelerinin mahsulu olan kur'anı kerim nushaları mevcuttur. Yağlı taş mezarlığına defn edilmiştir. Kabir ta-

şındaki kitabesi şudur :

فتاحیه مدرسه سی سیماولی عثمان زهدی افندی
روحنه فاتحه ۱۳۰۱

Kapu camii şerifinde el yazısıyla yazdığı büyük kıtadaki mushafı şerifin sonunda şöyle yazıyor :

حمد الله ومصلياً على رسول الله وعلى آله واصحابه
كتبه هذا المصحف الشريف الفقير الى رحمة الله عثمان
بن علي الزهدى السماوى من تلاميذ يوسف الحلبي الاقشهرى
غفر الله له ولوالديه ولاستاذه ولجميع المؤمنين والمؤمنات
والمسلمين والمسلمات برحمتك يا ارحم الراحمين ۱۲۹۷

177 Hattat Ömer efendi :

Konya'nın Sırçalı mescit mahallesinde doğmuştur. Babası değerli hocalardan Hacı Mahmut efendidir. İptidai tahsili babasından ikmal ettikten sonra Konyanın müteaddit hocalarından ders okumuştur. Bu arada hüsnühat hususunu ihmal etmiyerek bilhassa sülüs, nesih ve tâlik üzerinde çok çalışmıştır. Yazı hocası meşhur hattatlardan Alâiyeli Hacı Abdülğani Vehbi efendidir. Sülüs, nesih ve tâlik yazardı. Umdet al İslâm, mirat al aşkın, Muhiddin i arabinin mühim bir risaleâi, tarihi saat daha bir çok risaleler yazmıştır. 1265 tarihinde 300 sahifeye yakın el yazısıyla yazdığı umdet al islam adındaki kitabın sonuna şöyle yazmıştır :

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسولنا
محمد وآله وصحبه اجمعين اما بعد فقد وقف عمدة الاسلام
عمر ابن الحاج محمود افندى تحت الكتات بعون الله الملك الوهاب
هذا حرره من يد عبد الضعيف النحيف المساكين المحتاج
الى رحمة الله تعالى وغفرانه وهداية وعناية وبعده المترصد
بشفاعة حبيبه ورسوله في يوم الحشر والسؤال والجواب
عمر ابن الحاج محمود عن الله عنها بكرمه وفضله ولطفه
واحسانه ولجميع المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات
الاحياء منهم والاموات برحمتك يا ارحم الراحمين ويا اكرم
الاكرمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته واصحابه
اجمعين وسلم تسليماً كثيراً في سنة خمس وستين والف
- ۱۲۶۵ -

Bu kitaplar mezkûr mahallede hacı Mükremin efendi torunu Kunduracı ustasından Mustafa efendide mevcuttur bizzat görülmüştür.

178 Hattat Ömer efendi

Sillelidir. Babası Hafız Mehmet Vehbi efendidir. Mahalle sıbyan mektebinde ve medreselerde okumuş. Hattatlığı da meşhur hattatlardan Mehmet Şükrü efendiden öğrenmiştir. Sülüs, nesih ve talik yazardı. Bir çok mushafı şerif yazmıştır, Nakış ne tezhip işlerinde ihtisası vardı. Hattı destiyle yazdığı kuranikerimin sonuna şöyle yazmıştır.

كتبه الحقير الفقير الى رحمة ربه القدير عمر بن حافظ
محمد الوهي السلاوى من تلاميذ حافظ محمد الشكرى غفر الله
لهما ولوالديهما واحسن اليهما سنة خمس وثمانين ومائتين
والف - ۱۲۸۵ -

179 Hattat Osman Çelebi

(1260) yılında Konyanın Durakfah mahallesinde doğmuştur. Babası İbrahim Ethem Çelebidir. İlk mektep ve medrese tahsilini bitirmiştir. Yazı hocası üvey babası Buharalı Hacı Abdülhamit Efendidir. Güzel sülüs, nesih ve tâlik yazardı. El yazısı ile yazdığı tâlik icazetnameler, tezhipli ve nakışlı levhalar oğlu Sıtkı Çelebide mevcuttur. 1323 yılında vefat etmiştir. Türbe-i Mevlânâ haziresinde metfundur.

180 Hattat Ömer Ağazade

Konyalıdır. Sübyan mektebinde okuduktan sonra medreselerde müteaddit hocaların derslerine devam etmiştir. Hattatlığı meşhur hattatlardan Alâiyeli Ömer Şükrü efendiden öğrenmiştir. Sülüs, nesih ve talik yazılarını maharetle yazardı. Ömer ağazade demekle maruf idi.

181 Hattat Rüştü efendi

1292 H. 1875 M. yılında Konyanın Kuzgunkavak mahallesinde doğmuştur. Babası mahkemeyi şeriye kâtibi Şakir efendidir. Medresede okuduktan sonra silki memuriyete intisap etmiştir. Konya mahkemeyi şeriyesinden müddeti medide baş kâtipliğinde bulunmuştur. Mahkemeyi şeriyelerinin ilgası üzerine vazifesinden ayrıldı. Bir müddet muakiplikte bulundu. Hattatlığı Konyanın meşhur hattatlarından Başaralızade İbrahim Hakkı efendiden öğrenmiştir. Güzel sülüs, nesih ve talik yazardı. Bir çok risaleler ve levhalar yazmıştır. Kuzgunkavak mahallesi mescidi şerifi divarındaki levhalar hep zatın eseridir. Kadı Rüştü Efendi diye maruf idi. Şeyh Sadrettini Konevi mahallesinde ve istasyon yolu üzerinde ve Gazinin heykeli yanındaki Reisi Amber Camii şerifinin hatibi idi. Ahlakı güzel halim ve selim bir zat olup iki Kanunusani 1940 tarihinde 63 yaşında vefat etmiştir. Üçler mezarlığında metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

Konya mülga mahkemeyi şeriye başkâtibi Anber reis camii şerifihatibi Ahmet Rüştü bin-i Hacı Şakir Efendi ruhuna fatiha. Ölümü 1940, Doğumu 1875-1292.

182 Hattat Nüfus Memuru Rahmi Uğur efendi.

(1287 H. 1870 M.) yılında Konyanın Araplar mahallesinde doğmuştur. Babası Yahya efendidir. Konyanın Rüştü mektebinden mezundur. Konya medreselerinde okumuş, hattatlığı meşhur hattatlardan Başaralızade İbrahim Hakkı efendiden öğrenmiştir. Sülüs, nesih, talik, divan ve rika yazardı. İlgün iptidai ve Rüştü mekteplerinde Hüsnü hat mualimliği yapmıştır. Hatt-ı desti ile bir çok levhaları vardır. Tabiatı

şiriyesi varidi. Kalem şairidir. Konyanın eski valilerinden Arifi Paşaya yazdığı gayri matbu bir divanı vardır. Bu da oğlu Necati Uğurda mevcuttur. Evvelan İlgün kazasıyla Argıthani nahiyesi tahrirat kâtibliğine tayin edilmiştir. Saniyen mezkûr kazaya nüfus memurluğuna terfi olunmuştur. Sonra Akşehir kazası nüfus memurluğuna tekrar terfian nakli memuriyet etmiştir. Bununla beraber Uluborlu kazasının Senirkent ve Ermenek kazasının Halimiye İlginin Argıthani nahiyeleri müdürlüğünde bulunmuştur. Bir müddet sonra yine İlginin nüfus memurluğuna arzusuyla tayin olunmuştur. Kanuni müddeti bittiğinden emekliye ayrılmıştır. Erbabı kalem ve iktidardan kanun şinas bir zat olup, 1937 tarihinde ölmüştür. İlginde metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

1 — Aslan Konyalı olup 2 — İlgün emekli nüfus memuru 3 — Yahya oğlu Rahmi Uğur ruhuna fatiha 1937

183 Hattat Muallime Fatma Zağfer Hanım :

1277 Yılında İstanbulda doğmuştur. Babası Hırka-i Şerif emanet-i Resulullah muhafızı merhum Mehmet Emin efendidir. Konyanın Redif taburu kumandanı Hasan ağanın refikasıdır ve Anafartalar okulu öğretmeni Hattat Memduh Yavuz Süslünün ve Süvari albayı Sait Süslünün halasıdır. Konyamızda ilk defa teessüs eden (Mahmut Şevket Paşa) inas rüşdiyesi başmuallimliğine tayin olunarak gelmiştir. Kendileri Darulmuallimat mezunudur. Arapça, Fransızca ve Farsça dilleri bilirdi. Ovakitler vazifei talim ve ierbiye ile uğraşarak pek çok talebe yetiştirmiş ve o zamana göre Şehadetname alanlar kazalara maarif müdürü tarafından inas ilk mekteplerine muallime tayin edilerek gönderilmişlerdir. Bu suretle maarif neşri-

ne çalışmışlardır. Usul-i tedrise hakkıyla vukufu bulunan, ifade ve takriri hrikulâde nadirattan bir üstad idi. Büyük Hoca Hanım demekle maruf idi. Kendilerine bu memleket şükrane borçlu ve minnetdardırlar. Vilâyetimiz mukadderatı üzerinde ciddî ve meşkûr bir hak-ı talimi mevcut ve memleketin müstahsen hidematı mesbuk olan muhterem Fatma Zağfer Hanım kırk yıl tam bir azimle çalışmıştır. [1] Bununla

(1) Ne yazık ki Mahmut Şevket Paşa okulu idarecileri bugüne kadar okulun bir tarihçesini ve dolayısıyla bu kıymetli muallim hanımın küçük bir tercüme-i halini ve hatta resmini bularak okulun şeref salonuna asmağı bilmemişlerdir. Ve lâyük olduğu kadirşinaslığı da gösterememişlerdir.

beraber sülûs, nesih ve rık'a yazardı. Güzel yazıları öğretmen hattat Memduh Yavuz Süslüde mevcuttur. Bu nadire-i hilkat 1337 Rumî Nisan iptidasında altmış yaşında o'duğu halde vefat ederek na's-ı mağfiret nakşı ihtifalat-ı faika ile Üçler mezarlığına defnedilmiştir. Kabir kitabesi yoktur. O vakitler Konyada Vali bulunan Galip Paşa, merhumenin kabrini tarzı cedid üzere inşa ettirmek tasavvurunda iken her nasılsa muvafak olamamıştır. Bu itibarla akrabası tarafından da yapılması ihmale uğramıştır.

Seydi Harun Menakıbnamesi dolayısıyla Mahmut Seydi hakkında Vakfiye ve Beratlar

Yazan : Naci KUM
Adana Müzesi Müdürü

Seydişehirli hemşehrim ve arkadaşım Bay Rüstü Ergen'in Konya dergisinin geçenki 127 - 128 sayısının 21- 24 sayfelerinde çıkan makalesi dolayısıyla 1931 de Alanyada öğretmen olarak bulunduğum sırada tutmuş olduğum tarihî notlar ve elde ettiğim vesikalardan Mahmut Seydi'ye ait olanlarını burada neşretmeyi faydalı buldum.

Önce şunu söylemeliyim ki Mahmut Seydi, köyünde yaptığım tetkiklerde ve mütevellî Alanya merkezinde oturan Ali efendi elinde bulunan vakfiye ve bana verdiği beratlardan başka Seydi Harun'a ait menakıpname olduğuna dair hiç bir ip ucu elde edememişim. O zaman öğrendiğim şey Mahmut Seydi'nin Seydi Harun ile olan maddi, manevî alâkası mevcut olduğudur. Konya dergimizin 1936 birinci kânun aralık ayı ve dört sayılı nushasında merhum Ferit Uğur'un Seydişehir hakkındaki yazısında Konya müzesinde ve kendi hususî kütüphanesinde bulunan ve Musa oğlu Abdülkerim tarafına yazılmış olan menakıpnamelere istinaden verilen bilgi arasında Harun'un ölümünün yaklaştığını sezince kızını, akrabasını ve men-suplarını ayrı ayrı çağırarak nasihatlar da ve vasiyetlerde bulunmuş kendisiyle

Horasandan gelen dervişlerden Mahmut Seydinin Alaiyeye Zekeriyanın maneviyata Ali Babanın Kilimpuş, Teke iline gitmeleri gereğini söylemiş; Akça babayı germiyan iline, Nasıpli Babayı Aydın iline, Demur babayı adalara, Haydar babayı suyun ötegeçesindeki bükden bir yere memur etmiş ve bir kaç gün sonra da hakkın civarına gitmiş ve öldüğü yere gömmüşler diye bir fıkra vardır. Makalenin sonlarında da (Seyyit Harundan sonra Tekke ve türbeye kızı Halife Sultan, ondan kardeşi Bedrettin oğlu Musa Musadan sonra da sırasıyla oğlu Ahmet ve Ahmet oğlu Mahmut, Mahmut oğlu Mehmet, bakıyorlar. Mehmedin de Seyyid Mahmut, Seyyit Ahmet, Hüsnü baba ve Musa adlarında dört oğlu görülüyor. Bunlardan Seyyid Ahmed Babanın yerine geçiyor) diye yazılıdır. Binaenaleyh Merhum Ferit Uğur'un, Menakıpnameye istinaden yazdıklarında Mahmut Seydi'nin, Seydi Harunun kardeşi olmayıp, Horasandan kendisiyle birlikte gelen bir dervişi olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Bay Rüstü Ergen'in yukarıda adı geçen makalesinde ise : (Abdülkerim menakibinin 45 inci sahifesinde zikredildiği üzere Seyyid Harun ölüm yatağın-

gında iken biraderi Mahmut Seydiye Alâiye'ye göç etmesini emreder.) denmektedir. Bu halde menakıpnamelerin metinde mübayenet vardır. Her ne ise ister bu kardeşlik sıhri - soylu -, ister nisbî, manevî olsun; Seydi Mahmut'un Harun Veliye mensup mübarek bir zat olduğunu belirtir.

Bu zata ait en eski vesika, son Alâiye beyi Kılınç Arslan'ın, Cemaziyelula gurrası 866 hicri tarihli vakfiyesidir. Bu vakfiye mütevellî evlâtlarından Alanya bahçe mahallesinde oturan Ali efendi elindedir. Arapça olan bu vakfiyenin en mühim kısımlarını aşağıya dercediyorum.

Vesika : 1 Vakfiye, tarihi 1461

.... الامير الكبير قيليچ ارسلان بيك بن علي بيك
تفمد الله تعالى بفقرانه واسكنه في اعلى غرف جنانه ان الدنيا
دار فر.... وقف وحبس وتصدق وسبل طالباً لمرضاة
ربه الكريم وهر بامن عقابه الالم من رب الماعندي النعم المقيم
المحمية الحضرات العلية والسدة السنية مطلع الكلمات
التواحدية ومظهر الاسرار الاحدية منبع التوحيد
والتمه يل معدن السلوك والتكميل قطب ملك التحقيق مراكز
دائرة التدقيق وفصن دوحه الصديق سلطان المشايخ
السالكين الشيخ محمود سيدى العلائى قدس الله بصره العزيز
ونعمنا بعلمه العزيز جميع القرية الكاش ولايته العلائى البحرو-
سية ويقال لها لسان اهل الاصلية المقدمة او ناس المستفنية
عن التجديد لشهرتها بمكانها مع جميع الرعايا وما يتعلق فيها
داخلاً وخارجاً باصر الامراء المقدمة وشرط الواقف
تقبل الله فيه ان يكون نصف غانها الزاوية الشيخ محمود
سيدى المذكور ونصفها للمسجد الجامع في الموضع المذكور
ليصل فيه الصلوة الجمعة والصلوة المفروضة وان يكون اماماً
وخطيباً ومؤذناً وشیخاً وواعظاً وقيماً وقارئاً الاخلاص
الشريف في كل عقيب سنة الصلوة وخاتماً بختمهم الكلام
الحيد افرقان الحيد المشايخ والجميع الامراء السائقين والجميع
المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات اجمعين و
مرشحات الجامع الشريف والزاوية على حده ومتوليات
واحد او ناظر او كاتباً غلتها الزاوية عاملاً لجميع لطوائف
وشرط الواقف تقبل الله منه ان شيخاً من اهل العلم والصلاح
وهو من نسل الشيخ محمود سيدى سلطان وشرط الواقف

تقبل الله ان يكون توليتها من نسل الشيخ محمود سيدى
سلطان نسلاً بعد نسل بطناً بعد بطن وان انقطع نسله
نعوذ بالله تعالى من ذلك ان يكون قابلاً من اصحابه واولاد
اصحابه وشرط الواقف تقبل الله منه ان يتصرف المتولى
خمس جميع المخصولات القوية المذبورة من العشر وعشر
وغيره الحوائج الاصلية فمن ولى من غير نسل الشيخ محمود
سيدى سلطان او من كان شيخاً من غير اهل العلم فقلبه
اللعمنة الله والملائكة والناس اجمعين وقفاً صحيحاً شرعياً
وحباً صريحاً صريحاً لا يباع ولا يوهب ولا يستبدل ولا
يورث ان يرث الله تعالى الارض وهو خير اوارثين فمن بدله
بعدها سمعه فانما اثمه على الذن يبطلونه وبذلك وقع التحريم
في غرة من شهر جاذى الاولى من الشهر سنة الستة والستين
وثمانمائة من الهجرة النبوية وصلى الله تعالى عليه وسلم
هذه الترخيم التاريخ صحيحاً سالماً. شهد بذلك

Muhammet Çelebi Seyit Ali bin
bin Musa Çavuş Kerimüddin
Mahmut Cemaleddin Seydi Bey
Seydi bin Sud ağa
Abdülhay bin Ömer bin Yusuf
Hacı Musa Mustafa bin
Ali bin Mustafa Bahşiş
وغيرهم من الحضار.

Vakfiyenin arkasında yazılı kayıt :

« سجل المحفوظ في المحكمة الشرعية العلائى في
سنه اربع عشر الصفر الحير ثمانمائة والف. »

Vesika : 2 Berat tarihi 1696

Alâiye kazasında vaki onasnam garyede vaki evliyayı kibardan gutup al arifin Seyyid Mahmut guddise sirruhu Alazizin evkafından olup müşarünileyin Onasköy uğrunden yevmi beşer akça vazifeye mutasarrıf olan işbu hudavend fermanı humayun ülemadan ve onun dahi Mahmut ve Abdüllâtif ve Ali nam kimesneler mutasarrıfları olup bir veçhile kusurları yok iken aharden ve icanibden Hüseyin ve Süleyman nam kimesneler olup mezburelre külli-gadir olmağın rafolunup giru mezbur Kemakân ibga ve mukarrar kalmak

babında mütevellisi Mevlâna Mustafa arzetmeğın sadaka edip bu berat humayunumu verdim. Tahriren fi-evveli mali şevval al-mükerrem sene sid ve mier ve elfin 1.06 Edirne.

Vesika: 3 Ferman tarihi 1740

.... Alâiye sancağına mutasarrıf olan paşa Dama maluyevhu ve gıdvet ül vel hükkâm madenil ilm velkelam Alâiye ve kadıları zide fazluhuma malum olaki Alâiyyede vakıf Mahmut Seyyidi Sultan vakfının mütevellisi olan Mezide gadreho Siddei saadetime arzuhal edip bu vakfı mezbur mürtezika-ların beratleri mucibince hizmetlerine mukabelesinde oldukları vazifeleri imrar edup kusuru yok iken mürtezigaye vakfında bulunanları hilâfı şerif teaddiden hali olmadıkların bildürüp hilafı şerif ve mugayır berat müdahale ve teaddileri meni ve def olunmak babında emri şerifin reca eylediği ecilden şer ile görülmek emrin olmuştur.... Beratleri mucibince hizmetleri mukabelesinde müstahak oldukları vazifelerin verdikten sonra hilafı şerif ve mugayır berat dahil ve taarruz ettirmeyesin mezbur şer-i şerife ve emril humayunuma muhalif kimesneve teallul ve tereddüt ettirmeyüp hususi mezbur için bir dahi emri ahar irsaline muhtaç eylemeyesin. Şöyle bilesin alameti şerife itimat kılasın tahriren evahırı şevval sene selase ve hamsine ve miete ve elfün 1153.

Vesika: 4 Berat tarihi 1744

Alâiye kadısı Zide fazlı hüma malum olaki Alâiye kazasına tabi Onasnam garyete vaki Mahmut Seyyidi Sultan vakfını mütevellisi olan Mustafa... mektup gönderip garyeyi mezkûre Seyyidi Mahmut ve camiğ Kılınç Arslan bey vakıfları olan garyeyi mezburenin bir mürişî müştakillen vakfına hasılı

kayıt olunup serbest olmağla müdahale icap etmez iken alaiyyede vakıf Oba pazarı hassı ve yodesi. Nam kimesne fuzulî ve hilafı defteri hagani ve zeayasını bi gayri hakkın hapis ve vakfa ait olan müdahale ve gadir itmekle men-i ve def-i olunmak babında emri şerifin verilmek recasına mütevellî-i merhum ile sanki alaiye kadısı Mevlâ Es Seyyid Halil Zide fazluhusun tahriren evvel cemazel evvel sene seb a ve hamsine vemie va elfün 1157.

Vesika: 5 Berat tarihi 1799

Alâiyyeye tabi onas garyesinden vaki Seyyid Mahmut sultan evkafından Kılınç Arslan camii şerifi ve zaviyesi vakfından olmak üzere yevmi bir akça vazife ile ferraş cami mazaviye cihetine mutasarrıf olan esseyyid Abdulkerim Bin Hüsni bilaveled fevt olup yeri hall kalmagla erbabı istihkaktan işbu rağfiğ tergiuşşan hakanı Esseyyid Mehmet Bin Mehmet zide şerefe siletehu her veçhile mahal ve müstahak olmağın mahlulinden tevcih ve yedine berat şerif Ali şanın verilecek recasına evkafı mezbur mütevellisi Esseyyid Mehmet arzetmekle zikrolunan ferraşlık ciheti hüsni üzerinde olup azminden mezkûr Esseyyid Abdulşerif bin hüsniye tevcih olundu. Kaydı bulunmadığı derkaner olunmağın baberat mutasarrıfı Hüsni ve bilahare mütevaffa Abdulkerimin bilavelet mahlulinden tevcih olunmak fermanın olmağın. 1214 senesi rabiyyul evvelin 9 uncu günü tarihiyle verilen rufusu humayun mucibince bu beratı humayunumu verdim. 9 rabiyyül evvel 1214 Bursa.

Vesika: 6 Berat Tezkoresi

Tarihi 1801 yazılmıştır.

Alâiyyeye tabi onas garyesinde vaki Sultan Seyyidi Mahmut vakfından göreye cedid uğrinden olmak üzere nı-

sıf vazifeyi muayene nısfı düagüya vazifesine mutasarrıf olan Şeyh Mehmet Vahit nam fert olup yeri hali kalmağla sulbikebir oğulları erbabı istihkaktan Esseyyid Eşşeyh Mehmet ve Esseyyid Eşşeyh Abdurrahman ol veçhile muharrer ve müstahak olmağın babaları müteveffa mahlulinden oğulları merkumone tevcih ve yedlerine beratı alışan ihsan buyurulmak recasına Alâiye nai-bi Esseyyid Mehmet Said efendi arz etmeğın mucibince tevcih olunmak babında 1216 senesi zilhiccesinin 16 ıncı günü sadır olan ruusi humayun mucibince beratı şerif alışan yazılmak için işbu tezkere verildi. Tahriren ettarih elmezbor 1216 Mehmet Avni.

Mahmut Seyyidi türbesi yanındaki cami kapısı üzerindeki sonradan konma tamir kitabesi şöyledir: Tarihi 1836

اشهو وقتك پروری سلطان علاءالدین تادار
قیادی رخشنده جهابك شاهى محمود پایدار
ساحن اطرافى انوردن مزین قیلایلر
پك شیرین جوی مکان اولدی که دیله یادگار
تکه نام سیدی محمود قیلیدی دهرن آشکار
تشکان متولسی جمله خدایر پایدار
بیك ایکیوز الی ایکیسندله آلافرین
اولدی احبابلر من اوقامه قیلیدی بر نظر
۱۵ جاذی الاول ۱۲۰۲

Mahmut Seydi köyündeki bir çeşmenin kitabesi :

صاحب الحیرات والحسنات
باب السعاده آغالرندن چقه
آلای یالی مؤذن اوغلی مرحوم
ومغفورله محمد آغا فی سبیل الله تعالی
سنه ۱۱۸۱ (۱۷۶۷)

Dikkat buyrulursa, yukarıki cami kitabesinde (işbu vakfın parveri Sultan Alâaddin) denilmektedir. Halbuki vakfı ve camii yaptıran Alâiye beyi, Ali bey

oğlu Kılınç Arslandır. Vakfiyesinde, Sultan Alâaddine ait bir kayıt yoktur. Aynı zamanda Burada vakfiye de dik-kate şayan bir nokta, Mahmut Seydi-nin Alâiyeli ve bu mahmiyede, yani memleketde mukim ve hayatta, yani sağ olduğunu gösteren tağzim ve tek-rim kelimelerinin kullanılmasıdır. Seydi Harun'un 720 de vefat ettiği tür besinin kapısında yazılıdır. Şu halde Mahmut Seydiye ait vakfiye 866 yani ondan 146 sene sonra tanzim edilmiş-tir. Eldeki menakibname ise 962 de, vakfiye tarihinden 96 yıl sonra yazıl-mıştır. Menakip kitapları ise ekseriya efsane ve hırsatla doludur; Bunlardan arasından tarihi gerçekler çıkarmak müşkildir.

Bay Rüşti Ergen arkadaşımız. Sey-di Harunun hayatında yazılmış bir me-nakıpname olması ihtimali üzerinde is-rar ve murafetle durmakta isede bu kabil menakıb kitapları, monografik ve destani mahiyettedir. Hatıra ve hal tercemeleri gibi, Evliya ve meşahirin ölüm'lerinden az veya çok sonra tanzim edilmiş efsanevi kılıflara bürünmüştür. Elimizde bunlardan bir kaç örnek var-dır. « Hacı Bektaş Veli velâyetnamesi Abdal Musa Sultan velâyetnamesi, Sey-yit Ali Sultan - Kızıl deli - velâyetna-mesi » aynı tarz ve uslupta yazılmış menakıpnamedir.

Binaenaleyh Seyyit Harun velinin hayatında yazılmış bir menakıpnamenin mevcut olmadığı neticesine vararak, bizi bu yazıları yazmağa nail eyleyen hemşehrime burada şükranlarımı suna-rım.

Not : Alâiye beyi Kılınç Arslan hakkında Isparta Halkevi (Ün) ve Antalya Halkevi (Türk Akdeniz dergi-lerindeki yazıları ile, Üstad İbrahim Hakkı Konyalı'nın mufassa) Alanya tarihine nazar buyrulsun.

N. K.

Şuarâ Tezkireleri (Antoloji)

Öğretmen Necati ELGİN

(127—128 sayıdan devam)

21 — Yümnî :

Şair ve Kuzzatdan olup Faizî tar-zında ve ona zeyl olarak (1030) dan itibaren gelen şairleri yazmağa başla-mışsa da ikmal etmeden (1037 hicri) tarihinde vefat etmiştir. Kitabının adı (Yümnî tezkiresi) olup 29 şairin hayat ve eserleri vardır. Henüz basılmamıştır.

22 — Vişne Zade İzzet Mehmet Efendi : (İstanbul)

Şeyhulislâm şair meşhur Yahya Efendi yiğeni ve mevâlden Lûtfullah Efendinin oğlu meşhur Şeyhulislâm Ze-keriya Efendi torunudur. Kazaskerlik rütbesine nail olarak uzun zaman dev-let işlerinde çalışmıştır. (1092 hicri) ta-rihinde vefat etmiştir. Kafzade Faizinin (Züpdetül Eş'ar) adındaki tezkire-i şua-râsına zeyl olarak (Şuarâ Tezkiresi vardır.)

23 — Tekfurdağlı Ahmet Lütfi bin-i Hacı Hasan

(Tezkire i Şuarâ) adında yazma bir şuarâ tezkiresi olduğunu Osmanlı müellifleri gösteriyor. (1115 hicri) tari-hinde yazıldığına dair kısa bir kayda tesadüf edildi.

24 — Abdi Efendi (Himmet zade)

Asıl adı Himmet Zade Abdullah

Abdi'dir XVII inci asır mutasavvıf ve şa-irlerinden ve meşhur vaizlerden olup (1640) da İstanbulda doğdu. (1112 H.) (1710 M.) yılında vefat etmiştir. (1669 M) den ölümüne kadar bu şehrin muh telif camilerinde vaizlik vazifesi gör-müştür. Mezarı Üsküdar'da pederi ya-nındadır. Babası Bayramiye tarikatı Şeyhlerinden Şair Himmet'in ölümü (1095 H) üzerine onun yerine yeni Bahçe Tekkesine Şeyh oldu. Divan ve halk tarzında şiirleri ile (Gencine-i İlcâz) adlı manzum bir eseri vardır. Şuarâ Tezkiresi mahiyetinde olan bu eseri çok değerlidir. Tezkiresi ilim ve fazlına ve kemalâtına en güzel bir delildir. Başkaca eserleri de vardır.

25 — İbrahim Vahdi Efendi

Üç lisan edebiyatına vakıf Şair, ilm-i tarihin teracim-i ahval şubesinde de ihtisas sahibi bir zat olup (Şümni) de Hacıoğlu pazarı denilen kasabadan-dır. Kadılık mesleğine sülûk ile Halep kadılığına tayin edilmiştir. Daha bir çok ilmi mesleklerde bulunduğu gibi Süleymaniye Medresesi Dar-al hadis müderrisliğini de yapmıştır. (1126 H.) tarihinde vefat edip Eyyup Sultana defnedilmiştir. On dört adet telif eseri vardır. Şârihîndendir. Bir de (Tezkire-tüş Şuarâsı) olup Arap şairlerinin hal tercümelerini camidir. Bu tezkiresi ta-

rih ve edebiyat bakımından büyük değer taşımaktadır. Merak erbabına iyi bir me haz sayılabilir.

26 — *Taip Ahmet Efendi (Osman Zade)*

Fudalâ, Şuarâ ve Müverrihinden olup kıt-a ve tarih söylemekteki mahareti ile şöhet bulmuş İstanbullu bir şairdir. Divanı basılmamıştır. (1136 H.) tarihinde vefat etmiştir. Mısır valisi tarafından zehirlettiği Ramiz Tezkiresinde zikredilmektedir. Osmanlı devleti başından üçüncü Sultan Ahmet devrine kadar geçen Osmanlı vezirlerinin hal tercümesini muhtevi olan (Hadikat-ül-vüzerâ) ile Osmanlı padişahlarının yirmi üçünün tercüme i hal ve şiirlerini havi (Hadikat-ül-mülûk) dan başka yirmiye yakın telif eseri vardır. Bu adı geçen her iki eseri de çok kıymetli birer ayrı (Tezkire-i Şuarâ) dır.

27 — *Beliğ İsmail Efendi :*

Fudalâ ve Şuarâdan olup çok âlim oğan bu zat Bursalıdır. Vefatı (1142 H.) tarihinde olup kabri Bursadadır. Beşten fazla telif eseri vardır. Hemen hepsi de manzumdur.

(نخبه الآثار لذیل زبدة الاشعار)

(Nuhbetül âsar Lizeyli Zübdetül eşâr) adında basılmış bir Tezkire-i Şuarâsı vardır. Bu eser Faizînin (Zübdetül Eşâr) ının zeylidir ki (450) Şairin pek muhtasar tercüme-i haliyle seçilmiş şiirlerini havidir. Bundan başka şairin mühim bir eseri yani ikinci bir tezkiresi de

(کلستریاض عرفان و وفیات دانشوران آدره کان) (Güldeste-i Riyaz i İrfan ve Vefiyat ı Danışverand-i Nadiregân) adında ve Bursada metfun salatin, Şehzadegân, Vüzarâ, Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ ve sanat erbabının hal tercümelerini havidir. Bu eserinde (550) zatin hal tercümesi vardır. (1135 H. — 1722 M.) tarihine kadardır. Asıl evvelce söylediğimiz Şuarâ Tezkiresi (1030 H. — 1139 H.) se-

nesine kadar olan şairlerin hayatını muhtevidir. Her iki tezkiresi de merak erbabı için çok istifadelidir.

28 — *Sâküp Musta Efendi :*

Urâfâ ve Şuarâ yi mevleviyyeden çok Fazıl v âlim bir zat olup İzmirli dir. Kütahya mevlevî Şeyhliğini uzun müddet yapmıştır. Mevlevi ricalinin tercümei ahvalini muhtevi (Sefine-i Mevleviyye) adlı bir tezkiresile şöhet bulmuştur. Divanı vardır. (1148 H.) tarihinde Kütahyada vefat eylemiştir.

29 — *Salim Mehmet Emin Efendi (Mirza Zade)*

Şeyhulislâm Mirza Zade Mustafa efendi oğludur. Fuzalâ-i Şuarâdan ve Sudûrdan çok âlim bir zat olup İstanbulludur. Mesneviyatı ruhlu ve revnaklıdır. (1156 H.) tarihinde vefat etmiştir. (Tezkiretüş şuarâsı) vardır. Basılmamıştır. Ondan fazla telif eseri vardır. Fatin Efendi tezkiresi bunun zeylidir. Tezkiresi şairlere ve müdekkiklere çok iyi ve edebî bir mezardır. Bu tezkiresinde (418) şairin hayatı ve şiirleri vardır Kendi tarihi velâdeti olan (1099 dan 1132) senesine kadar yetişen şairleri bu tezkiresine almıştır.

30 — *Necip Mustafa Efendi (Suyolcu Zade)*

Şuarâ ve meşhur hattatlardan olup mürettep divanı ve (Devhat-ül-küttap) Tezkiretüşşuarâ adında harufu heca tertibi üzere (Tezkire-i Hattatîn) ni vardır. Bu eserde bir kaç tane ressamın tercümeyi hali vardır. (1171 H.) tarihinde vefat etmiştir. Tezkiresi çok açık ifadeli olup Edebî ve ilmî bir me hazdır.

31 — *Haşmet Efendi*

Sudûrdan Abbas Efendinin oğlu olup meşhur şairlerdendir. Koca Ragıp Paşanın hususî bendelerindendir. (1182 H) tarihinde Bursada vefat etmiştir. Divanı vardır. (Sened-i Şuarâ) adında

bir tezkire-i Şuarâsı risale şeklinde olup basılmıştır. Bu eseri, şiirin meziyet ve kıymetini ve şairlerin kadir ve menzletini mübeyyindir. Şiirdeki vukuf ve değeri emsalsiz derecede itibar taşımaktadır.

32 — *Safayi*

Osmanlı Şairlerinden (Mustafa) Efendi İstanbullu olup Divan-ı hümayun kaleminden neş'etle defter-i emanete, mektupçuluk memuriyetine, mukataâ ve kale tezkirecilğine ve nihayet şık-ı sâni defterdarlığına tayin olunarak (1196 H.) tarihinde vefat etmiştir. Bir hayli şiirleri ve (1050 H.) tarihinden (1133) tarihine kadar gelen (82) senelik bir zamanın şairlerinin tercümei hal eserlerini câmi (نخبه الآثار من فوائد الاشعار) (Nuhbetülâsar min fevaid-el eş'ar) adında (tezkire-i safa i) si şair tezkirelerinin en değerlilerindendir. Bir çok tarihî ve edebî tetkik eserleriyle bu tezkire hâlâ me haz olmaktadır. Kendisi fazıl, alim ve şair aynı zamanda mevlevî tarikatına sâlik bir zattı. Mevlevî olduğunu gösteren bir beyti:

Devr eder ol serv-i kamet gülizarım
Mevlevî

Ney veş efzun eyledi feryad-ü zarım
Mevlevî

33 — *Hüseyin Ramiz Efendi (Arap Zade) (Aziz Zade)*

Mustafa Naim Efendinin oğludur. Erbabı ilim ve danıştten tarih şinâs bir zat olup (Balçık)lıdır. Salim tezkiresine (1198 H.) tarihine kadar (آداب ظرفا) (âdâb-ı Zürefâ) namında bir zeyli, tezkiretüş şuarâsı vardır,

“Hadikatül vüzerâ,, ile “Devhatül Meşayih,, eserlerine zeyilleri vardır. Telif eserleri pek çoktur. (1200 H.) tarihinde İstanbulda vefat etmiştir. Şuarâ tezkiresi (1132 H.) dan (1197 H.) senesine kadar yaşamış şairlerimizi içine almaktadır.

34 — *Esrar Mehmet Dede :*

İstanbulludur. Galata Mevlevihanesi hücre nişinlerinden olup şeyh ve meşhur şair (Galip Dede) ile arkadaşlık olmuştur. Mevlevî şairlerinin hal tercümelerini havi basılmamış bir (Tezkire-tüşşuarâ) sı vardır. (Ali Enver) Efendi Esrar Dedenin bu kıymetli tezkiresini hülâsa ederek (Semâhâne'i Edep) adındaki ikinci bir tezkireyi vücuda getirmiştir. Esrar Mehmet Dede (1211 H.) tarihinde (Hayıflar göz yumup Esrar Dede sır oldu) mısraının delâlet ettiği tarihte vefat etmiştir. Kabri dergâhın mezarlığında (Fasih Dede) yanındadır.

35 — *Saffet (Kemiksiz zade Mustafa Saffet)*

Tezkiresinin ismi

(نخبه الآثار في فوائد الاشعار)

(Nuhbetülâsar fi fevaidül eş'ar) dır. 1192 H. de (Safâi) tezkiresinden bazı şairleri intihap ederek hal tercümelerini küçülterek ve o tezkirenin yazılışından sonra hayatta bulunanlara dair bazı malûmat ilâve eylemiştir. Adı geçen bu tezkire kendi oğlu (Hüseyin Reşid beyin) el yazısıyla 1225 H. de yazılmıştır. Üniversite kütaphğındadır.

36 — *Şefkat Efendi :*

Erbabı kaleminden bir zat olup Bağdatlıdır. Kırım hanları, Eflâk ve Buğdan beyleri yanında kitabette bulunmuştur. Sonra emekliye ayrılıp (Kuruçeşme) de vefat etmiştir. (1242 H.) Eserleri vardır (1206 da ölen Ahmet Ratip Paşa zade şair İbrahim Raşit beyin) «müntahabat'ı eş'ar» mecmuasını harf sırasıyla tertip ve ilâve ile (1143 den 1226) tarihine kadar şairleri içine alan bir (Tezkiretüş şuarâ) sı vardır. Bir de Alemdar Mustafa Paşaya kadar (Hadikatül vüzerâ) zeyli, mesnevi tarzında manzumeleri vardır. Her iki tezkiresi de edebî bakımdan büyük değer taşır. Alim, Fazıl, Şair bir zat olup ne-

sirde yekta idi. (Şefkati-i Bağdadı) bu tezkiresini 1220 da yazarak kendi asrına mahsus olmak üzere yüz elli kadar şairin eserlerini toplamıştır.

37 — *Silâhdar zade*

Silâhdar zahe Mehmet Emin bey bir tezkiretüşşuara yazmış ve fakat tamamlamamıştır. Müsvetde halinde olup basılmamıştır. Kafzade tezkiresi tarzındadır. (1166 dan 1204) senesine kadar vefat eden ve 1204 den sonra hayatta olan şairleri birer satırdan ibaret olarak kaydetmiştir. Bu tezkire Üniversite kitaplığında.

38 — *Cevdet Ahmet Efendi (Reisül Küttâp Recai efendi zade)*

Şairlerden olup İstanbulludur. 1247 H. tarihinde vefat etmiştir. Harf sırasına göre (Müntahabât-ı Edebiyat-ı Osmanîye) yi havi basılmış (Nevadirül âsâr) (Ziyetü Mecalis) adında basılmamış iki şair tezkiresi vardır.

39 — *Fehim Süleyman Efendi (Hoca İstanbullu)*

Tanınmış âlim ve şairlerden olup İstanbulludur. 1262 H. tarihinde İstanbulda vefat etmiştir. (Tezkire-i Devlet Şahi), (Tezkire-i Ali Şir), (Tezkire-i Sam Mirza) dan bazı ilâveler ile (Sefinetüşşuârâ) namıyla tercüme ettiği kıymetli bir tezkiresi vardır, Tezkiresi iyi bir me haz olabilir.

40 — *Esat Mehmet efendi (Vak'a Nüvis)*

İstanbullu olup tarihçilerden, her fenne aklı saran bir zattır. İranda sefirlik etmiştir. Şani zade tarihine zeyili vardır. 1264 H. tarihinde İstanbulda vefat etmiştir. Basılmış ve basılmamış pek çok ilmi eserleri vardır. Şair alim bir zat olup aynı zamanda siyaset işlerine de çok aklı sarardı. (بأخيه صفا اندوز)

(Bahçe-i Safa Enduz) adında 1251 tarihini gösteren (Teskiretül Üdeba)

diye anılan tezkiresi şöhrat bulmuştur. Bu tezkiresinde şiire merak ve telifindeki kabiliyetini görmek çok mümkündür.

41 — *Hammer (Fon Hammer Purgstal)*

Avusturya saray imparatorisi tercümanı bulunan fon Hammer Purgstal'ın iki cilt tezkire-i şuarası (Suârâyı Osmaniye) (Tarih-i Edebiyat-ı Osmanîye) unvaniyle Şuârâ tezkiresini (nemçe) lisaniyle yazılmıştır. Alman Müsteşriği 1774 de doğup 1856 M. ve 1272 H. yılında ölmüştür. Diploması Memuriyetle şarkta bulunarak Türkçe, arabî ve farsîye İslâm tarihine edebî ilimlere ihtisas kazanarak Viyana akademisi reisi ve Fransa Enstitüsü azası idi. Osmanlı şairleri için yazdığı dört büyük cilt (tezkiretüşşuara) sını ikinci Sultan Mahmud'a takdim eylemiş elmas nişanla taltif edilmiştir. Sunduğu bu tezkireye şu ismi vermiştir.

(جامع محاسن ظرفای اهل الذوق والعرفان فی تراجم شعرای دولت آل عثمان)

Taltif tarihi: (13 zilkade 1252 H.) Hammer'in 18 ciltlik Osmanlı tarihi en büyük kıymetli bir kaynaktır. Merhum tarihçi Mehmet Ata bey tarafından tercüme, şerh ve ilâve edilmiştir. Hammer'in bu tezkiresi Osmanlı devletinin zureurundan 1250 H. yılına kadar (550) sene zarfında (2200) osmanlı şairlerinin tercüme yi halini muhtevidir.

42 — *Arif Hikmet bey (Şeyulislâm)*

Otuz birinci osmanlı padişahı Sultan Abdülmecit devrinde meşihata geçen en büyük islâm meşayihindendir. 1276 H. tarihinde vefat eden bu zatın üç mühim eseri olup (Mecmuatüt teracim) adında meşahirin hal tercümelerini câmi olan eseri ikmale muvaffak olamamıştır. Fakat 1250 tarihine kadar (210 şairin) hal tercümesini bildiren (tezkire i şuara) (tezâkiri şuârâ) sı ol-

duğu (Mecma'ı şuârâ) başında zikredildiğini Osmanlı müellifleri gösteriyor. Tezkiresi tarih, edebiyat, bakımından kıymetlidir.

43 — *Fatin Davul efendi (duramalı)*

Şairlerden ve tezkirenüvislerden Dırama ayanından Hacı Arif beyin oğludur. Tahsilini Mısırdaki ikmal etmiştir. Fatin mahlesiyle bir çok şiirleri vardır. 1283 H. tarihinde ölmüştür. Salim tez-

kiresine ve Safayî tezkiresine zeyl olmak üzere (1135 den 1270) kûsür tarihine kadar (Hatemetül eş'âr) adında basılmamış bir (tezkiretüşşuârâ) sı vardır. Bu tezkire değerini hiç kaybetmediği gibi me haz olmak kabilinden de çok faydalıdır. Bu tezkiresinde (682 şairin) hayat ve şiirleri vardır.

(Devam edecek)

İlgında Boşanma Meseleleri

V

Varılan Netice

Fehim ÇAYLI

(127 128 Sayıdan devam)

Etüdün baş tarafında boşanma meseleleri hakkında serdettiğim mütalea ile Ilgın Asliye Hukuk Mahkemesinde rü'yed edilerek karara bağlanmış ve temyiz edilerek veya edilmeyerek kat'iyet kesbetmiş mahkeme ilâmlarından alınmış hülasalar ve bunlardan çıkarılmış istatistiklere göre, Ilgında 1930 senesinden 1945 senesine kadar 424 evlenme merasimi icra edilmiş ve mevcut aile birlikleri arasına 424 adet daha genç, taze yuvalar katılmıştır.

Fakat, bazı ahlâkî, cinsî, hayatî, ictimai, hissî, Hukukî, anatomik ve fizyolojik arızalar yüzünden ve bilhassa bunlara eklenen iktisadî, geçim şartlarının zorlaşması gibi mühim sebeplerin tahdi tesirinden bu 424 yuvadan 49 adedi bünyesinde hasıl olan bozulma alametleri neticesi olarak mahkeme huzuruna çıkmış ve adaletten bu derde, bu artzaya kanunî bir deva bulmasını hiç olmasa adaletin yarasın saramazsa kangren olmadan kesip atmasını talep ve dava etmişlerdir.

Mahkemenin adaletinden ısrarla yardım talep eden bu 49 boşanma vukuatından ancak 8 adedi, Kanunu Medeni-

nin boşanma sebebi olarak serdettiği esbaba temas etmediğinden reddedilmiş; ikisinin genç evlilerin ailevi vaziyetleri ve ictimai durumları sonradan barışmaları ve tekrar bir araya gelmeleri ihtimalinin bulunduğu mahkemece toplanılan kesin delillerle vicdanî kanaat hasıl edilerek bir müddet ayrı yaşamalarına hükmedilmiş ve fakat geri kalan 39 adedi de maalesef bütün vicdanları sızlatarak boşanma karare ile neticelenmiştir.

Bu 15 senelik tetkikat gösteriyorki, yuvarlak hesap 4000 umumî nüfusa malik bulunan Ilgın kaza merkezinde boşanma vukuatının umum nüfusa nisbeti: (49/3909—1/100) ve evlenme adedine nisbeti; (49/424—11/100) dür. Bu nisbeti, korkunç olmamakla beraber, muhitin umumî vaziyeti, ictimai durumu itibarile ne de olsa çok görmekteyiz. Bu itibarla insanın zihninde bir takım garip sualler belirmekte ve buna kendi kendine tatmin edici bir cevap aramaktadır. Acaba Ilgın gibi küçük bir muhitte evlenme hadiselerinin 11/100 nin boşanma ile neticelenmesine sebep nedir? Asırlardan beri Türk ictimai hayatına hakim olmuş ve hiç bir kayıt ve şarta tabi olmadan dilediği gibi ha-

reket ederek imam nikâhı ile evlenmeye: yine gayri muntazam tanzim edilmiş, hatta bazan gayri ihtiyarî söylenmiş sonunda çok peşiman olunmuş ve fakat bir defa ağızdan kaçırılmış (BOŞ) kelimesini ihtiva eden bir boşanma kağıdı ile pek mühim olmıyan cüzi bir sebepten yıllarca devam etmiş aile müessesesinin müşterek hayatını sona erdirmeye müsaade eden Mecelle ahkâmının yerine Türk Medeni Kanununun kabul edilmiş olmasını bu müessif neticeleri tevhit ediyor? Zira İsviçre mevzuatından dilimize ufak tashihlerle çevrilerek 1926 tarihinde kabul edilmiş bulunan yeni Türk Medeni Kanunu ile dirki aile, Amme intizamını alâkadar eden bir müessese olarak kabul edilmiş ve devletin nüfuz ve kontrolü altına alınarak bu mühim müessesenin kuruluşu, yaşayışı ve yıkılışı gibi hayatı ile ilgili esaslı hükümler, formaliteler kabul ve vaz edilmiş bulunmaktadır. Bu suretle boşanma meseleleri eskiye nisbetle bugün, ferdin egoizminin tesirinden kurtarılacak devletin kaza organının eline verilmiş, onun sultası altına girmiş ve zorlaştırılmıştır.

Acaba uzun veya kısa bir müddet için beraber yaşamış aileler, boşanmak için mahkeme salonlarının ağır ve fakat adil havası içine niçin atılıyor?

Evet. Mecelle devrini adeta başıboş denilebilen aile müessesesi ve boşanma tarzına bir aksülamel teşkil eden modern Türk Medeni kanununun boşanma faslı ağır ve dağdağalı hükümler ihtiva etmektedir. Fakat bu ağırlık, zaruri olan bir ağırlıktır. Bu hükümler karşısında irkilen bazı kimseler, Türk Medeni kanununun değişmesini ileri sürerek: (Türk Kanunu Medenisinin aile hukukuna dair hükümleri Türk ailesinin bünyesine ve Türk toplumsal muhitinin telakkilerine uymamaktadır. Onun içindir ki, meselâ, boşanma sebebi teşkilletmesi icap eden bazı hadiseler bu-

günkü kanun hükümleri arasında yer bulamamıştır. Bu ve buna benzer diğer bir takım düşünceler dolayısıyla evlenme hukukuna dair hükümlerde değişiklik yapılmalıdır) diyorlar. (Kemal Özyörük: 1944-1945 Adli yılı açış nutku, S: 12)

Kanunun değiştirilmesini isteyenler, iddialarını serdede dursunlar şahsi kanaatım itibarile Türk Medeni kanunun, bilhassa boşanma sebeplerinde tahavvüle uğramasını hiç bir zaman arzu etmem. Kanunumuzdaki boşanma sebepleri ölçülüdür. Onun her hangi bir noktasında tadilat yapmak, bu günün dünya devletlerine nazaran sağlam olan aile durumumuza BUHRAN getirmekten başka bir netice tevhit etmez. Biz, kanunu ikide bir değiştirerek anlaşılması güç ve tatbikatta birçok zorluklar arzedecek parça bohçası haline getirmeğe yelteneceğimize ailede sadakati temin eden, müteakıl hak ve vazifeleri benimseten, bilhassa kadını yuvasına, kocasına ve bin emekle meydana getirdiği çocuğuna bağlayan esaslı aile birliğinin hayatı ile ilgili bağları kuvvetlendirmeğe çalışmalıyız.

Ailenin müşterek hayatında şu yukarıda arzettiğim hususlarla bilhassa eşlerin yekdiğerine evlendiklerigünden itibaren beslemeğe mecbur oldukları sadakat bağının kuvvetlendirildiği gün, kocanın karısına ve kadının yuvasına, çocuk ve eşine bağlandığı gün, boşanma denilen normal aile birliğinde husele gelen anormal hal artık mevzuatta yer bulsa dahi tatbikatta ona pek iltifat eden olmayacaktır..

Medeni kanunumuzun muayyen ve gayri muayyen olarak tesbit ettiği 6 boşanma sebebinden:

a) Medeni Kanunun 130. uncu maddesinde gösterilen CANA KAST ve PEK FENA MUAMELELER,

b) Medeni Kanunun 131. inci mad-

desinde gösterilen CÜRÜM ve HAY-SİYETSİZLİK,

c) Medenî Kanunun 133. üncü mad-desinde gösterilen AKIL HASTALIĞI, sebeplerinden Ilgında boşanma vukua gelmemektedir. Çünkü 15 senelik boşanma vukuatında bu 3 sebepten bi-rine istinad eden tek boşanma kararı görülememiştir.

Yine tersim ettiğimiz istatistiklerde görüyoruzki, (39) Boşanma kararının sırf 19 u maalesef (ZİNA), (14) ü Muh-telif sebeplerden imtizaçsızlık ve (6) adedi de (TERK) sebebine istinad et-mektedir.

Bunlardan 100 desini bulursak ne-tice şöyledir:

d) ZİNA	50/100
e) İMTİZAÇSIZLIK	35/100
f) TERK	15/100

Birbirleriyle müşterek bir yuva içi-nde birleşmek ve o yuvanın icabatıla amil olmak arzusundan ibaret bulunan evlenme bağı ile bağlanan ve henüz hayatlarının nezahet ve bekaretini kay-betmemiş olan gençler, sonradan mü-cehhez oldukları iffet ve ismeti çiğne-yerek; ailenin hukuki, ahlakî ve içtimaî rabitalarını keserek; her devirde nahoş telakki edilen ve o devrin mer'i ahkâ-mınca da cezalandırılan zina fiilini ni-çin irtikap ediyorlar? Hangi kara kuv-vet masum ve bakir erkek veya kadı-mı zani sıfatıyla damgalıyor ve muhite bu sıfatla tanıtıyor? Bilumum evliler niçin bu gayya kuyusuna düşmekten kendilerini kurtaramıyorlar?..

Mukaddes bir ocağın kapısını aç-mak için hayatlarını birleştiren evliler arasında acaba niçin evlenmelerini mü-teakip pek az bir zaman sonra geçim-sizlik baş gösteriyor? Niçin bir çatı al-tında birleşen bu iki vücut, hayatları müddetince, elbet sükûn içinde yaşa-maları lâzım gelirken her gün sonu

bir türlü alnamıyan gürültülerle aile saadetini sarsıyorlar? Birbirlerini isti-yerek ve dileyerek evlenen bir çiftin aralarında müşterek hayatın çekilmez bir hale gelmesini mucip olacak dere-cede şiddetli bir geçimsizliğin baş gös-termesine amil nedir? Karı Koca niçin birbirleriyle imtizaç edemiyorlar?

Evliliğin mukaddes bağı ile bağ-lanmayı ve neticede bir yuva kurmayı kendileri arzu etmiş ve diledikleriyle de evlenmiş oldukları halde bir gün bu çiftlerden biri, girdikleri bu mukaddes yuvadan kurtulmak için çırpınıyor ve fırsatını bulunca diğerinin yüzüne kapı-sını ebediyen kapatarak gidiyor. Bu ebedî gidişe sebep ne? Pek severek evlendiği eşini, hangi mel'un fikrin tah-tı tesirinde terk ediyor? Mukaddes ev kapısını buna kim ve ne sebeple kapat-tırıyor.

İşte Ilgın'da boşanma vukuatını hu-sule getiren bu üç sebep hakkında ev-liliğin icabatı ile ilgili bir çok sual...

Şu izahata nazaran: Ilgın'da boşan-ma sebeplerinin başında gelen zina, Or-tasında gelen İmtizaçsızlık ve en so-nunda gelen Terk sebepleri üzerinde birer birer durmayı ve incelemeyi mu-vafık bulmuyorum

Ilgında boşanma sebeplerinin başında gelen Zina umum boşanmanın 50/100 ünü teşkil ediyor ki, bu hal, memleketi-zin yüzünü kızartan ve tüylerimizi ür-perten ağır bir durum olduğu gibi ne yazıkki nazarı dikkati celbetmiyen bir hakikattir de...

Türk ceza kanunu, (440 ve 444) üncü maddelerinde karı ve kocanın ika-edecekleri zina fiillerinden bahsettiği ve bunlara tatbik edilecek cezai müey-yideleri gösterdiği halde, kanunumuz zina fiilinin muayyen bir tarifini yap-maktan içtinap etmiştir. Kanunun tarif-ten içtinab ettiği diğer hukukî mesele-lerde olduğu gibi burada da müellifle-

rin tarifine baş vuracağız. Hareket nok-tamızı tayin edebilmek için zina fiilinin işbu tarifini yapmak mecburiyetindeyiz.

1 — Medenî Hukuk bakımından ka-nunun tatbik tarzına göre zina : (Evli bir erkeğin veya kadının cinsin ken-disine mugayir bir-kimse ile beytuted etmiş olması) dır. (Ord. Prof. Ebül'ulâ Mardin: Medenî Hukuk takrirleri.)

2 — Örfi bakımından zina : (Bir kimsenin eşinden başkasile cinsi münasebette bulunmasıdır.) (Ord. Prof. Ebül'ulâ Mardin : Medenî Hukuk takrirleri) diye tarif edilmektedir.

3 — Türk ceza kanunu bakımından zinanın tarifine gelince :

Kanaatımızca, Sayın Profesörümüzün zina hakkındaki bu iki tarifi de bilhassa erkeğin zina fiilinde, kanunumuzun ka-bul etmiş bulunduğu, hususî vaziyeti dolayısıyla ceza kanununun (440 ve 441) inci maddelerinde anlatmak istediği halleri tam olarak ihtiva etmemektedir. Türk ceza kanununun mezkûr madde-lerini de nazara alarak biz şu tarifi veriyoruz. Zina, aralarında bir nikâh rabitası bulunan evlilerden : kocanın da karısıyla birlikte bulunduğu çatı altında veya umumun bildiği veya bilebileceği başka bir yerde — karı koca gibi ge-çinmek suretile — yanına nikâh bağı dışında getirdiği bir kadınla cinsi münasebette bulunmasıdır.

Bu tarife göre kadın ve erkeğin irtikap ettiği zina cürmünün unsurlarını kanunumuzun maddelerini de nazara alarak şöylece sıralayabiliriz:

a) Türk Ceza kanununun 440 inci maddesine göre kadının irtikap ettiği zina cürmünün unsurları:

T. C. K. u-M 440: (Zina eden ka-rı hakkında 3 aydan Otuz aya kadar hapis cezası tertip olunur. Karının evli olduğunu bilerek bu fiile şerik olan

kimse hakkında da aynı ceza hükmo-lunur.) Buna göre:

1 — Her hangi bir erkekle nikah rabitası ile bağlı bulunması.

2 — Her hangi bir erkekle fiilen cinsi münasebette bulunması.

3 — Kadının zina fiilini kasten (bi-lerek) icra etmiş olması.

b) Türk Ceza kanununun 441 inci maddesine göre erkeğin: irtikap ettiği zina cürmünün unsurları:

T. C. K. u, m: 441-(Karısıyla birlik-te ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı koca gibi geçinmek için başkasile evli olmıyan bir kadını tutmakta olan koca hakkında üç aydan otuz aya ka-dar hapis cezası hükmolunur.

Erkeğin evli olduğunu bilerek bu fiile şerik olan kadın hakkında da ay-ni ceza verilir.) Buna göre:

1 — Herhangi bir kadınla nikah rabitası ile bağlı bulunması.

2 — Herhangi bir kadınla fiilen cinsi münasebette bulunması.

3 — Erkeğin bu cürmü kasden ika-etmiş olması.

4 — Kocanın, karısıyla birlikte ika-met ettiği evde yahut herkesçe malûm olacak surette evi haricinde, başka bir yerde karı koca gibi geçinmek için başkasile nikâh rabitası bulunmıyan bir kadını yanında tutmasıdır.

İşte bu dördüncü unsur, erkeğin zina cürmüne hususî bir vaziyet atfet-mektedir. İşte bu dördüncü unsur mev-cut değilse diğer üç unsur olsa dahi erkeğe ceza veremiyoruz.

Türk medenî kanunu ile memleke-timizden ve içtimaî muhitimizden ebe-diyen uzaklaştırılmış bulunan taaddüdü zevcat — Poligami — çok karılılık) müessesesi ile derin bir inkılâp geçir-

miş bulunan aile hukukumuzda boşan-
lan bu yer ceza kanununda nazara
alınarak erkeğin zina cürmüne böyle
bir istisnaî şartın konulmasını doğru
bulmaktayız. Fiilen bir kadınla tatmini-
ne imkân bulunmayan erkeklerin aile
hayatını sarsımayacak surette karısının
herhangi bir mazeretle münasebeti cin-
siyede bulunamaması gibi hususlarda
erkeğin başkalarından bu arzusunun
tatmin etmesi pek tabiidir. Elverirki bu
hal karısının üstüne bir yabancıyı ge-
tirerek bugün moda olan metres haya-
tının devamına meydan verilmesin.

Zinanın suç teşkil etmesi

Bazı kimseler, zinanın bir boşanma
sebebi teşkil etmesini yeter derecede
görmek arzusunda bulunuyor ve birde
kanbur üstüne kanbur kabilinden zina-
nın ayrıca suç teşkil etmesinin ve tec-
ziye olunmasının doğru olmadığını ileri
sürüyorlar. Bu fikirlerle adeta zinanın
boşanma sebebi olmasını insanlık aley-
hine bir suç gibi kabul ederek bir
suçtan dolayı iki defa ceza verilmiye-
ceği prensibini müdafaa ediyorlar. Bun-
lar boşanmanın zina sebebinin hukukî
ve zinadan mahkûmiyetin ayrı ayrı
branşlar ve mevzuat olduğunu unutu-
yorlar. Boşanma hukuka zina davası
cezaya taallûk eder.

Kanaatımızca zina fiili, hem aileyi
ve hemde cemiyeti alâkadar eden kötü
bir fiil olmasından dolayı tecziyeye,
tecrime lâyıktır. Cemiyetin esaslı kaide-
lerini haleldar eden bir suçun cezasız
kalması her vicdanı yıllarca sızlatacak-
tır. (Aile cemiyetin temeli olarak te-
lâkki ve kabul edildikçe onun dağıl-
masını, ortadan kalkmasını müeddî
olan bir fiili tecziyede de sosyetenin
menfaati bulunduğu kabul olunmalıdır.)
(Naci Şensoy : Zina cürmü)

Dünün ve bugünün hukukî, dinî ve
ahlâkî kaidelerinin bilumum zaniler için

sevk ettiği ağır ve kat'î cezaî hüküm-
leri ve bu sahada eserler vücude getir-
miş yerli ve yabancı müelliflerin zina
cürmünü cezalandırmayı pek çoğunun
ekalliyetin iddiası hilâfına arzu etmiş
olmaları da mezkûr kanaatımızı haklı
olarak te'yit ve takviye etmektedir.

Meselâ; İslâm dininde, zâniler için
ağır hükümler vardır. Zira İslâm dini
zinayı katil nefis ile beraber zikretmek-
tedir. Bu da Allahın indinde her ikisi-
nin günahça bir olduğuna işarettir.

İstidraden burada hemen şunu ilâve
edelim ki, zinada katil nefis her zaman
mevcuttur. Eşinin fena yola saptığını
gören kocanın karısını ve hallâ kadı-
nın dahi kocasını tek başına veya aş-
kıle birlikte her ikisini de öldürdüğü;
gayri meşru münasebetten hasıl olan
çocuğun gerek cenin halinde iken da-
ha ana rahminde imha edildiği ve ge-
rekse doğumdan sonra boğulduğu her
zaman görülen hadiselerdendir.

Mektup (yazılı) hukuka malik olan
kontinantal avrupa hukuk çevresine
dahil bulunan Fransa, Almanya, Belçi-
ka, İtalya, İsviçre gibi bilumum avrupa
milletlerinin ceza kanunları zânileri ce-
zalandırmaktadır.

Hattâ gayri mektup ahkâmıla kon-
tinantal avrupa hukuk çevresinden ha-
riçte kalan İngilterede bile örfün yarat-
tığı ceza daha kesin ve daha ağırdır.
Buna misal olmak için İngiliz mahke-
melerinin birinde cereyan eden şu ha-
diseyi anlatmadan geçemeyeceğim. Bir
gün, rezalete sebep olan (Muhabbet
tellâlî) bir kadını İngiliz zabıtası mah-
kemeye sevk etmiş. Kadın adalet huzu-
runda titriyerek yıllardanberi işlemekte
olduğu bu cinayeti masum bir tavırla
anlatmış ve salonda hazır bulunanlara
gözyaşı döktüre döktüre cürmünü itiraf
etmiş. Kadın Adalet huzurunda her şeyi
olduğu gibi anlatıp cürmünü itiraf
edince (Ebedi Küreğe) ve bir sterling

para cezasına mahkûm edilmiş. Bu hük-
mün ağırlığından başka an'anepereşt
İngiliz zihniyetinin ve mutaassıp ahla-
kının şiddetine bakınız ki reis, muhake-
me hitam bulup celse tatil olunduktan
sonra, bu yoldaki muhabbet tellâlî bir
kadının itirafı cürmü ile kirlenmiş bu-
lunan mahkeme salonunun havasını
temizlemek için mezkûr salonda kokulu
otlar yakılmasını emretmiş.

Vazı Kanundan istekler

Memleketimizde, boşanmanın ve
aile yuvasının dağılmasının başı olan
zinanın 50/100 nisbetinde vukuunu na-
zari itibara alarak Türk vazı kanununa
(Kanun Koyucusuna) şu teklifleri yapı-
yoruz.

1 — Türk Ceza Kanunu, her ne
kadar İtalya ceza kanunundan tercüme
edilerek bünyemize uydurulmağa çalış-
ılmış ve bu meyanda yeni temayüllere
uymuş ise de, mehz 1889 İtalya ceza
kanunu gibi, (440 ve 441 inci madde-
lerinde zinayı irtikapeden, karı veya
kocayı,) üç aydan otuz aya kadar ha-
pis cezası hükmetmek suretile tecziye
edilebileceğini sarahaten kaydetmiştir.
Hatta Türk ceza kanununun 442 nci
maddesinde bu müddetin asgarî ve
azamî haddi daha kısaltılmış bulunmak
tadır.

T. C. K. Mad. 442: (Yukarıdaki
maddelerde yani 440 ve 441 inci mad-
delerde, yazılı cürümlerin işlendiği sı-
rada karı koca birbirinden nikah baki
olduğu halde:

a) Hakimın hükmü ile ayrılmış veya

b) Biri diğerini terk etmiş ise

herbirinin cezası üç aya kadar ha-
pistir.) demek suretile sarahaten gös-
termiş bulunuyor. Zira T. C. K. nun
15 inci maddesi mucibince hapis ceza-
sının asgarî haddi 3 gün olarak tesbit
edilmiştir. (T. C. K. u Mad. 15 f: 1)

Şu halde 442 inci maddedeki hal
vaki olur ve cezayı ağırlatıcı esbabı
müşeddede de bulunamazsa üç gün gi-
bi pek kısa olan hapis cezası ile zani-
ler kurtulmuş olacaklardır.

Böyle bir hal ne sükûnu bozulmuş
maşerî vicdanı tatmin eder ve ne de
zinanın tekrarlanmasının önüne geçebi-
li. Bu çok hafif olduğu gibi cürmün
şiddetile alay eder gibi gülünç bir du-
rumdur da.

Burada, tenkili bir tedbir olarak
kabul edilen zinada yerine göre üç ay-
lık ve yerine göre üç günlük gibi as-
garî hadlerin fazlalaştırılması ve adeta
zinayı teşvik edici mahiyette olan T.
C. K. nu 442 inci maddesinin tayyi ci-
hetine gidilmesi taraftarıyım. Zira zina-
yı irtikab edenlerin hemen hepsi ceza-
nın hafifliğini nazara alarak bu menfur
cürmü işlemekte beis görmemektedirler.
Bir suç irtikâp edilip tahkikat safhasın-
da ve hatta muhakeme esnasında zani
ve zaniyelerin, vereceğiniz ceza üçer
ay değilmi? Yatır çıkarım, diye ada-
letle alay ettikleri ve tatbikatçılara is-
tihfafla baktıkları vaki hakikatlerdendir.
Bunlara bu cüreti veren hiç şüphesizki
zinada cezanın hafifliğidir. Öyle zan-
nediyorum ki üç aylık asgarî müddet
30 aya çıkarılır, 442 inci madde tayye-
dilir ve 443 ile 444 üncü maddelerde
de aşağıda ayrıca yazacağım esaslı de-
ğişiklikler yapılacak olursa zinanın önü-
ne geçemese dahi içtimâî bünyemizi
kemiren bu illetin aile hayatımızdaki
feci tesirlerini asgarî hadde indirecek
ve bir ordu teşkil edecek kadar çoğal-
an zani ve zaniyelerin adedi azalarak
bu menfur cürümden hasıl olan bigü-
nah, zavallı babasız çocukların da ba-
baları bulunmuş ve bu kötü durumdan
kurtarılmış olarak cemiyete iade edil-
miş bulunacaklardır.

2 — Yine tenkili tedbirlerden ol-
mak üzere Mehaz kanununundan şu
hükmün de alınmasını arzu etmekteyiz.

Zira Mehaz 1889 İtalya ceza kanununa göre: Zinadan mahkûm olan koca, ayrıca çocukları üzerindeki velayet hakkını da kaybeder. Bu hüküm her nedense kanunumuza alınmamıştır. Aile yuvasını ve çoluk çocuğunu terk ederek başka kadınların peşinde koşan serfuru bir erkekten ve onun sultanından zavallı çocukları kurtarmalıyız. Onlarda başkaları gibi babalarının suçunu hoş görmeyeceklerdir. Bu hüküm alınmamasını kanunumuz için esassı bir eksiklik saymaktayız. Kanunda yapılacak değişiklik sırasında zina faslına 442 inci maddenin yerine bunun ilavesini istiyoruz.

3 — Zina cürmü kanunumuzun kabul ettiği sistemde takibi şahsi şikayete bağlı suçlar meyanına konulmuştur. Şayet şahsi hiç bir şikayet ve dava bulunmazsa âmme adına takibat yapılamaz.

(T. C. K. nu Mad. 443 - Geçen maddelerde yazılı olan cürümlerden dolayı takibat icrası karı kocadan biri tarafından şahsi dava ikamesine bağlıdır. Bu keyfiyet cürümde şerik olanlar içinde şarttır.)

Zinanın, takibi şahsî şikayete bağlı suçlar meyanına sokulması ise diyebilirizki hemen her devlette hakim olan yeni bir telakkinin neticesidir. Evvelce bazı memleket mevzuatında zina re'sen takip edilirdi. 1804 Fransız ceza kanunu bu sistemi kabul eden memleket kanunları arasında idi. (Bazı İsviçre kantonları da re'sen takip sistemile şikayete bağlı takip sistemini mezcetmen suretile muhtelif bir sistem kabul etmişler, ve hususile, umumî bir rezaleti tazammun eden ağır hallerden re'sen takibatı tecviz eylemişlerdir.) (Naci Şensoy—Zina cürmü, S: 95) Bu usulün kanunumuzca da kabulünü ısrarla istemekteyiz. Zira bazıhal ve hadiseler vardır ki, kocanın ve kadının ailenin

müşterek hayatı üzerinde vaki olan şahsi nüfuz ve sultanı yüzünden, bile bile ve açık olarak kasten kocası dururken başka bir erkekle görüşen veya karısı dururken onun üzerine metres diye adlandırdığımız bir diğer kadını getiren erkeklerin şu menfur hareketleri zina cürmünün takibat icrası karı kocadan biri tarafından şahsi dava ikamesine bağlı olması yüzünden aile üzerinde nüfuz ve kudreti fazla olan eşin, diğerinin korkudan şikayet edememesi yüzünden serbestçe ve hiç bir mania ya raslamadan senelerce zina cürmünü irtikâp etmekte; ve bu cürüm, aile bağlarını gevşettiği, onun yıkılmasına, mahvolup gitmesine sebebiyet verdiği ve ailede aranan istikrarı bozduğu halde maalesef cezasız kalmaktadır.

İşte hiç olmazsa muhitte umumî bir rezaleti mucib olan haller de, zina cürmü, kamu adına savcılık makamı tarafından re'sen takip olunabilmelidir. Takip salahiyetinin bu şekilde Cumhuriyet Savcılarına da verilerek zina cürmünde, takip hususunda İsviçrede olduğu gibi muhtelif bir sistemin kabul edilmesini arzu ediyoruz.

4 — Böyle ağır, muhitte esassı dedikoduyu mücip olup umumî bir hayyetsizliğe sebebiyet verilen hallerde dava açmaya ve zaniyi takibe salahiyetli olan eşin diğer tarafı tahkikatın her safhasında zani eşi (AFFETMEK) salahiyeti de kaldırılmalıdır. Ki, uzun bir zaman muhitte şayi olmuş, önüne geçilmez dedikodular yaraşmış, o mahallin ve ailenin sükûnunu ihlâl etmiş olan ağır hallerde irtikâp edilen zina cürmü eşin keyfi arzusuna terk edilmemelidir. Bu itibarla ceza kanunumuzun zina faslının yeniden gözden geçirilirken 444 üncü maddeye de yeni bir şekil verilmesi taraftarıyız.

T. C. K. nu Mad. 444: (Davadan vazgeçmek, hükümden sonra dahi makbuldür. Bu halde hükmün icrasından ve cezanın neticelerinden sarfına zar

olunur. Karı kocadan birinin ölümü davayı iskat eder.)

Maddenin metni de pek açık gösteriyor ki memleketimizde şahsi şikayete bağlı olan zina cürmünde eşe tanınan bu af salahiyeti fuzuli olarak genişletilmiş bulunduğu kanaatindeyiz.

444 üncü maddeye göre eş bu salahiyetini istediği zaman yani hadise hazırlık, ilk tahkikat veya son tahkikat safhasında bulunsun ve hatta hüküm verilip ceza infaza başlansın kullanabilmektedir. Bütün bu safhaları aylarca beklemek suretile geçmiş bulunan ve hükme isal edilen bir zina vak'asının hüküm infaz edilirken eş tarafından affetmek selâhiyetinin kullanılması ne

kadar acı neticeler doğurur. Bir taraftan sükûnu bozulan içtimai muhit tatmin edilmemiş bulunur ve yukarıda kaydettiğimiz merhalelerin gayretleri de boşa gitmiş olur. Bütün bu gayretler eşin şahsi arzusu ile hiçe indirilmekte ve bu menfur fiilde adaletten hiç çekilmeden işlenilip durmaktadır. İçtimai bünyemizde derin bir yara açan ve aile hayatında bulunması iktiza eden istikrarı mahveden zina cürmünün gerek unsurlarında ve gerekse bu cürmün karşılığı olarak konulan cezaların miktarlarında ve takibatı usullerinde şiddetlendirici bir tarzda behemal değişiklik yapılması ve kanunumuzun boşluklarının biran evvel doldurulması taraf-tarıyız.

Konya Bilginleri

Yazan: Veli Sabri UYAR

(127 - 128 sayıdan devam)

38 — Akşehir Müftüsü ülemadan Melimet Selim efendi

Burdur ilinin Tefenni ilçesinin Ece köyünde doğmuştur. Babası Abdurrahman efendidir. İptidai tahsilini Tefenni Sıbyan mektebinde bitirdikten sonra Uşağa giderek oranın değerli alimlerinden Hacı Ahmet efendiden tertip dersleri denilen sarf ve nahiv, mantık, maani, ilmi bedi, ilmi beyan ve akait dersleri okumuş ve oradan da Karaağaça gitmiş ilmi fazlıyla şöhret bulmuş olan Ahmet Rüştü efendinin dersine devamla ondan icazet almıştır. Bilahare ilmi irfan kaynağı olan Konya'ya gelerek zamanının yegane fazılı bulunan Müfti Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendinin halakayı tedrisine hazır olmuş ve ondan da tekrar icazet almıştır. Sonra Akşehirde gelmiş Ökesli karyesinden Hacı Ali efendiden ders görmüş ve ahzi feyz etmiştir. Hacı Ali efendi hocanın delâlet ve visadetiyle hacı Şemseddin efendinin kızı ile evlenerek bu suretle Akşehirde yerleşmiştir. Bir aralık hocası Hacı Ali efendi ile birlikte İstanbula gitmiş ve Abdulaziz'in huzuruna kabul edilmişlerdir. Salim efendi bütün vükelâ ve vüzeranın hazır bulunduğu bir camii şerifte vaiz etmiştir. Vaızı çok beğenilmiş olmalı ki Nişanla taltif edilmiştir.

Akşehirde muhtaçı tamir olan camii şeriflerin onarılmasına pek çok himmet ve gayret ve hizmet etmiştir, Salim efendi hayır sever ve halk arasında sözü nafiz kendisini herkese sevdirmiş kudreti ilmiyye sahibi bir alim idi. Konya valisi Ferit Paşanın çok sevgilisi idi. Ferit Paşa teftiş zımında Akşehirde geldiğinde istikbal ve teşyi için bulunduğu istasyonda Müfti Salim efendi vali paşaya hitaben "Eyyühel Vali Ebul ahali, . . .", diye arabıyyül ibare gayet belîğ ve fasih olarak bir nutuk irad edermiş aynı zamanda talakatı lisane ve hüsnü ifadeye malik idi. Ferit Paşa Salim efendinin bu nutkundan son derece mahzuz olarak Salim efendiye meftun olurmuş. Nadirei fıtrat olan ilim vadisinde teferrüd eden bir zat idi. Karihası geniş, vasi malumatlı, kuvveyi hafızaya malik alim ve fazıl ulemayı alamdân bir zat nadirül vucut olup 1317—1898 tarihinde vefat etmiştir. Nasrettin hoca mezarlığında metfundur, Kabir taşındaki kitabesi şudur:

۱ - هو الباقي ۲۶ شوال ۱۳۱۷
۲ - حلال مشکلات ۳ - خواجه شهباز ساعی ۴ -
خیرات راضی ۵ - الدعوات ۶ - المرحوم والمنفور ۷ -
آقشهر مفتیسی یوردوری ۸ - محمد سالم افندی روحه
فاتحه.

39 — Müftü Gevraki Hacı Abdulkadir Efendi

Hacı Abdulkadir efendi: 1247-1831 yılında doğmuştur. Babası ulemadan Ali efendidir, Bidayet tahsili babasından görmüştür. Ulumu aliye ve âliye Akşehirin Ökes karyesinden Hacı Ali efendi ile Karaağaçlı Hacı Emin efendiden ve uşaklı Hacı Ahmet efendiden ve ulumu ilâhiyyeyi meşayih Sofiyyeden Ayıntabi hocadan ikmal ile ondan icazet aldıktan sonra Konya'ya gelmiştir. Müşarün ileyh Konya'nın Korakurt mahallesinde Abdul fettah çavuşun yaptırdığı ve müruru zamanlar harab olan medresesini imar ile tedrise başlamış ve 43 talebeye icazet verdiği gibi içlerinden dört efendinin de müfti olduğu rivayet olunmuştur. Hacı Abdulkadir

Müftü Gevraki Hacı Abdulkadir Efendi

efendi Buharii şerifi iki defa talebeye okutarak hatmetmiştir. Diyanete son derece riayetkâr idi Daima fakara ve mazlumlara yardım eder ve münkeratı şerriye ve ahlakıyye den nasımen eyler ve bu yolda canını feda ederdi. Medarı maişetini köyde pederi ve validesinden intikal etmiş olan arazi ile koyun

ve keçi ve camuz teşkil ederdi. Hacı Abdulkadir efendi 1312 senesi 1310 temmuzunda vefat eden Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendinin yerine müftü oldu. Konya valisi Ali Kemali ve Ferit paşalar zamanında 10 sene müftilikte bulunarak 1322 senesi ramazanının 29.uncu arafa günü akşam üzeri 63 yaşında olduğu halde alemi faniye vedag etmiş,

ferdası Cuma günü bayram olmak münasebetiyle evvela bayram, saniyen cuma namazı, salisen cenaze namazı Kopu camii şerifinde cemaatı kübra ile eda olunarak mu-maileyh hanesi karşısındaki kabristanda ihzar edilen met-feni mahsusunda vedai hakı gufran olmuştur Rivayati mevsuhadan dirki. Mumai-leyh ihtizar halinde iken birbirini müteakip üç defa hesmeleden sonra (یا ایستها النفس المطمئنة)

Ayeti kerimesi olduğu odada

cehren okumuş her okudukca uyarak hareminden sorarsa da evde kimse olmadığı haberini alınca zamanı rihlet hulul ettiğini teyekkul eden o zahit takva şiarın lisani ez-kare tevhitte meş-kül olduğu halde vefat etmiştir. Alim, amil, fadıl, kâmil ve müteverrig ve mütteki ve vakar sahibi idi. Hiç bir

ferdden çekinmez doğruyu söyler idi.

Tarihi vefatı: 1319 dadır.

- ۱ - عید فطره ارجی ۲ - امر خدا ایردی همان
 - ۳ - بوغروشان بوغروشان ۴ - فضل وکالی بی کان
 - ۵ - عیدایله جه بی اوکون ۶ - بعدالادا خلق نوسبتون
 - ۷ - یئدی جنازه یه همین ۸ - قیلوب یوله اولدی روان
 - ۹ - مفتی عبدالقادر خواجه ۱۰ - قدری بیلوردی هر
 - کیجه ۱۱ - خیره موفقدی نیجه ۱۲ - حقه صیفینوردی
 - همان ۱۳ - چیققدی بدیلر تاریخین ۱۴ - معجمه سویلیدی
 - همین ۱۵ - حق رختنه ایلسون قرین ۱۶ - اهل جنات
- جنات ۱۳۱۹

40 — Müfti Aladağlı Hacı Ahmet Efendi

Hacı Ahmet Rüştü efendi meşhur sarı hafız efendi i'e Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendiden tahsili ilmü irfan ederek yalnız icazetnameyi Sarı hafız hocadan almıştır. Bilahare debbag hanede metruh arsaya erbabı hamiyetin muavenetiyle bir medrese ve ittisalına bir mescit ve cephesine bir ekmekeci furunu ile bir bakkal dükkânı yaptırmıştır. (Simdiki İsmet paşa mektebinin bir kısmı) Medrese ile mescidin mesalihine furunla dükkânın icarını karşılık tutmuştur. Medresenin ismi: (Zaferiyyedir) Hacı Ahmet efendi. Medresesinde çok seneler tedrisi ulum ederek pek çok talebe yetiştirmiştir. 1322 senesi ramazanı şerifi bayramının birinci günü irtihali dari baka eden Gevraki Müfti Hacı Abdurkadir efendinin yerine müfti olmuştur. Bilahare canibi hicaze azimet ve haremeyni şerifeyni ziyaretle avdet ettikten sonra Cidde de 1326 yılında vefat etmesiyle Havva valide-mizin yanına defn edilmiştir. Bunun yerine de Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendinin büyük oğlu Ali Rıza efendi müfti olmuştur. Azîziye camii şerifinde vazıhı vardır. 500 endiye icazet vermiş ve bunlar arasında 63 efendi kazalarda müfti olmuştur. Hacı Ahmet

efendiye gelinceye kadar yedi batın ecdadı silsileyi ulemadan imiş. Alim, Kâmil, Fadıl, mütevazı, hüsnü ahlaka ve saffeti kalbe malik ve ilmü fıkıh ve usulda emsaline faik bir zat nadirül vucut idi

41 — Müfti Ali Rıza Efendi.

İlk tahsilini bitirdikten sonra Ziya-iyye medresesi müderrisi olan babası müfti Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendinin dersine devamla ikmalî nüsah ettikten sonra ondan icazet almıştır. Pederinin vukuu vefatı üzerine ziyaiyye medresesine müderris olmuş ve müciz idi. Şerefeddin camii şerifinde talebeye ders okuturdu. Bilahare müfti aladağlı Hacı Ahmet efendinin 1326 senesinde hicazda vefatına mebni yerine müfti tayin olunmuştur. 12 sene müftilikte bulunmuş isede bazı esbab dolayısıyla vazifei iftaden istifa etmiştir. Aziziye camii şerifinde muhaddisliği vardı, alim ve fadıl ve hüsnü ahlak sahibi bir zat olup 25 Mart 1931 tarihinde bir Çarşamba günü vefat etmiştir. Musalla kabristanının da metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

- ۱ - الموت تحفه المؤمن
- ۲ - مفتی اسبق قادیان خانی ۳ - الحاج حسین افندی
- ۴ - راده مفتی سابق علی ۵ - رضا افندی روحه ۶ -
- فاتحه ۷ - ۲۵ مارت ۱۹۳۱ ذی القعدة ۱۳۴۹ چارشانبه

Ayak ucu kitabesi

هوالباقی
کن خطابه بن دیرکن بی
طالب عرفاه دیم الصلا
اوکرتدم مشرع مبینی
سوق ایتدم نجاته ابنای دینی
بذل معذور ابله معالیانه
چالشدم نضرینه وذات صفاته
صوک غایم اولشدی معرفه الله
ایردم مقصوده الحمد لله
آجلدی اوکده راه حقیقت
بیك اوچوزده قرق طقوزده ایلدم رحلت

42 — Müfti Yalavaçlı Ömer Vehbi efendi.

Asrının pek nadir yetiştirdiği simalardan fudalyı ulemadan merhum Ömer Vehbi efendi Yalavaç kazasında 1287 14 Kanunu sani 1286 tarihinde doğmuştur. Babası çolak hafız zade Mustafa efendidir. Mezkur kasabanın sıbyan mektebinde mukaddematı ulumu bade-al tahsil medreseye dahil olarak ulumu aliye ve âliyeyi mezkur kaza müftisi Hacı Ahmet efendiden ve ahiren dersaadete giderek orada dahi tevsi malumat eyledikten sonra Konya'ya gelerek Konya müftisi Kadınhanlı Merhum Hacı Hüseyin efendiden icazet almıştır. Konya'da ulumu aliye ve âliyenin neşrü tedrisiyle işigal ve defaatle ikmalî nüsah ettirilerek kendi el yazısıyla yazdığı defterde 164 efendiye icazet verdiği ve bunlar arasında üç efendinin de resmen iftaye memur olduğu muharrerdir. 200 ü mütecaviz icazetname ifasına muvaffak olmuştur. 1318 Zilkadesinin 23 ünde ve 11 Mart 1317 tarihinde 250 kuruş maaşla Konya vilayeti merkez bidayet mahkemesi hukuk kısmı azalığına intihap ve tayin olunmuştur. Mezkur mahkemede müddeti nizamiyyesi olan ikişerden dört senelik ikmalini müteakip 1321 senesi Zilhiccesinin 26 sında ve bir Mart 1320 tarihinde 400 kuruş maaşla vilayeti mezkure istinaf mahkemesi azalığına intihap edilmiştir. Orada dahi dört sene istihdam olunarak 326 senesi Saferinin 10 unda ve 28 Şubat 1323 tarihinde müddeti nizamiyyeyi ikmal ile infikak etmiştir. Mezkur sene Saferinin 11 inde ve 1 Mart 1324 tarihinde 600 kuruş maaşla Konya mektebi hukuk mecelle muallimliğine tayin olup ve 1327 senesi Saferinin 21 inde ve 1 Mart 1325 tarihinde 600 kuruş daha zam ile maaşı 1200 kuruşa iblag edilmiştir. 1327 senesi Zilkadesinin 10 unda ve 10 Teşrin sani 1325 tarihinde 300 kuruş ma-

aşla mektebi hukuk usulu fıkıh muallimliği vazifesine ilave olarak 1337 senesi cemazel ahirinin 11 ine müsadif 15 Mart 1335 tarihine kadar 1500 kuruş maaşla ifayı yazife etmiş ve arada 19 Nisan 1328 tarihinde Konya mebusluğuna intihap olunarak 5 Mayıs 1328 tarihinde meclisi mebusan heyeti umumiyyesince intihap mazbatası kabul edilmiş ve bir kaç ay sonra meclisi mebusanın fesh edilmesi üzerine tekrar mektebi hukuk aynı dersleri muallimliği uhdesine iade edilmiş ve 15 Mart 1335 tarihinde Konya mektebi hukukun lav edilmesi üzerine mezkur vazifeden ayrılmıştır. 1334 senesi Muharreminin 13 ünde ve 8 Tegrinisani ve 1331 tarihinde darulhilafe ahlakı kur'aniyye muallimliğine tayin olunmuştur. 1334 senesi Zihhiccesinin 6 sında ve 1 Teşrin evvel ve 1332 tarihinde 240 kuruş maaşla nahvi arabi muallimliğine nakil ve 1335 senesi Zilkadesinin 25 inde ve 1 Eylül 1333 tarihinde 80 kuruş zam ile maaşı 320 kuruşa iblag olunarak 1339 senesi Rabiyyülahirinin 30 una müsadif olan Kanunu evvel 1336 tarihi nihayetine kadar ifayı vazife eylemiştir. 1338 senesi Cemazelvevelinin 5 inde ve 13 Kanunun evvel 1330 tarihinde tekrar Konyadan mebus intihap ve 22 Kanun 1336 tarihinde mebusluğu heyeti umumiyece kabul edilerek Harbi nminin mütarekesi esnasında İstanbul işgal olunmasıyla meclisi mebusan dağıldığından Ankaraya hizmetle küşad edilen Ankara Büyük Millet meclisine iştirak eylemiştir. Epeyce müddet vazifeyi vataniyyesini ifa etmiştir. Konya müftiliğinin inhitaline mebni 1340 senesi şehri ramazanının 25 ine müsadif olan 9 Mayıs 1338 tarihinde Konya müftiliğine 3000 kuruş maaşla bil intihap tayin edilmesi üzerine mebusluktan istifa ederek müftiliği kabul eylemiştir. 1343 senesi Zilkadesinin 9 uncu gününe müsadif 1 Haziran 1341 tari-

hinde maaşına 10 lira zam olunarak 4000 kuruş olmuştur. 1342 senesi Cemazelaahirinin 26 sında ve 20 kanunu-sani 1339 tarihinde 1000 kuruş maaşla vazifeyi munzamme olarak darulhilafe mecelle muallimliğine tayin ve ahiren vazifesi usulu fıkıh muallimliğine tahvil edilerek 1342 senesi Şabanının 20 sinde ve 13 Mart 1340 tarihinde darulhilafenin lav edilmiş olmasıyla vazifesine hitam verilmiştir. İrfaniye medresesi müderrisliği ve Alâeddin camii şerifinde varlığı ve ruusu vardır. 24 Zilkade 1345—1927 tarihinde vefat etmiştir. Musalla kabristanında metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

هو

يا واعي عمر وهي افندي حيف
كيتدى عقبايه بوكون قونية كدرله طولدى
نشر عرفان وكالات ايله خدمتلىر ايدوب
دعوت خلق ايله اك صوكرامقى اولدى
كرچه صورتده اوتك حاكه بوروندى جسمى
شبهه سز عالم معناده نيمى بولدى
بن ديدم « قاضل مظلوم » اوكا تاريخ وفات
ديدى خلق قونية مركز ايشته اميدى صولدى
رسمى ۱۹۲۷ هجرى ۱۳۴۵

43 — Karaağaç Müftüsü Mehmet Efendi.

Asrının ulemasından Karaağaç müftüsü olan Ahmet Rüştü efendiden tahsili ilmi irfan ve tezzün etmiştir. Devri hamidide bir sizasi meseleden dolayı ikamete memur olarak Konyaya nefy edilmiştir. Konyada ikamet etmekte iken 1315 tarihinde vefat etmiştir. Şemsi tebrizi mezarlığında metfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur :

۱ - هوالباقى

۲ - المرحوم والمفقور ۳ - قره آغاچ مفتيسى ۴ - محمد افنديك ۵ - روحنه فاتحه ۱۳۱۵

44 — Ermenek Müftüsü Mustafa İhsan Efendi

İlk tahsilini memleketinde ikmal ettikten sonra Konya'ya gelerek Sarı hafız efendinin (Avniye) adında medresesinde bir odaya yerleşmiştir. Bir müddet sonra irfaniye medresesine naklederek oranın müderrisi bulunan Müfti Yalvaçlı Hacı Ümer Vehbi efendinin halâka'i tedrisine müdevametle ikmalî nüsah ettikten sonra ondan icazet almıştır. Bilâhare memleketi bulunan Ermenek'e gidip oranın (Tekye) medresesine müderris olmuştur. Tedrisle iştigal ederken Müfti Saif efendinin vuku vefatı üzerine yerine müftü tayin olmuştur. Beş altı sene kadar tedris ve ifta ile meşgul olmuştur. Müftü zade demekle meşhurdur. Her nasılsa şiveyi kader iki taraflı fıtık illerine müptelâ olduğundan Konya Millet hastanesinde ameliyat neticesinde başka hastalıkları inzımam ederek ömrü vefa etmeyüp 19 teşrinievvel 1931 yılında 55 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Sülalesi Battan Bade batın anane ile müfti ve müderris olarak gelip geçmiştir. Ve halâda devam etmektedir. Kendisi alim ve fazıl ve müdteki ve halim ve mülfefti ve sofı meşrep bir zat idi. Musallâ mezarlığında medfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur.

۱۹ تشرین اول ۱۷۳۱

۱ - بوتون اجداد کبی مفتی ایکن ۲ - اجل شربتی قونیه ده ایچدی ۳ - الی بش یاشنده آخرته کوچن ۴ - ارمنک مفتيسى مصطفى احسان ۵ - افنديك روحیچون فاتحه ۶ - مفرت ایتسین جناب یزدان.

۵ Ulemadan Beyşehir Müftüsü Memiş efendi :

Anasıl Beyşehir kazasına bağlı Suludere köyündendir. Konyaya Medrese tahsili yapmak için gelerek merhum parlak zade Hacı Ahmet Efendinin

dersine devam etmekte iken parlak hocanın Hicazda vefat etmesi üzerine Aladağlı Müftü Hacı Ahmet efendinin dersine devamla tekmili nüsah ettikten sonra ondan icazet almıştır. Memleketi bulunan Beyşehirde gidip oranın medresesinde tedrisle meşgulken Müftü Recep efendinin vukuu vefatıyla ahalinin intihabı üzerine yerine Müftü tayin olunmuştur. Tam 23 sene Müftülükte bulunmuştur. Konya Millet hastanesine tedavi için gelmiş isede 3 Ağustos 1939 tarihinde bir Perşembe günü hastanede vefat etmiştir. Musallâ mezarlığında medfundur. Kabir taşındaki kitabesi şudur.

Beyşehir Müftüsü Memiş efendinin ruhuna fatiha 1939

نکشهر مفتيسى محمد افنديك روحنه فاتحه

- ۱۹۳۹ -

46 — Iğın Müftüsü Abdullah Hilmi Efendi.

Seydişehir ilcesine bağlı Çalmanda köyünde (1286-1869) yılında doğmuştur. İlk tahsilini köy mektebinde yapmıştır. Daha küçük yaşta iken ilim ve irfan olan şevk ve gayreti dolayısıyla Konya'ya gelerek Türbeyi Mevlânânın gün batı cthetinde (Kısmen askeri hastanesi) Molla efendi medresesi müderrisi Haşim efendiye muracaatla bir odaya yerleşmiştir. Oturduğu oda da geceli gündüzlü çalışarak fart'u zekâ ve sür'ati idtikal sayesinde az vakit içinde arabi ibareyi istihraç etmeye başladı. Bir taraftan ders şeriklerini müzakere eder; Bir taraftanda tatillerde kendi odasında sarftan merak okunurdu. Bir kimse ile ihtilat etmezdi. Okuttuğu derste başına bir çok talebe toplanmağa başladığını gören müderris haşim efendi çekemiyerek müdahale etti ve medreseden çıkardı. Mumai-leyh kürkçü mahallesinde vaki (Kısmen

Mebus Bay Naim Hazımın evi, Kısmi azamı ziraat Bankası) Yağmur oğlu medresesine nakletti. Oranın müderrisi Karahafızların damadı Malatyalı Kürt Ali efendiyle Aksekili Mehmet efendinin halâkayı tedrisine müdevametle ikmalî müsah ettikten sonra hiç birini gücendirmemek için her ikisinden de icazet almıştır. Bilâhare Iğın kazası ahalisinin arzusu üzerine 1314 tarihin dekazayı mezkûr camii atik medresesine müderris tayin olunmuştur. Bir buçuk sene tedris ile meşkul iken kaza müftüsü Kazaklı Hasan efendinin azledilmesi üzerine 1316 senesinde Müftü intihap ve tayin edilmiştir. Hem tedris hem de ifta ile meşgul olmuştur. Sabahları tertip dersleri denilen sarf, nahim, mantık, mani, akait, tefsir, hadis: İkinci dahi halebi, mültaka gibi fıkıh dersleri okutmağa muvaffak olmuştur. Bir kaç defa da tekmili, nüsah ettirmiştir. Talebeye tatil dersleriyle beraber ilmi kiraat-i Kur'anı bizzat kendisi okuturdu. Az vakit içinde bir çok talebe yetiştirdi. Ammenin teveccühünü kazanmıştır. Tam 33 sene müftülük yapmıştır.

Bir müddet mahkeme ile meclisi idareyi kaza azalığında, tevçihî cihat ve çeşmeler komsiyonları Reisliğinde bulunmuştur. Kendisi fukara ve gura-ba ve misafir perver idi. Kimsesiz ve iaşesiz kalan dul kadınlarla öksüz çocuklara yardım ederdi. Hele yufka yürekli olduğundan umurı hayriyye uğrunda canını feda eder, hiç bir kimseseden çekinmezdi Kendisine fenalık edenleri affederek onlara iyilikle mukabele ve muamele ederdi. Herkese hüsnü muamelede bulunurdu. Adabı muaserele riayetkâr idi. İçtimaiyatı yüksek idi. Malayani sözlerden içtinap ederdi. Güzel takrire ve natıkaya malik idi. Vazu nasihatı o kadar müessir söz söylerdi ki dinleyen bir kimse behe-

mehal islâhı nefis ederdi. Söylediği söz hep tefsir ve hadîşerife müstenik idi. Camii şerifte halakayı tedrisinde mülkiye memurlarıyla askeri subayları bulunurdu. Cümlesinin takdirine mazhar olurdu. Daima doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazdı. Mekârimi ahlak sahibi idi. Geceleri kalkar teheccüd namazı kılar, sabah namazından sonra dersanesine gelir orada kur'anı kerim, evrat ve ezkaile meşgul olurdu. Alim ve fazıl ve müttaki ve âbit ve halim bir zat'ı nadirül vucut idi. (1349, 1351) senesinde şahadet getirerek ve kelimeyi tevhit okuyarak tekmihi enfâs etmiştir. Cenaze merasimine köylerden kentlerden gelen halk nefsi kâsaba ahalisi iştirak ederek, emsali görülmedik ve görülmemiş cemaati kübra ile cenaze namazı kıldıldıktan sonra izhar edilen metfen'i mahsusuna bir cem'i gafir içinde tabutu parmaklar üzerinde uçmuş gitmiştir. Şimdiye kadar merkezi kaza böyle bir galebelik cenaze merasimi vuku bulmamıştır. Hatta izdihamlıktan kadınlar bile evlerin damına çıkarak vay babamız müftü efendi bizleri bırakarak nereye gidiyorsun diye göz yaşlarıyla teessürlerini izhar etmişlerdir. Kasaba kenarında Kadınhanı yolu üzerindeki büyük mezarlığa defnedilmiştir. Durağı uçmak olsun. Kabir taşındaki kitabesi şudur:

مفتی کامل ابدی عصرندہ
یوغیدی علمنہ پایان وحدود
آہ کیم قیدی اجل ذاتہدہ
ایلدی حق یوانہ محو وجود
رحلت ایتدکده دیم تاریخین
اولہ مستغرق (غفران ودود)
۱۳۵۱

47 — Ulemadan Karapınar Müftüsü Hacı İsmail Hakkı efendi

1281-1864 yılında Karapınar ilcesinde doğmuştur. Babası hacı müezzin

Mustafa efendidir. Karapınar Sibyan mektebinde tahsili bitirdikten ve hafızı kur'an olduktan sonra Konya'ya gelerek (Ziyaiye) medresesine girmiştir. Oranın müderrisi olan Müftü Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendiden tertip dersleri denilen saf ve nahiv, mantık, mâani ve akait gibidersleri okumuş ilmi Fık, ülemadan Tavaslı Hacı Osman efendiden tekmihi etmiş bu arada Gülştan Bostan ve Baharistan gibi Farisi lisanını da meşhur meşayih Mevleviyeden Sıtkı Dededen öğrenmiştir. İlmi feraizi dahi darulmuallimin müdür muavini Bozkırlı Süleyman efendiden bellemiştir. İkmali nüsah ettikten sonra ustadı olan Müftü Kadınhanlı Hacı Hüseyin efendiden icazetname almıştır. Sonra memleketi bulunan Karapınara gelerek medresede mevcut talebeye ders okutmağa başlamış bir çok talebe yetiştirmiş üç efendiye icazet name vermeğe muvaffak olmuştur. Karapınar Müftüsü Molla efendi zade Hacı Mehmet Hilmi efendinin vuku vefatına mebnini inhilâl eden yerine Müftü intihap ve tayin edilmiştir. İfta ile meşgul idi 23 sene müftülükte bulunmuştur. Tabiatı şiiriyesi var idi, arap ve Türkçe yazdığı şiirleri mevcuttur. İlmi ve vücuha vakıf, hıfzı Kur'anda emsali nadirdi. Hûpseda ve eda ile güzel kur'an okurdu. Alim ve Fazıl ve Ahlakı hamide sahibi lâtif ve nekregû bir zat olup 12 kanuni evvel 1932 tarihinde vefat etmiştir. Kabir taşındaki kitabesi şudur :

۱ - یازائرآ بقبری متفکراً باصری ۲ - بالامس کنت
مثاک غداً تصیر مثلی

48 — Ulemadan Müftü Hacı Ali Şuhudî Öğütçü:

1289 — 1873 yılında Konya'nın Sahrınç mahallesinde doğmuştur. Babası ulemadan Bektaşî Hacı Seyit efendidir. Mahalle Sibyan mektebinde ilk

tahsilini bitirdikten sonra Zincirli kuyu mahallesinde vaki köprübaşı denemekle moruf babasının medresesine dahil olmuştur. Müfti Aladağlı Hacı Ahmet Rüşti efendinin halakayı tedrisine devam ile ikmal nüsah ettikten sonra ondan 1300 tarihinde icazetname almıştır. Bilâhare pederinin irtihalinden sonra yerine medreseye Müderris olmuştur. Medresede mevcut ve harîçten gelen talebeye tedris ile meşgul idi. Rahleyi tedrisinde bir çok talebe bulunurdu. icazet vermeğe muvaffak olmuştur. O zamanın duygusuna göre talebeye bir suhulet olmak üzere nahve dair (rehberi necat) adında sualli cevaplı Türk-

çe olarak iki cilt gayet istifadeli bir eser telif etmiş ve telif ettiği kitabın tab'ına muvaffak olmuştur. Mülga darul hilâfe medresesinde tefsir ve hadîsi şerif muallimliği yapmıştır. Bununla beraber Tahtatepen denilen Şeyh Ahmet mahallesindeki (Hacı Adil camiinde) vaizliği vardır. Konyamızın değerli alimlerinden ve hukuk ilmi demek olan fıkıh bilgilerinde ihtisas sahibidir. 1345 H. 1927 M. senesinde Müftü Yalvaçlı Ömer Vehbi efendinin vefatı üzerine yerine müftü intihap ve tayin olunmuştur. Elyevm Konya müftüsü olup ifta ile iştigal etmektedir.

(Devam edecek)

Oğuz Hanın ölümü

Basri Gökaya

(127—128 Sayıdan devam)

Oğuz Han, şanlı zaferler kazandı. Uzun süren yorucu seferlerden sonra nihayet saltanat merkezine döndü. Neticeler pek parlak ve çok muazzamdı. Bu kanlı ve şanlı akınlardan selâmetle çıkan ve yurduna dönmek imkânını bulan Oğuz Han, Tanrının bu büyük ihsanına karşılık bir şükran borcu olmak üzere muhteşem bir âyin tertip ettirdi. Kazıkları altın kakmalı bir tarafta yapılmış olan gayet büyük bir Otağ kurdurttu. Bunu paha biçilmez kıymette taş ve mücevheratla donattı. Bütün Aşiretleri, Beyleri, Kabileleri ve ekâbiri ile altı oğlunu bu âyine çağırttı. Zaferde yararlıkları görülmüş olanlara hizmetleri, cesaretleri derecesinde mukâfatlar ihsan eyledi. Bunlardan başkaca olarak da pek bol armağanlar dağıttı. Altı oğluna ayrı ayrı öğüdlerde bulundu. Kabile Beylerine hükümet ve idare yolunu gösterdi. Ve bunlara birer ülke ve bir çok da kentler bağışladı. Yine bir hayli mevkiler ve Dirlikler verdi.

Üç büyük oğluna da:

"Siz altın yayları buldunuz. Bunları aranızda paylaştınız. Bundan sonra sizin adınız. (BOZOK) olacak... Üç oku bularak getirmiş olan diğer üç küçük

oğullarına da, sizin adınız da (ÜÇOK) kalacak, dedi. Ve şu sözleri söyledi:

"Bu altın yaylarla oklar, sizlere Ulu Tanrımızın ZAFER armağanlarıdır. Bunlarda sizin için şan ve istikbal vardır. Bizden önceki ecdadımız, bir TÜRE güderlerdi. Yay kimde ise OK onlara uyardı. Bu, bizde Atalardan kalma bir YASAdır. Bunun için yay sahibi olanlar, Hakanlık hakkını haiz olacaklardır. Oklular da, demir baş olarak, onların Vezirliklerini yapacaklardır. Ve ben öldükten sonra GÖKHAN, benim yerime geçecektir. Ondan sonraları ise her kimin ehliyeti üstün ise o zat, hakanlık tahtına oturacaktır. ÜÇOKlular da dediğim gibi bunların Vezirleri olarak devlet işlerine bakacaklardır. . . .

Diye son sözlerini ve kesin buyruklarını işaret ettiler. Tarihî bir şöret ve azamet taşıyan bu müstesna âyin böylelikle sona ermiş bulundu.

Aradan bir kaç yıl geçti. Oğuz Han, arda kalanları çok ağır ve kanlı kâbusa boğarak ecel şarabının alevine karıştı. Zafer ve şan kişverlerinin Bayrakları olan bu büyük TÜRKÜN, yani HAKAN OĞUZUN güneşler âleminde sönüp gidişi Türklük dünyası için ciddi ve telafisi imkânsız bir trajedi

di halini almış oldu.

Cenaze ve defin töreni, harikulâde oldu. Yerle gökler bir YAS fırtınası içinde çalkandı durdu. Hemen hemen yüzbinleri aşan hayranları bu törene iştirak etti.

Filhakika dünyalara meydan okuyan OĞUZ HAN, artık ne seferlerde ne de savaşlarda değil, kara topraklar altında ebedî uykusundaydı...

Oğuz han, hicretten 3400 yıl önce-leri zuhur etmişti. En sonunda Türkistan da YAS şehrini hakanlık merkezi yapmış bulunuyordu. Türkün en ünlü ve tanınmış bilginlerinden AHMED NAKŞBENDİ Hoca da bu şehirde dünyaya gelmişti.

Oğuz hanın vefatından sonra GÜN HAN, babasının tavsiyesi veçhile saltanat sandalyasına oturdu. Uygur kabilesinden olup Babasının gününde de aynı vazifeyi yapmış olan İRKİL hocayı da yerinde bıraktı. Yani Vezirlik makamında tuttu.

Yine babası Oğuz Hanın öğüdleri üzere beş kardeşiyle de anlaşı. Kendileri ile oğullarına ülkeler, yurtluklar ve daha başkaca dirlikler verdi. Ve Oğuz Han neslinden olduklarını daima hatırlatarak şanüşeref, kudretüsatvet, kılınc ve zafer yolunda birlik olmalarını diledi. Bu arada Oğuz Hanın cariyelerinden olan evladlarına da gereği veçhile ikram ve ihsanlarda kusur etmedi.

Bundan sonra Oğuz Hanın yaptırmış olduğu o emsalsiz ve tarihî azamette bir haşmet timsali olan UTAĞI-NI kurdurttu. Ve çok muazzam bir ŞÖLEN tertipletti. Ve hükümranlığa cülûs usulünü tayin etti.

GÜN HAN da devlet idaresindeki üstün kudret ve karakterini gösterdi. OĞUZ HAN neslinden olduğunu ispat eyledi. İdarede, siyasette, adalette, harpte darpte TÜRKlük ruhuna ve asaletine

yaraşan azametli bir sistemin devamında kudretli bir âmil oldu. Bilhassa askerî teşkilâtta yapmış olduğu inkılâplar aynı zamanda iyi ve yüksek bir BAŞ-BOĞ seciyesinin parlak bir örneği olabileceğini de meydana koydu. Memleketini, ulusnu, yaşadığı çağına göre tanzim ve ıslah noktasında da eşine az rastlanır bir tekâmül merhalesine ilettiler. Ciddî gelişmelere kavuşturdu. Nizamlar, kanunlar daha mükemmel ve daha asrî bir şekle kalbedilmiş oldu. Ve uzun süren dasitanî bir saltanat devresinden sonra GÜN HAN da bu fanî âlemden ebedî uyku Ummanına göçüp gitti.

GÜN HANdan sonra sıra ile hükümranlıklar sandalyasına AY HAN, YILDIZ HAN, MİNKİLİ HAN ve DENİZ HAN geçtiler. Ve devlet iradesinde onlar dahi büyük başarılar göstererek üzerlerine düşen Hakanlık ödevlerini mükemmelen ifa etmiş oldular..

Tatar hükümdarı SEVİNÇ HAN İLHANİLER çağında saltanat sürmekte idi. İlhanilerle Şevînc han arasında çok kanlı ve çok korkunç savaşlar süregelmekte bulunuyordu.. Sevinç han, Kırgızlar-ı Mogol türklerinden yardım ve ittifak diledi.. Onlar da bu teklifi kabul ettiler.. Sevinç han, daha başka kabilelerin müzaheretini de sağladı. Ve ilhaniler üzerine yürüdü. Fakat ZAFER Perisi, ilhanilere gülümsedi. Sevinç han, hertürlü hiyle ve plâna başvurdu. Çarkacılık yaptı.. Savaş ilminin gerektirdiği en ince taktik yollarına saptı. Buna rağmen mukadder olan acı âkıbetten yakasını kurtaramadı. Ve çok kanlı bir yenilgeye uğradı.. İlhaniler, pek parlak bir galebeye vardılar.. Ve Sevinç han orduları da bir daha bellerini doğrultamayacak bir inhidama yuvarlandı..

Bu fâciada Mogol Türklerinin orduları ile birlikte ekâbiri dahi kılıçtan geçirildi.. Akan kanlar, deryalar halini aldı.. Öyle bir yenilge kıyameti ki, Ta-

rihte eşine ve emsiline hemen hemen belki de raslanmış değil !...

Orduları kan seline çarpılan ve saltanat günlerini elden kaçıran Sevinç hanlılar için artık bir inhidam günü doğmuş ve meşum BAYKUŞ ötmeye başlamıştı..

İşte bu büyük ve tüyler ürpertici yenilge ile QGUZlar, tarihin katî hükümü önünde başlarını yerlere eğmiş oldular.. Yeni ZAFER güneşi İLHANlılar için pek ihtişamlı olarak doğmuş buluyordu.. Ve Dünyalara sığamıyan O. GUZlular, artık bir masal ve bir varmış yokmuş irtisamına saptandılar...

Türkün en eski yani 50-60 asırlık başlangıcı olan Hakanlıkta açılan bu müdhiş GEDİK, hikâyelerini burada tamamlamaktadır.. Bunlar hakkında HAREZMİlilerden ve CENGİZ HAN neslinden olan EBUL-Mağazi Bahadır han, (ŞECE-RE-i-TÜRKİ) adli bir eser yazmıştır. Bundan başkaca olarak MİR HAND ile BEYZAVİ tarihleri de vardır. M. HERR BLMT'un da (ŞARK VAKALARI) ismi ni alan diğer etüdü mevcuttur. Ve bunun bir de (HÜN TARİHİ) unvanını taşıyan bir başka kitabı da vardır. M. DE-JOGNE'nin dahi bu vadide kaleme alınmış gayet kıymetli bilgiler veren metinleri bu arada zikre şayandır. Bu kaynakların dayandıkları dokümanlar oldukça canlı ve bilhassa storik metod bakımından pek değerlidirler.

Ancak şurasını da zikretmek gerektir ki hiç bir milletin mazisini EFSANE lerin müdahalesinden tecride imkân bulunamaz. Nitekim OGUZ HANLARIN hikâyet ve menkulatında da EFSANElerin işgal ettiği mevki, küllî önemde bir tahlil sahası tutmaktadır.. İran Yunan tarihlerinde mitolojinin yeri âdeta, vakırların hakikî çehrelerini büsbütün ortadan kaldıracak kadar geniş bir nisbet göstermektedir...

Bunlardan başkaca olarak Roma,

Çin ve diğere milletlerin tarihî olayları hakkındaki telifatta da efsanelerini işgal etmekte olduğu çapyüzünden olaylar derin bir zulmet tabakası altında kalmış ve hatta bunalmış bulunmaktadır. Bir tarihçinin bu efsanelerden bahsederken: „Efsânesiz tarih mefhumu; yankalarından lâleliği alınmış ve gülpenbeliği süpürülmüş PERİye benzetilebilir..” teşbihini yapmış olması muhakkak ki, ilmi olmasa bile, şairâne bir isabetin ifadesi olarak ele alınabilir bir karakter taşımaktadır..

Türk tarihi kadîmi, bu noktadan en sağlam ve mevsuk kaynakların bir tezahürü olarak kabul edilebilir. Ve yapılan tahlil ve izahlar dahi tarihçilik metodlarının en canlı örneklerinden mürekkep bir kompozisyon diye iltifata layık görülür. Tarih ve olaylar, nihayet birer vakanın nazarlara aksettirilmiş irtisamlarıdır.. Eserler, şahıslardan, ve zamanına göre etkiler yapan tesirlerden doğacağına göre ayrı ayrı karakter ve hususiyetin tercümanı olmaları da o kadar tabîî düşer. Tarihin terkinde sırf ilimden, hakikatten başka bir kökü bulmamak için o eserin ve o telifin MAKİNA'lerden çıkması lazımdır. Yani Din; kin, millî duygu, şahsî ihtiras, düşmanlık gayreti, dostluk ilcası, maddî ve manevî tehdit gibi sübjektif ve objektif âmillerin müdahalesi haricinde vücut bulmuş olması iktiza eder, Buna ise fani ve passif ruhlu Âdemoğullarının ne dereceye kadar muvaffak olabileceklerini en basit bir düşünce ile kavramak pek âlâ mümkündür.

Yalnız vak'a, yalnız materyel, yalnız şahıs, bu sahnenin bânisi olamazlar. Yukarıda zikri geçen unsurların bu vadedeki payları o kadar çoktur ki...

Tarihin çehresini çizecek kalemin eğer organik bir kudreti, veyahut mekanik hissizliği olmak talihi bulunsaydı,

storik tertip ve terkipler o kadar mu-saffâ ve o derece mücellâ olurdu ki. Tarihî vakalar, kendi hakikî mihverinden inhiraf ettirilince artık o telifte olaylar değil, şahıslar ve hisler var demektir. Ve buna bittabi ilmi anlamda

bir hakikatın ifadesi ve tarih tekniğinin mevludu denemez.

Biz, bu tahlillerimizde, elimizde mevcut kaynakların tarafsızlığına ve sağlamlığına itanarak yola çıkmışızdır. (Devam edecek)

Müسابakaya iştirak eden Şiirler hakkında bir kritik

(Konya Halkevi Dil-Edebiyat komitesi tarafından açılan şiir yazma müsabakasına 15 şair iştirak etmiş ve her şair bu müsabakaya, biri esas olmak üzere, en az beşer şiiri ile dahil olmuştur. Bu şiirler komite Başkanı Fâkir Usman, Komite üyeleri Kaya Can, M. Nedim Güntel, Nurettin Gönenç ve hariçten Vedia Yıldırım, Celâl Kişmir ve Necati Elgin'den müteşekkil bir jüri heyeti tarafından tetkik edilerek derece alan şairler tesbit olunmuş ve kendilerine 23. Temmuz. 1949 günü yapılan şiir okuma müsabakasında derece alan gençlerler birlikte mükâfatları verilmiştir. Bu müsabakalarda kazanan şair ve gençlerimiz şunlardır: Şiir yazma müsabakasında 1. Yıldırım Kuzu, 2. Necdet İnüğü, 3. Lâçin Ersöz. Şiir okuma müsabakasında 1. Güler Kesinkaya, 2. İlhan Konyar, 3. Sıtkı Uluata. Müsabakaya iştirak eden herşairin iki şiiri derece alanlar aldıkları derece ve diğerleri soyadlarının alfabetik sırasına göre bu etüdün sonunda neşrolunmuştur.)

Edebiyat tarihine bir göz atacak olursak görürüz ki, cemiyetdeki her değişme yeni bir edebiyat ceryanının huzuruna sebep olmuş ve her yeni ceryan kendinden evvelki ceryana bir aksülâmel yaparak onu tenkitle işe başlamıştır. Fakat hiç bir ceryan, hiç bir devirde, başlı başına müstakil kalama-

mış ve daima karşısında eskiyi müdafaa eden kuvvetli veya zayıf bir gurup bulmuştur. Mevzumuzun dışında olan bu keyfiyeti bütün dünya edebiyatında takip etmek mümkün olmakla beraber biz burada okuyucularımıza merhum Muallim Naci (eskiler) ve Recai Zade Ekrem ustadin etrafında toplanan genç serveti fünuncuların mücadelelerini hatırlatmakla iktifa edeceğiz. Şayanı dikkattir ki, bazen kısa ve bazen de seneler boyunca devam eden, bu mücadelede daima eskinin müdafileri mağlup olmuş ve ister istemez yeni san'at anlayışına boyun eğmek mecruriyetinde kalmıştır. Çünkü eski san'atın devam veya canlandırılması ancak o san'atı yaratan cemiyeti bütün teferruatı ile geri getirmek sayesinde mümkün olabilir. Ve biz bunu böyle kabul ettiğimiz cihetle istikbalde dahi daima eksiklerin mağlubiyetini görmeğe hazırlanıyor ve hattâ bunu kat'i olarak iddia ediyoruz.

İşte Evimiz Dil-Edebiyat komitesinin açtığı müsabakaya iştirak eden şiirler arasında da aynı mücadele görülmektedir. Bu itibarla Konya muhitinde yetişen genç şairler arasındaki müşterek noktaları tesbit ederek onların san'at telakkileri, en çok işledikleri temler, bu temleri işleyiş tarzları ve saire hususunda yapmak istediğimiz bu kısa etüdümüze elimizdeki şiirleri umumî

bir tesnife tabi tutmakla başlayacağız. Yalnız mevzuun önüne yanaşmadan evvel şunu hatırlatmak isteriz ki, her ne kadar bu tetkimize «Konya muhitinde yetişen genç şairler» ismi ile umumî bir etüd mahiyeti verdirsek de serdedilecek fikirlerde sadece müsabakaya iştirak eden şiirler nazarı dikkate alınmaktadır. Mamafih bu gençleri bir mümessil olarak düşünmek de mümkündür.

Bu on beş şairi, şiirlerinin şekillerine göre, üç grupta toplayabiliriz:

I — Son yılların meydana getirdiği umumî şiir ceryanına bağlı olanlar.

II — Hececilerin yo'unu takip edenler.

III — Halk şiirini numune ittihaz eyleyenler.

Bunlar arasında en kalabalık grubu birinciler teşkil etmekte ve bir tane de aruz vezni ile, mesnevi tarzında yazılmış şiir bulunmaktadır. Bu üç grubu muhteva bakımından gözden geçirecek olursak bilhassa birinci ve ikinci katagöriler arasında büyük bir iştirak olduğunu görürüz. Binaenaleyh genç şairlerimiz her ne kadar şekil itibariyle tamamen ayrılıyorlarsa da ruh itibariyle yine aynı devir ve neslin çocukları olduklarını gösteriyorlar: Hepsinde bedbinlik, hepsinde nevmidi, hepsinde maziye arayış kısaca hepsinde bir ağlayış, halden şikayet, ölüm veya ihtiyarlama korkusu ve hayal sukutu. Bazılarında şüpheli bir ümit de görülüyor:

«Belki senin de yaşlı gözlerin gülecektir» diyen şair böyle bir ümitte çırpınmaktadır. İçlerinden kendileri gibi sevgiliyi de bedbaht görenler var. Meselâ:

«Bedbaht sevgiliyi şefkatle anış»

Sevgili neden bedbaht oluyor? Bu suale ancak şairin bizzat kendisinin bedbaht oluşu ile cevap verebiliriz. O bedbahttır ve artık her şeye bu gözle ba-

kıyor, her şeyi bedbaht görüyor. İçlerinden bir tanesi, işiten bir şair de sevgilinin sesini baykuş sesine benzetiyor. Yine bu şairlerden bazıları romantizme kaçıyorlar ki bu bilhassa hececilerde görülmektedir. Mamafih bu romantizmin altında da gayri şuuri bir halden şikâyet vardır. Şair hakikatte bulunmadığını başka bir alemde arıyor. Meselâ: Cafer Tayyar. Bazıları ise cesur ve metin görünüyor ve hamasi şiirler yazıyorlar. Mamafih bütün bunlar birer istisna teşkil etmektedir. Bu eka-liyet bir tarafa bırakılırsa diğerleri arasında, aşağıda sıralıyacağımız, bir takım müşterek hususiyetler görebiliriz.

A) Muhteva: 1 — Gençleri en çok meşgul eden şeyler veda (ayrılık), mazi, ölüm korkusudur. Onlar daima maziye güzel buluyo, maziye dönmek istiyorlar. Halden memnun değil ve istikbalden ümitleri yoktur. Tahattur, veda hep mazi üzerine mebnidir. Mazi onlarda adeta fikri sabit halindedir. Bunu hattâ onların şiir isimlerinde dahi görmek mümkün: «Veda» şiirleri isimlerine göre tasnif edecek olursak en kalabalık grubu teşkil eder; «Alemle- rim vardı» burada şair çocukluğunu daha doğrusu çocukluk hayallerini, maziye arıyor; «Çocukluğum» yine maziye gıpta: «Sen giderken» burada da bir ayrılış anı anlatılmaktadır. Gençlerin zihinlerinde daima ihtiyarlama, ölüm mefhumları dolaşıyor. Başka başka şairlerden alınan şu mısralar bunu açıkça göstermektedir:

a) «Şakağımda dolaşır, çırpınır bir tutam kar»

b) «Biliyorum dostlar, biliyorum, Hayallerim, sevgilerim bir gün hepsi hiç olacak;

Yalnız sizden sevdiklerim ayrılması güç olacak.»

c) «Hayat, memat birleşti....»

veya

«Evet, ruhlar birleşti....»

d) «Nihayet hayalim hicranla doldu
Çiçekler soldular, son bahar oldu;
Bir ömür böylece çürüdü soldu.
Baktım halime, güldüm kendime»

e) Hoş şey değil ölmek

Sevlişler göğse,

Salkım söğüdü'n dalları suya doğru
büyürken»

Bilhassa Yıldırım Kuzum'un «Veda»,
ile bu sonuncu misalimizi aldığımız
«Neylersin», isimli şiirdeki umumî te-
kerrürler, gençlerin bu husustaki ısrar-
ları, ölümün onların kafasında, adeta
atılması mümkün olmayan, bir fikri sa-
bit halini aldığını gösterir. Bazen bu ısrar
ısyan derecesine varıyor:

Hoş şey değil ölmek

Hoş şey değil ölmek

2 — Onların hemen hepsinde bir
ağlayış, göz yaşı var. Gençlerimiz ağ-
lamayı çok seviyor ve belki de tesel-
lilerini döktükleri gözyaşlarında bulu-
yorlar. İşte ağlayan mısralardan bir
kaçı:

a) «Alın kırışık, gözleri nemli
Sürüklüyor seneleri»,

b) «Bu gölgede geliyor tabiat dile
İki damla yaş
Ve bu mısralar»,

c) «Hatıralarımı topla,
Bir damla göz yaşında . . .»

d) «Eller kalktı;
Gözler yaşlandı»,

e) «Gördüm göz yaşını ne renk»,

ve daha bir çok mısralar. Hatta göz-
yaşı bazı şiirlere isim dahi olmuştur.
Bazıları ise her şeyde göz yaşı arıyor:

«Bir aşk için döküyor gözyaşları gök
yer yer»,

Hülâsa gözyaşı imajı şiirlerin ekseriye-
tinde yer alıyor.

3 — Bu gençlerin hepsi aşık ve
aşk hemen hepsinin ve bütün şiirlerin-
de kuvvetle yer alıyor. Bu hususta bil-

mem misâl vermiye lüzum var mı? İşte
seçtiğimiz bütün şiirler. Adeta her mıs-
raları mazi veya haldeki bir aşk ile
meşbu (yenilerde mazi eskilerde ekse-
riyetle hal). Bu aşk en ziyade kadın
aşkı şeklinde görülmekle beraber bir
iki şiirde hürriyet ve kahramanlık aşkı
şeklinde tecelli etmektedir.

Başlı başına kadın aşkını ele ala-
cak olursak yeni şairlerle (tabir caizse)
eskiler arasında bu aşkı duyuş, işleyiş
ve ele alış bakımından bariz farklar gö-
rülüyor. Yeni şairlerin aşkı daha ziya-
de bir çapkınlık; onların öyle derin
aşklara tahammülleri yok Nihayet he-
men hepsi mazideki bir mühabbetden
bahsediyorlar. Şimdide aşkırtırlar; fakat
mazideki gibi mes'ud değiller ve hal-
den şikayetçidirler. Eskiler ise, çektik-
leri bütün ızdıraba rağmen, bu aşktan
mecnun görünüyorlar; sadece onlar
sevgilinin vefasızlığından müştekidir.
Başlı başına aşktan değil. Halbuki ye-
niler sevgili ile beraber mücerret ola-
rak aşktan da şikâyet etmektedirler.
Eskiler bu aşk hususunda, bütün im-
kânsızlığa rağmen, yine de ümit var-
dırlar. Meselâ bir şair:

«Bugün gelmediyse son beklediğin
Yarın tâ erkenden şafakta gelir»,

Yeniler daima maziye arıyor, mazinin
gelmeyeceğini biliyor ve bu onları
BEDBİN yapıyor. İstikbalden ise kat'iy-
yen emin değildir; hattâ gelecek her
günün onları bir parça daha ızdıraba
garkedeceğini bildikleri için hep aynı
yerde kalmak veya mümkün olursa,
muhakkak hareket lâzımsa geriye dön-
mek istiyorlar. Kısaca onların gözü ar-
kada. İşte yeni şairlerin birinden bir
parça:

«Hep aynı manzarayı görmekten usandık,
Bizim için gün doğmaya bilir artık . . .
Veda . . .»

4 — Gençler zaman zaman isyan
ediyorlar. Bu isyanın BEDBİNLİKleri-

nin tahammülfersa bir hal almasından
mütevvelit olduğu muhakkaktır. Mese-
lâ bir şair bu isyanı yaşadığı hal veya
cemiyetden kaçmak, tabiata sığınmak,
hür yaşamak arzusu ile ifade ediyor.

«Başatlıktan, 'tutsaklıktan uzakta
Dolaşmak kara toprakta . .

Yeşil tarlada,

Masmavi semada

Allı gelincikle sevişmek

Böcekler dilinde»,

Hüsnü Çınar'ın «Beni unut», şairi
başlı başına bir isyanın ifadesidir. Di-
ğer bir şairin Neylersin'i aynı hislerle
dolu, Bilhassa buradaki

«Ne gün

Toprak olacak bu ten?»

mısralarında görülen sentaks değişmesi
bu isyanın tezayüdünü gösteriyor. Ma-
mafih en isyankâr şairlerimiz dahi tak-
diri ilâhiye boyun eğmek mecburiyetin-
de olduklarını da biliyorlar. Yine Ney-
lersin'in şairi şiirinin sonunda:

«Neylersin,

Varatan böyle yazmış

Silinmez»,

diyor. İşte bunun en güzel delili. Yıl-
dırım Kuzum da Veda'nda:

«Biliyorum dostlar biliyorum»,

demekle bu itâatin mecburiyetini idrak
etmiş oluyor. Yine aynı şair diğer bir
şiirinde: «Ama iş işten geçti artık», di-
yerek elden hiç bir şey gelmeyeceğini
ve takdiri ilâhiye boyun eğmek mecbu-
riyetini ihsas ediyor. Bu mısradaki aynı
zamanda bir maziye dönüş arzusu mün-
demiç olmakla beraber şair mazinin
dönmeyeceğini de bilmektedir. Zaten
Yıldırım Kuzum'un bilhassa veda isim-
li şiiri bütün bu şiirlerin bir hülâsa ve-
ya numunesi sayılabilir. Onda bütün
bu hususiyetler görülüyor.

5 — Hemen hepsinde (Bilhassa ye-
nilerde) gizli bir avarelik var. Bu ava-
lik de yine bedbinliklerinden ileri ge-
liyor; yani işi olurlarına bırakma, rindli-

ge benzer bir şey. . Hatta bir şair ken-
di avareliğini rüzgâra, tabiata bile ve-
riyor:

«Dalgalar dalgalarla kucaklaşıyor sık sık
Rüzgâr bile âvare, çalıyor şimdi ıslık»,

6 — Şairlerimizde müşterek olan
noktalardan biri de tahatturdur. Bu on-
ların maziye bağlı olmalarından ileri
geliyor. Maziye, hemen her zaman ha-
tırlayacak ve arayacak derecede, bağ-
lanmaları ise şimdiki zamandan müşte-
ki olmaları ve kısaca zamanın verdiği
bedbinlikten mütevvelittir. Binaenaleyh
onların bütün hususiyetlerini bir kelime
BEDBİNLİK kelimesi, içinde toplamak
mümkündür.

7 — Şairlerimizin hemen hepsi şah-
sî mevzuları işliyorlar; kendilerinden,
aşklarından, ızdıraplarından bahsed-
iyorlar. İçlerinde içtimâî mevzuları ele
alanlar pek az olduğu gibi bunları da
daha ziyade hececilerin yolunu takip
veya halk tarzını tercih edenlerdir,
Mamafih bunların dahi sadece kendisi-
ni, kendi ızdırabını terennüm eden şi-
irleri var ve hatta içtimâî mevzuları
ele alanlarından daha çok. Yalnız bir
şair (Yeni şair) mısralarını tamamen
içtimâî mevzulara hasretmiş. Ayşe Tuğ-
bek. Bu genç aşık da değil. Mamafih
bir şiirden anlaşıldığı üzere, kendisi kü-
çük bir talebedir ve bu husus belki de
onun mevzu intihabına tesir etmiştir.
Kendisi ile yaptığımız hususî bir ko-
nuşmada da genç kızımız bu keyfiyeti
itiraf eder bir imâda bulunmuştur.

8 — Şairlerimiz, hececiler ve yeni-
ler hepsi, hayal sukutu noktasında iş-
tirâk halindedirler. Hiç birisinin şiirin-
de vasıl olunmuş bir emel; bir hayal
görünmüyor.

9 — Pek çoklarında deniz imajının
yer alması sonsuzluk duygusunu gös-
terir. Onlar gece ve akşamı da seviyor-
lar. İçlerinde. Lâçin Ersöz gibi, akşa-
mı şiirine zemin yapanlar da vardır.

Netice olarak yeni neslin hususiyet-

lerini şöylece hülâsa edebiliriz: Umumî bir bedbinlik, ağlayış, tahattur, ayrılık, bazılarında çapkınca bir hovardalık şeklinde tecelli eden bir aşk, ölüm endişesi, maziye arayış, halden şikâyet, sukutu hayal, nevmidi, Dikkat edilecek olursa gençlerimizin muhteva bakımından bazı hususiyetler itibariyle, aralarındaki büyük san'at farkını inkâr etmemekle beraber, serveti fûnûn nesline yaklaştığı görülür. Serveti fûnuncular da bedbindi, ağhyordu, onlar da içtimâî mevzuları, ister istemez, ele almıyorlar ve yalnız kendi hislerini terennüm ediyorlardı. Nihayet onlarda da aşk birinci plânda yer alıyor ve onlarda da nenmîdi ve sukutu hayal görülüyordu. Bununla beraber şekli bir tarafa bırakacak olursak mevzuubahs iki nesil arasında da çok büyük farklar vardır. Serveti fûnuncular halden kaçmakta ve hayale, yalnız muhayyellerinde mevcut bir tabiata sığınmakta idiler. Konya gençleri ise onlar gibi yine hakikatten veya halden kaçıyor fakat maziye koşuyorlar ki bu hususta da devrin tesiri olduğu muhakkaktır. Bunun neticesi olarak yeni nesil, serveti fûnuncuları pek fazla meşgul etmeyen tahattur keyfiyetine çok iltifat gösteriyor. Bu iki neslin aşkı arasında da büyük farklar var. Serveti fûnuncular çapkınca sevmiyor ve onlar yenilerin aksine olarak sarışın tipleri tercih ediyorlar. (Sarışın tipler romantizmi ifade eder)

İki nesil arasında üslûp bakımından da iştirak ve ayrılıklar vardır. Manânın bir mısradâ bitmeyip diğer mısralara da intikali (Anjambman) keyfiyeti her iki nesilde de görülüyor. Lâkin dil hususiyeti bakımından serveti fûnuncular, şairane söylemiş olmak için, Arabî ve Farisî kelimeleri tercih ettikleri ve aliterasyon'a bilhassa ehemmiyet verdikleri halde gençlerimiz bilâkis halk tabir ve imajlarına iltifat edi-

yor ve aliterasyona pek ehemmiyet vermiyorlar. Şekil ve vezin bakımından olan büyük ayrılıklarını işaretle lüzum görmüyoruz.

Nihayet serveti fûnuncular fiillerin bilhassa muzarî şeklini kullanmakta (şüphencilik ve endişenin ifadesi), gençler ise daha ziyade mazi sigasını (tahattur ve maziye verilen ehemmiyete işaret eder) istimal etmektedirler.

Bu iki nesil arasındaki fark ve iştirâk devirler ve iki cemiyet arasındaki fark ve iştirâkle izah edilebilir.

B) USLÛB HUSUSİYETLERİ:

1 — Şekil bakımından gençler ruhlarındaki avareliğe en uygun gelen serbest nazım şeklini tercih ediyorlar. Onlar, öyle derin aşka tahammül edemedikleri gibi, kafiye ve veznin dar çerçevesine de giremiyor ve hürriyet istiyorlar.

2 — Kullandıkları fiil sigaları en ziyade mazî, ikinci derecede muzarî ve haldir. Mazi sigasını tercihleri, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, tahattur ve maziye ehemmiyet vermelerinden ileri geliyor ki muhtevalarına tamamen uygundur. Muzarî sigası daha ziyade bir şüphencilik ve endişeyi müfiddir. Gençler de ölüm ve ihtiyarlamaktan korkuyor, hal ve bilhassa istikbalden şüphe ediyorlar. Bu da onların muhtevalarının tesirile olmaktadır. Zaten muhtevanın üslûbu zorladığını biliyoruz. Partisiple-ri de yine en ziyade mazi ve muzari partisibidir.

3 — Sentaks: Sentaks gençlerin adetâ bir ahenk elemanıdır. Sentaksı muhtevaya uydurmak istiyorlar. Uzun mısraları hemen iki kelimelik mısraların takibi, manânın diğer mısralara intikâli hep gençlerin kâl ile anlatamadıkları hislerin anlatılmasında onlara yardım ediyor ve aynı zamanda şiirin ahengini temin ediyor. Birden bire anlatış tarzının değişivermesi, meselâ soru şekline geçiveriş, yine hislerin taşkınlığı

nı gösteriyor.

4 — İhsas mes'elesi: Yeni şairlerimizin işitme duyularından ziyade GÖRME ihsasları kuvvetlidir ki aynı hususiyet serveti fûnuncular da vardır.

5 — İki grubu ayırmaksızın genç şairlerimizde, umumiyetle cansız varlıklara ruh verme ve mücerret mefhumları müşahhaslaştırarak anlatma yolunda bir temayül olduğunu görüyoruz. Gençler bunu objeye canlı, mücerrete müşahhas şeylere mahsus fiiller, sıfatlar verme, teşbih, istiare v.s. yolu ile yapmaktadırlar. Meselâ:

a) "Dalgalar dalgalarla KUÇAKLAŞIYOR sık sık,"

b) "Rüzgârlar dalgaları görmeksizin KÖR GİBİ,"

c) "Mehtap uzanmıştı YORGUN sahile,"

Bilhassa bu hususiyet Cafer Tayyar Zıvlak'ta pek fazla diyebiliriz ki, onun Ormanların Servisi şiirinin hemen her mısrasında bir canlandırma, bir müşahhaslaştırma vardır. Gece isimli şiirinde de "Malihülyada yaprak," demekle yaprağa bir düşünme, hayal kurma kabiliyeti veriyor. Keza Hüsnü Çınar'ın Veda'nda da pek çok görülen bu hususiyete, aynı şairden bir kaç misâl vererek, işaret etmek isteriz: Tabiat UYUYOR; Dalgalar ÖPÜŞÜYOR; Ay SO-

YUNUYOR; Rüzgâr YALAYOR.

6 — Tekerrürler bilhassa dikkati çekmektedir. Bu bazı noktaların onları empoze ettiğini ve gençlerin kendileri üzerinde fazlasıyla müessir olan bu şeyleri muhakkak duyurmak, hissettiklerini hissettirmek arzularından ileri geliyor. Bilhassa bunu Remzi Yılmaz'ın NEYLERİN ve Yıldırım Kuzum'un VEDA'nda pek bariz bir surette görüyoruz.

Yazımızı burada bitiriyoruz. Yalnız evvelâ bir iki nokta üzerinde durmak isteriz: 1. Gençlerimiz henüz, takip ettikleri yolda şahsiyetleri tebarüz etmiş, Cahit Sıtkı gibi, bazı şairlerimizin te sirlereinden kendilerini kurtaramamışlardır. Mamafih kendilerine has bir çok hususiyetler belirmeğe başlayan gençler de mevcuttur.

2. Bu gençler, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, henüz bir edebî şahsiyet sahibi olmadıkları ve taklid devresinde bulundukları için şiirleri ve san'at telâkkileri hakkında kat'î hükümler vermek imkânsızdır. Ve hattâ içlerinde iki şiiri arasında ayrı ayrı san'at anlayışına malik o'lanlar dahi vardır. Bu itibarla biz bu tetkikimizde ekseriyeti ve umumî gidişatı nazarı itibara aldık.

Kaya CAN

V e d â

(Birinciliği kazanan şiir)

Biliyorum dostlar biliyorum,
Hayallerim sevgilerim bir gün hepsi hiç olacak;
Yalnız sizden sevdiklerim ayrılması güç olacak.

Hatıralarım,
Hayallerim,
Hayal sukutlarım,
Titremeden bakamadığım balkonlar,
Aşına pencereler,
Yanından kızarmadan geçemediğim,
Nasıl veda diyeceğim sizlere?

Biliyorum dostlar biliyorum.
Hayallerim, sevgilerim bir gün hepsi hiç olacak,
Yalnız sizden sevdiklerim ayrılması güç olacak.

Yıldırım KUZUM

Alemlerim vardı

Alemlerim vardı benim,
Yaşadığım yerlerden uzakta.
Güvercin olur mektubunu götürürdüm kaybolmuş şehzadelerin
Seninle beraberdim Güliver Liliputta;
Beraber dövüştüm devlere karşı.
Ne güzeldi günlerimiz yedi cüceler,
Ormanlarda gezerdik.
Beraber kovalamıştık cadıyı,
Kaldıramadığınız taşıarı ben fırlatmıştım.
Nasıl yapmıştık evimizi Krozüe?
Ya gemi beklediğimiz günler!

Ama iş işten geçti artık.
Uzak kaldı bana alemleriniz.
Yalnız bilmek istiyorum
Nasıl yaşıyor, neler yapıyorsunuz bensiz?

Yıldırım KUZUM

Münzevî

Mumun sönük ışığı... Ve sararmış duvarlar....
Bu örümcek ağları düşüncelerim gibi...
Göğsümde çarpan kalbin benim oluşu kadar,
Artık bu dört duvarın benim şimdi sahibi.

Kimbilir, kaç faninin sırrı saklı burada?
Kimbilir, kaç günahkâr sürdü bu eşige yüz?
Kimbilir, kaç duâya mihrap oldu bu oda?
Burdan Allah'a gider çıkan her yol düpedüz.

Benim dualarım da artık burdan gidecek,
Tavandaki siyahlar kandilimin isidir.
Duvarda her duâya kulak veren örümcek,
Bu mukaddes mabedin münzevî bekçisidir.

Necdet İNUĞUR

İçimi ben de bilmem

Ömrümü hiç baharsız bir mevsim bile bile,
Yıllar var ki, uzun bir sukûtla yaşamışım.
Kimbilir' hangi garip acının tesiriyle,
Bir kara sevdalıya benzemiştir bakışım?..

İçimi ben de bilmem; ikimiz ayrı kutup,
Bende sevinç ve neşe' e onda ızdırap, keder...
Bazan bir çocuk gibi duygularımdan tutup,
"Birazda sen acı çek, biraz da sen ağla!" der.

İçimi ben de bilmem, ayrıdır mevsimimiz,
Ben de kış hüküm sürer, onda taptaze bahar...
İçimde gençliğimin haykırışı keskin, tiz.
Şakağında dolaşır çırpınır bir tutam kar.

Ben ruhumdan ayrıyken, neden, gözümdeki nem?
Kalbim daha koştuktan alamadı hızını,
Ben de bilmem içimi, içimi ben de bilmem,
Yalnız bazan duyarım bir yerin sızısını.

Necdet İNUĞUR

(Devamı var)

Halkevi Haberleri

Dil - Edebiyat komitesi:

Dil edebiyat komitesi, genç istidatları tanıtmak, şiir ve edebiyatta teşvik etmek maksadıyla bir (Şiir okuma ve yazma) müsabakası açmış ve muvaffak olanlara muhtelif hediyeler vermiştir.

Bu komite Ağustos ayı içinde Tenis kortunda bir gardenparti tertiplemiştir.

Bundan başka aynı komite tarafından ev salonunda Türk mütefekkirî Ahmet Haşım'ı anmak için bir gece tertip etmiş ve bu gece değerli şairin hayatı ve eserleri hakkında gençler tarafından hazırlanan incelemeler ve eser-

leri okunmuş ve gençlerin tahlilleri çok beğenilmiştir.

Ayrıca, şehrimizde bulunan Üniversiteli gençlerimizin de iştirakiyle bir edebiyat gecesi yapılmış ve bu gece müzikle süslenmiştir.

Güzel sanatlar komitesi:

Bu komitenin müzik kolu ev salonunda bir caz konseri vermiştir. Millî saz kursu çalışmaları devam etmektedir.

Evbandosı köy gezileri münasebetiyle Hatip bucağına göiürülmüş ve orada seçme millî şarkılar ve marşlar çaldırılmıştır.

Halkevi Müzik Konserlerinden biri

Spor komitesi:

Atıcılığı teşvik etmek maksadıyla açılan Atıcılık kursuna ondört öğrenci iştirak etmiş ve yapılan atış denemesinde onüçü muvaffak olmuştur.

Bundan başka memleketimizde Boks'u geliştirmek için bir öğretmen idaresinde ayrıca Boks kursu açılmış ve bir çok gencin Boks öğrenmesini temin etmiştir.

Sosyal Yardım Komitesi:

Her sene olduğu gibi bu yıl da köy sağlık gezilerine başlanılmış ve ilk gezi Hatip bucağına yapılmıştır. Ev Başkanı Avukat Vehbi Bilgin'in Başkanlığında Bucak merkezine giden Halk-evlilere katılan kadın hastalıkları mütehassısı Nimet Ünlü, Abbas Çöllü, Dr. Sait Yücesoy, Dr. Mustafa Işık ve Dr. İlhami Aydın, kadın, erkek ve çocuk 300 e yakın hastayı muayene etmişler ve beraberinde götürdükleri kinin ve atabirini dağıtmıştır. Fakir hastaların reçeteleri evce yaptırılarak gönderilmiştir.

Kurslar Komitesi:

Devam eden ikinci devre İngilizce ve Fransızca kurslarının sınavları yapılmış ve muvaffak olan dört bayan ve sekiz erkeğe diplomaları verilmiştir.

Kitapsaray ve Yayın Komitesi:

Günden güne zenginleşen kitablığımızdaki ciltsiz eserlerimizden iki yüzü ciltlendirilmiş ve bir miktar daha ciltlettirilmesine karar verilmiştir.

Köycülük Komitesi:

Köy ihtiyaçlarını ve dileklerini mahallinde tedkik etmek ve köylü vatandaşlarımızla hasbihallerde bulunmak üzere köy gezilerine başlanılmış ve ilk gezi Sosyal yardım komitesi üyeleri ile birlikte Hatip bucağına yapılmıştır. Hatip Halkodasında toplanan bucağa bağlı köylü halkı ile hasbehaller yapılmış ve kendilerine Ev Başkanı tarafından köylüleri ilgilendiren işler üzerinde geniş izahat verilmiştir.

Halkevi İngilizce ve Fransızca Kursu mezunlarından bir grup

Gideceği yer :

Fiati (100) Kuruş

Halkevine izafeten İmtiyaz Sahibi ve Umumi
Neşriyat Müdürü Halkevi Başkanı Avukat

VEHBİ BİLGİN

Ü L K Ü B A S I M E V İ — K O N Y A 1 9 4 9